

Gemeente Den Haag

It takes a village to raise a child

Een onderzoek naar voortijdig schoolverlaten in Den Haag

Samira el Fadili
29-8-2019

It takes a village to raise a child

Student

Samira el Fadili (428392)

Opleiding

Master Publiek Management
Erasmus Universiteit Rotterdam

Faculteit

Erasmus School of Social and Behavioral Sciences

Docenten

Scriptiebegeleider: Dr. H.L. Klaassen

Tweede lezer: Dr. M.A. Beukenholdt-ter Mors

Stagebegeleiding gemeente Den Haag

Truus van Noort

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoeksrapport *It takes a village to raise a child*, dat in opdracht van de dienst Onderwijs, Cultuur en Welzijn van de gemeente Den Haag tot stand is gekomen. Daarnaast is dit onderzoek geschreven in het kader van mijn afstudeertraject van de vierjarige opleiding Bestuurskunde aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en is daarmee de kers op de taart van (achteraf gezien) een chaotische, plezierige, maar bovenal inspirerende periode. Aan alle mooie dingen komt een eind zeggen ze altijd; zo is er ook een einde gekomen aan mijn studententijd middels het afronden van dit onderzoek. Hiermee zal ik dan ook met volle moed, compassie en motivatie de volgende uitdaging aangaan. Zoals de befaamde wetenschapper en filosoof Albert Einstein ooit heeft gezegd:

‘Wisdom is not the product of schooling, but of the lifelong attempt to acquire it’

Hierbij zou ik graag even de tijd willen nemen om mijn dankbaarheid te uiten. Op de eerste en voornaamste plaats wil ik Allah, de barmhartige, de genadevolle bedanken voor alle steun en sterkte. Ik ben tot in mijn diepste vezels overtuigd dat ik zonder Zijn wil dit onderzoek alsmede mijn opleiding niet zegevierend had kunnen afsluiten. Voorts wil ik mijn begeleider, Henk Klaassen, bedanken voor zijn begeleiding, vertrouwen en enthousiasme gedurende het gehele proces en met name op momenten waar ikzelf geen licht aan het einde van de tunnel zag. *‘We zijn niet gemaakt voor de praktische dingen in het leven’* is een uitspraak die u op het lijf geschreven staat.

Bovendien wil ik Truus van Noort bedanken voor de kans die zij mij heeft gegeven om stage te lopen en tegelijkertijd mijn thesis te schrijven bij de gemeente Den Haag. In het bijzonder gaat mijn dankwoord ook uit naar Ouarda Hamham, Gea Velt en Monica van Leeuwen Laan voor hun hulp, warmte, humor en vriendelijkheid. De afgelopen maanden heb ik voortdurend een beroep kunnen doen op jullie als ik ergens tegen aan liep. Zonder jullie begeleiding, essentiële inzichten en het vele meedenken had ik het onderzoek niet op eenzelfde wijze kunnen afronden.

Last but definitely not least wil ik mijn ouders, mijn familie en mijn vriendinnen oprecht bedanken. ‘Zonder jullie had ik het niet gekund’ klinkt als een cliché, maar in dit geval absoluut een feit. Jullie staan altijd voor me klaar en hebben mij altijd gesteund. Hierdoor heb ik deze thesis met gepaste trots en vreugde geschreven. Tot slot hoop ik dat u, als lezer, deze thesis met vreugde zult lezen en dat ik op deze manier mijn opgedane kennis met u kan delen.

Hartelijk bedankt iedereen en veel leesplezier!

Samira el Fadili

29 augustus 2019, Den Haag

Inhoud

1.	Inleiding	5
	1.1 Aanleiding studie	5
	1.2 Probleemstelling	8
	1.3 Wetenschappelijke relevantie	9
	1.4 Maatschappelijke relevantie	10
	1.5 Leeswijzer	11
2.	Regievoering, samenwerking en invloed vsv-activiteiten in theoretisch perspectief.....	12
	2.1 Sturing	13
	2.2 Regie	14
	2.3 Samenwerking	17
	2.4 Aanpak van voortijdig schoolverlaten	19
	2.5 Oorzaken voortijdig schoolverlaten	22
	2.6 Koppeling regie, samenwerking, preventieve -, curatieve activiteiten en factoren	26
	2.7 Conceptueel model	27
3.	Methodologie	28
	3.1 Dataverzameling	28
	3.2 Selectie actoren	29
	3.3 Data-analyse	32
	3.4 Operationalisering	32
	3.5 Betrouwbaarheid	36
	3.6 Validiteit	36
4.	Kwantitatieve analyse	38
	4.1 Dagbestedingsactiviteiten	39
	4.2 Leerwerkactiviteiten	44
	4.3 Volwassenonderwijs	46
	4.4 Haagse maatwerkactiviteiten	47
	4.5 Preventieve activiteiten	51
5.	Kwalitatieve analyse	55
	Thema 1: Regie	55
	Thema 2: Samenwerking	60
	Thema 3: Invloed vsv-activiteiten op de jongeren	66
6.	Conclusie	79
7.	Aanbevelingen.....	82
8.	Reflectie.....	88
	Literatuurlijst	90

Bijlage 1: Schematisch overzicht vsv-activiteiten.....	0
Bijlage 2: Vragenlijst vsv-activiteiten.....	0
Bijlage 3: Vragenlijst jongeren.....	2
Bijlage 4: Vragenlijst medewerkers gemeente.....	3
Bijlage 5: Opzet focusgroep.....	4
Bijlage 6: Respondentenlijst	9

1. Inleiding

It takes a village to raise a child

Bovenstaande Afrikaanse gezegde met wereldwijde zeggingskracht raakt de kern van hoe kinderen en jongeren zich optimaal kunnen ontwikkelen. Voor een goede toekomst van kinderen zijn immers veel actoren aan zet (Haags Educatieve Agenda, 2018). De gemeente Den Haag tracht de jeugd in staat te stellen om hun schoolloopbaan zo voorspoedig mogelijk te doorlopen, aansluitend bij individuele aspiraties en talenten en tegelijkertijd inspeland op de kansen op de arbeidsmarkt. De samenleving is voortdurend in beweging en de techniek en de digitalisering hebben een vlucht genomen. De wereld is het speelveld geworden van de jeugd. De ambitie van de gemeente Den Haag is derhalve niet alleen bij te blijven, maar voorop te lopen aan de ontwikkelingen in de maatschappij.

De kracht van onderwijsbeleid ligt dan ook bij het actief aangaan en het onderhouden van verbindingen om samen op te trekken in het bieden van een positief leer- en ontwikkelklimaat voor kinderen en jongeren (Haags Educatieve Agenda, 2018). Zeker voor jongeren die in de bloei van hun leven staan is het van belang dat ze onbelemmerd naar school kunnen gaan, kunnen werken en een toekomst kunnen opbouwen. Elke jongere verdient een gelijke kans op een duurzame plek in de samenleving en op de arbeidsmarkt.

1.1 Aanleiding studie

Essentieel is dat jongeren het onderwijs verlaten met minimaal een startkwalificatie en/of het vooruitzicht hebben op een plek op de arbeidsmarkt. Binnen het onderwijsbestel is de startkwalificatie een betrekkelijk recent onderdeel, echter heeft het grote impact gehad. De bestaande leerplicht heeft hiermee een verplicht minimaal einddoel: ‘leerlingen moeten een minimaal niveau halen (mbo niveau 2) voor ze het onderwijs mogen verlaten’ (Harchaoui, Janssens en van der Meer, 2013). Een jongere tot 23 jaar die de school verlaat zonder het behalen van een startkwalificatie wordt een ‘voortijdige schoolverlater’ genoemd. Voortijdig schoolverlaten betekent dus dat jongeren van school zijn uitgeschreven en geen startkwalificatie hebben (Holter, 2008). In de loop van de tijd is de startkwalificatie uitgegroeid tot een instrument dat een bijdrage dient te leveren aan verscheidene doelstellingen zoals opgesteld door de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (Harchaoui, Janssens en van der Meer, 2013):

- Verbeterde aansluiting op de arbeidsmarkt
- Sterke internationale concurrentiepositie; kenniseconomie
- Toenemende draagvlak voor de verzorgingsstaat middels inkomens
- Vermindering van maatschappelijke kosten (criminaliteit, gezondheid, uitkeringen)
- Bevordering van maatschappelijke participatie middels werk en voorkomen van uitsluiting

In deze doelen zit historisch en beleidsmatig gezien een hiërarchie. Allereerst is het van belang dat er aansluiting is op de arbeidsmarkt en hieruit dient de rest te volgen. Echter lukt het niet elke jongere om meteen een startkwalificatie te halen in het regulier onderwijs. Jaarlijks zijn er in Den Haag ongeveer duizend jongeren, met name vanuit de entreeopleiding en mbo niveau 2, die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten (Haags Educatieve Agenda, 2018). Sinds de jaren negentig is er prominent aandacht voor het voorkomen en terugdringen van schooluitval, dikwijls aangezwengeld door sociaal-maatschappelijke problematiek zoals financiële tekorten, gebrek aan sociale cohesie en werkloosheid (de Jong, Docter-Jansen en Zeelen, 2011).

Voortijdig schoolverlaten is derhalve een urgent probleem waar steeds meer actoren zich (terecht) druk over maken. Op het moment dat jongeren hun school niet afmaken, hebben zij een grotere kans om in aanraking te komen met criminaliteit, werkloos te worden en wanneer zij wel werk hebben is dat dikwijls ongeschoold en laagbetaald (Holter en Bruinsma, 2010). Hierbij bestaat het risico dat zij nimmer uit de marge van de samenleving komen met alle gevolgen van dien.

Daarnaast is voortijdig schooluitval zoals reeds gesteld een ingewikkelde kwestie aangezien deze vrijwel altijd het gevolg is van – en gepaard gaat met – uiteenlopende problematiek, veelal van psychosociale en cognitieve aard (de Jong, Docter-Jansen, Zeelen, 2011). Bovendien brengt voortijdig schoolverlaten maatschappelijke kosten met zich mee; sociale zekerheidsuitkeringen, werkloosheidsvergoedingen, verliezen aan belastinginkomsten en kosten van publieke dienstverlening. Derhalve is voortijdig schoolverlaten schadelijk voor de jongere zelf alsmede de maatschappij (Cabus, 2013).

In toenemende mate wordt de uitstroom van jongeren zonder diploma uit het onderwijs gezien als een signaal dat vraagt om actie van ouders, scholen en publieke overheden. De gemeente Den Haag is zich bewust van dit ingewikkelde vraagstuk en stelt dat extra begeleiding en ondersteuning ingezet dient te worden om het aantal uitvallers te verminderen. Het verlaten van school is dus een probleem dat adequaat en snel dient te worden aangepakt (Haags Educatieve Agenda, 2018). Derhalve buigt een breed netwerk, van beleidsmedewerkers tot aan jongerenbegeleiders, zich dan ook dagelijks over de complexe problemen van voortijdig schoolverlaters. Samenwerking in dit netwerk is van belang teneinde het gehele proces rondom een jongere goed te laten verlopen.

Vsv-activiteiten

Vanuit het beleid wordt er om de bovenstaande redenen een grote claim gelegd op het verminderen van schooluitval. Binnen de gemeente worden hierom een aantal activiteiten gericht op voortijdig schooluitval (vsv-activiteiten) gefinancierd die ervoor moeten zorgen dat er minder jongeren uitvallen, dat reeds uitgevallen jongeren weer terug het onderwijs instromen en – als een startkwalificatie geen optie is – dat jongeren een plek weten te bemachtigen op de arbeidsmarkt. In de loop der jaren zijn deze tot stand gekomen met als doel om jongeren terug te leiden naar school of naar de arbeidsmarkt. Hierbij

dient de gemeente het beleid aan te sturen om er voor te zorgen dat de bestaande vsv-activiteiten doen wat er moet gebeuren en wel in de gewenste richting. De doelstellingen van het beleid dienen immers te worden bereikt en dat kan de gemeente bewerkstelligen middels het beïnvloeden van het gedrag van deze initiatieven.

In bijlage 1 staat een overzicht van de gesubsidieerde vsv-activiteiten. Deze activiteiten variëren van een preventieve aanpak met behulp van vroeg signalering en ondersteuning en een curatieve aanpak waarbij jongeren die toch uitvallen worden opgevangen (subsidieoverzicht onderwijsbeleid, 2019).

‘Preventief waar het kan, curatief waar het moet’ (Haags Educatieve Agenda, 2018).

Deze voortijdig schoolverlaters (vsv’ers) kunnen gebruik maken van een breed palet aan coaching, leerwerk-, dagbestedings- en maatwerkactiviteiten die door gemeente en scholen worden aangeboden. Echter heeft de gemeente Den Haag het beeld dat de afgelopen jaren steeds minder gebruik wordt gemaakt van de activiteiten terwijl het aantal uitvallers aan het stijgen is. Momenteel stijgt het percentage voortijdig schoolverlaters in Den Haag naar meer dan 3 procent van de jongeren die naar school gaan. De ambitie is echter het percentage voortijdig schoolverlaten terug te dringen naar minder dan 2,5 procent in 2022 (commissiebrief, 2019). Afgezien van deze doelstelling lukt het vooralsnog niet om het aantal schoolverlaters te verminderen. Hier kunnen meerdere redenen aan ten grondslag liggen. Derhalve is het van belang dat de huidige vsv-activiteiten tegen het licht worden gehouden en dient er te worden beoordeeld in hoeverre deze effectief en relevant zijn. Immers dient beleid van tijd tot tijd te worden beoordeeld om te zien of het wel voldoet aan de doelstellingen. Er wordt geacht dat er meer zicht en grip komt op de groep jongeren zonder startkwalificatie en zonder baan. Worden de opgestelde doelstellingen van de beleidsmakers behaald? Welke rol speelt de gemeente bij de sturing van het beleid? Werken de betrokken partijen samen om de jongeren te begeleiden richting het onderwijs en arbeidsmarkt? Wat zijn de behoeftes van de jongeren en sluit dit aan bij het bestaande aanbod? Wat gebeurt er met jongeren die buiten de boot vallen? Bestaat er een discrepantie tussen enerzijds de ambities en eisen van de samenleving vertaald door de gemeente en anderzijds de werkelijke situatie nadat de maatregelen zijn ingezet? Wat is de meerwaarde van bepaalde vsv-activiteiten en hoe kan het beleid effectiever worden vormgegeven? Vragen zoals deze zijn van cruciaal belang voor de gemeente Den Haag. Reden te meer om dit nader te onderzoeken.

1.2 Probleemstelling

Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is het beschrijven en analyseren van de vsv-activiteiten en de bijdrage van de activiteiten op het voorkomen en terugdringen van voortijdig schooluitval in Den Haag in kaart te brengen. Daarnaast wordt onderzocht op welke wijze de gemeente regisseert en samenwerking bevordert. Hierbij worden eventuele kansen en knelpunten bestudeerd en worden aanbevelingen uitgewerkt om in te spelen op de kansen en de knelpunten weg te nemen, dan wel te beperken. Het adviesvoorstel komt tot stand door gebruik te maken van bestaande literatuur over dit onderwerp, een kwantitatieve en een kwalitatieve analyse uit te voeren. Met het adviesvoorstel, inclusief suggesties en aanbevelingen, wordt het huidige (Haagse) voortijdig schoolverlaten beleid tegen het licht gehouden en wordt er gekeken hoe dat effectiever ingericht kan worden zodat het aantal jongeren dat zonder startkwalificatie de school verlaat gaat dalen.

Vraagstelling

Dragen de huidige vsv-activiteiten bij aan het voorkomen, dan wel het terugdringen van voortijdig schooluitval in Den Haag en welke mogelijkheden bestaan er om de effectiviteit van de vsv-activiteiten te vergroten?

Deelvragen

1. Welke inzichten biedt de literatuur betreffende het voorkomen van voortijdig schoolverlaten?
2. Op welke wijze wordt voortijdig schooluitval voorkomen en verminderd in Den Haag?
3. In hoeverre zijn de vsv-activiteiten (zie bijlage) relevant en effectief in de periode van 2015 tot en met 2018?
4. Hoe beoordelen en ervaren jongeren, medewerkers van de vsv-activiteiten en de gemeente de vsv-activiteiten en in hoeverre sluit het aanbod aan bij de behoeftes van de jongeren?
5. Welke eventuele kansen en knelpunten doen zich voor bij de vsv-activiteiten en hoe kunnen deze worden verklaard?
6. Op welke wijze kan het vsv-beleid in Den Haag verbeterd worden?

Toelichting probleemstelling

Sinds 2006 vond in Nederland een intensivering van het beleid plaats met de notitie *Aanval op de uitval* van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). In de ogen van beleidsmedewerkers was voortijdig schoolverlaten een urgent probleem geworden, ook wel een ‘te bestrijden kwaad’ genoemd. Jongeren met een startkwalificatie hebben immers op de korte en lange termijn een betere positie op de arbeidsmarkt (Harchaoui, Janssens en van der Meer, 2013). Echter wordt ook onderkend dat een startkwalificatie niet – meteen – voor iedereen haalbaar is. Derhalve is de regionale aanpak van voortijdig schooluitval de afgelopen jaren verbreed. Het rijk, gemeenten en scholen sloten convenanten

over de vermindering van schooluitval, onder andere via coachings-, maatwerk-, leerwerk- en dagbestedingstrajecten, ofwel vsv-activiteiten. Deze activiteiten bieden jongeren handvatten aan om zich voor te bereiden op een zelfstandige toekomst. Voor de een is dat hulp bij het behalen van een startkwalificatie, voor een ander is dat ondersteuning bij het vinden van plek op de arbeidsmarkt, voor weer een ander past een opvangactiviteit na het uitvallen (Lusse, 2013). De probleemstelling van dit onderzoek richt zich om die reden op de vsv-activiteiten en of deze activiteiten schooluitval voorkomen en/of terugdringen.

1.3 Wetenschappelijke relevantie

Reeds hebben verschillende onderzoekers zich gebogen over het vraagstuk voortijdig schoolverlaten en de factoren die hieraan ten grondslag liggen (de Baat, Messing en Prins, 2013; Ferguson, Tilleczek, Boydell, Rummens, Cote en Roth-Edney, 2005; Rumberger, 2001; de Witte, Cabus, Groot en van den Brink, 2014). Internationaal onderzoek heeft het afgelopen decennium een aantal studies uitgevoerd naar de effectiviteit van werkwijzen gericht op het voorkomen en bestrijden van voortijdig schooluitval. Het merendeel van het Nederlands onderzoek naar voortijdig schoolverlaten richt zich op het in kaart brengen van verschillen tussen ‘blijvers’ en ‘verlaters’ en op de factoren die aanleiding geven voor het uitvallen (de Baat, Messing en Prins, 2013). Inzichten uit de bestaande literatuur laten vooral uitspraken toe over de redenen van voortijdig schooluitval. De factoren die invloed hebben op voortijdig schooluitval zijn veelal gerelateerd aan de school, het gezin en de individu (Lusse, 2013; de Baat, Messing en Prins, 2013; Ferguson, et al., 2005).

Bij het begeleiden van jongeren met multi-problematiek zijn een groot aantal partijen betrokken. Hierbij is er sprake van een samenstel ofwel een netwerk aan actoren. In deze context is er in navolging van Koppenjan (2012) behoefte aan *network governance*: ‘een manier van organiseren en sturen die partijen in het netwerk rond dienstverlening, ruimte biedt en tot samenwerking aanzet’. Actoren dienen te worden ondersteund en gemotiveerd, waarbij middelen en mogelijkheden moeten worden aangeboden. Opereren in een netwerk heeft consequenties voor het verloop van het beleidsproces. Lokale overheden dienen volgens de Bruijn (2003) te reflecteren op de rol die zij spelen binnen het netwerk en welke andere actoren ze in het proces betrekken en inzetten. Derhalve vergt beleidsvoering binnen netwerken regievoering. De vraag naar hoe lokale overheden in het krachtenveld de handelingen, doelen en inspanningen van individuele actoren afstemmen op het verwezenlijken van collectieve doelen en actie is voor de wetenschap actueler dan ooit.

De wetenschappelijke relevantie ligt dan ook in het feit dat middels dit onderzoek de meerwaarde van de vsv-activiteiten wordt achterhaald in de context van *governance* en in het verlengde hiervan in het verfijnen van de condities van samenwerking in het hele netwerk en onder welke omstandigheden de regierol van de gemeente daaraan bijdraagt. Tot op heden ontbreekt er een grondig onderzoek naar de wijze waarop de gemeente regisseert en de manier waarop dit ten uitvoer wordt gebracht. Op deze

manier kan een bijdrage worden geleverd aan de bestaande *body of knowlegde*. Het is voor de wetenschap immers van belang om meer inzicht te krijgen in de wijze waarop de gemeente stuurt, de wijze waarop de vsv-activiteiten opereren in Den Haag en de behoeften aan hulpverlening van de jongeren. Derhalve schetst dit huidig onderzoek een wetenschappelijk kader gebaseerd op kennis uit de literatuur, waarbij op een genuanceerde wijze wordt gezocht naar mogelijkheden om dit te verbeteren.

Bovendien dient te worden opgemerkt dat de huidige onderzoeken ten aanzien van voortijdig schooluitval vooral één onderzoeksmethode hanteren, ofwel het uitzetten van enquêtes, ofwel het uitvoeren van een literatuurstudie ofwel de actoren interviewen. In dit huidig onderzoek wordt gebruik gemaakt van verschillende methodieken; cijferanalyse, interviews en focusgroep om de geldigheid van het conceptueel model zoals beschreven in het volgende hoofdstuk te bevestigen dan wel te ontcrachten. Hierdoor geeft de bijdrage van dit onderzoek een extra dimensie aan de literatuur.

1.4 Maatschappelijke relevantie

Beleidsmedewerkers en onderzoekers menen dikwijls dat het onderwijs een krachtige maatschappelijke actor is. Onderwijs heeft immers grote invloed op de economische en sociale ontwikkeling van een stad, regio en land. Zeker sinds de tweede helft van de twintigste eeuw staat onderwijs aan de basis van economische groei (Haags Educatieve Agenda, 2018). Het gegeven dat jaarlijks vele jongeren zonder startkwalificatie de school verlaten is een vraagstuk dat grote maatschappelijke zorg baart. Aan de ene kant stelt Lusse (2013) dat de kwaliteiten van de uitvallers onderbenut blijven en dit niet strookt met het streven om een prominente positie in de internationale kenniseconomie in te nemen. Aan de andere kant zijn de jongeren kwetsbaar op de arbeidsmarkt en hebben ze grote kans op slechte aansluiting en aanhoudende werkloosheid.

Over het algemeen zijn de onderzoekers het erover eens dat voortijdig schoolverlaten schadelijk is voor de toekomstmogelijkheden van jongeren. In navolging van Weerman en van der Laan (2006) is een belangrijke reden voor de overheid en vooral voor lokale gemeenten om aandacht te schenken aan voortijdig schoolverlaten de negatieve nevenverschijnselen die ermee gepaard gaan. Schooluitval is niet alleen in Nederland een belangrijk thema; uit internationaal onderzoek kan immers ook gesteld worden dat jongeren die het onderwijs verlaten zonder startkwalificatie minder kans hebben op een rooskleurige toekomst (Harchaoui, Janssens en van der Meer, 2013). Jongeren zonder startkwalificatie hebben veelal te maken met fysieke en mentale gezondheidsproblemen. Daarnaast hebben zij een hoger risico op maatschappelijke uitsluiting en armoede in vergelijking met jongeren die wel een startkwalificatie hebben behaald (Lusse, 2013). Het is dus maatschappelijk relevant dat voortijdig schoolverlaten wordt voorkomen en verminderd middels activiteiten die zich hierop richten. De bevindingen uit dit onderzoek maken inzichtelijk op welke wijze de vsv-activiteiten een bijdrage leveren aan voortijdig schooluitval. Middels de resultaten kan de bestaande aanpak worden aangepast en de werkwijze van de activiteiten worden verbeterd.

1.5 Leeswijzer

Het onderzoek is georganiseerd aan de hand van een zestal deelvragen die als rode draad fungeren bij de beantwoording van de overkoepelende centrale vraagstelling. In het volgende hoofdstuk worden de relevante theoretische concepten uit de bestaande literatuur gedefinieerd, waarbij uitspraken worden gedaan over de verwachte resultaten in het conceptueel model. In hoofdstuk 3 wordt uiteengezet hoe het onderzoek op een wetenschappelijk verantwoorde wijze tot stand is gebracht. Deelvraag 2 t/m 5 komen in hoofdstuk 4 en 5 aan de orde. Vervolgens wordt er in hoofdstuk 6 de doelstelling beantwoord. Verder wordt er in hoofdstuk 7 een aantal aanbevelingen voor de praktijk gedaan en daarmee wordt tevens de laatste deelvraag beantwoord. Tot slot wordt er in hoofdstuk 8 kritisch gereflecteerd op het huidige onderzoek.

2. Regievoering, samenwerking en invloed vsv-activiteiten in theoretisch perspectief

Een veelheid aan professionals in Den Haag houdt zich dagelijks bezig met de dienstverlening waarin wordt gezorgd dat jongeren een startkwalificatie behalen. Zoals reeds gesteld wordt er de afgelopen jaren steeds minder gebruik gemaakt van de activiteiten gericht op voortijdig schooluitval terwijl het aantal uitvallers aan het stijgen is. Alvorens in te gaan op de beantwoording van de centrale vraagstelling vanuit de empirie, wordt er gekeken welke inzichten de literatuur betreffende het voorkomen en terugdringen van voortijdig schoolverlaten aanbiedt. Teneinde het conceptueel model dat in dit onderzoek gebruikt zal worden beter te begrijpen is het belangrijk de structuur van de gehanteerde theorieën in kaart te brengen.

Een eerste belangrijke notitie is dat dit onderzoek zowel een ex-ante als ex-post evaluatie is van het beleid. De ex-ante evaluatie is gericht om de mogelijkheden van regie voor de gemeente in kaart te brengen, daarbij de diverse alternatieven af te wegen en te komen op een onderbouwde keuze van sturen. Welke condities dienen te worden gecreëerd vanuit de gemeente opdat samenwerking beter ingericht wordt? Hierdoor wordt er meer inzicht en begrip voor de handelingen en inspanningen van de gemeente verkregen. Derhalve wordt in dit hoofdstuk de nodige aandacht besteed aan de theorieën omtrent sturing, regie en samenwerking in netwerken. Benoemingswaardig is dat een dergelijke evaluatie zich in termen van het proces vooral is gericht op de rol van de gemeente bij het voorkomen dan wel terugdringen van voortijdig schooluitval. Hierbij worden een aantal voorwaarden in de theorie benoemd die als referentie punt dienen voor dit onderzoek.

Daarnaast is dit onderzoek evaluerend van aard, ofwel ex-post. Hierbij wordt er niet gekeken naar de mogelijke gevolgen van het beleid, maar naar de resultaten van de uitvoering - en daarbij de meerwaarde van - de vsv-activiteiten. De analyse hiervan zorgt er uiteindelijk voor dat er meer kennis en begrip is over de vsv-activiteiten en de wijze waarop deze een bijdrage kunnen leveren aan het voorkomen en terugdringen van voortijdig schooluitval.

Opbouw van dit hoofdstuk

Om meer empirische profilering te geven dienen derhalve een aantal stappen te worden gezet. Een afbakening van centrale concepten behorende tot voortijdig schoolverlaten is hierbij opportuun. Allereerst wordt gebruik gemaakt van de theorieën uit de bestuurskundige wereld over sturing en regie. Vervolgens wordt ingegaan op de samenwerking in netwerken en de belangrijke voorwaarden die hieraan gebonden zijn. Verder zal in dit onderzoek gebruik worden gemaakt van de theorieën omtrent preventieve en curatieve activiteiten die invloed hebben op de factoren die leiden tot voortijdig schooluitval.

2.1 Sturing

Middels beleid wordt niet alleen gepoogd om opgestelde doelen te bereiken maar ook om sturing te geven aan bepaalde vraagstukken en ontwikkelingen in de samenleving. Er speelt in de historische ontwikkeling van de intensivering van beleid in Nederland immers nog iets anders. Men denkt heden ten dage anders over de sturende rol van de overheid in brede zin door de discussie over de beperking van het overheidsapparaat (Visser, Gernerden, More en De Roon, 2008). In grofweg de meeste Westerse landen zijn ideeën ontstaan over een nieuwe inrichting om het te ver uitgedijde overheidsapparaat te beheersen (Visser, Gernerden, More en De Roon, 2008). In navolging van Bekkers (2009) behelst sturing ‘een vorm van gerichte beïnvloeding in een bepaalde context’. Zowel in de bestuurskunde als in de bestuurspraktijk wordt de ontwikkeling in het denken over sturing inzichtelijk gemaakt door een onderscheid te maken tussen mono- en polycentrische sturing.

Het idee dat de overheid het monopolie heeft op het vormgeven van de maatschappij en daarmee op de aanpak van vraagstukken is kenmerkend voor monocentrische sturing. Een sterk geloof in de maakbaarheid en de vooruitgang van de maatschappij gaat hiermee gepaard. Publieke instellingen kunnen in staat zijn de samenleving effectief en efficiënt te sturen wanneer ze functioneren als een goed geoliede machine. In deze benadering vindt sturing doorgaans plaats op grond van *command and control* (Bekkers, Noordegraaf, Waslander en de Wit, 2011). Er wordt gestreefd naar een krachtige interne sturing gericht op meetbare realisatie van het beleid (Visser, Gernerden, More en De Roon, 2008). Binnen de organisatie zijn de processen het object van sturing. In het kader van dit onderzoek zal het gaan om de gerichte beïnvloeding van onderwijsprocessen. Hierbij wordt er getracht het verloop en de inhoud van deze processen te beïnvloeden middels normstellingen, planmatig werken en instructies. Daarnaast dient een vinger aan de pols te worden gehouden middels het houden van toezicht, het monitoren van activiteiten en het handhaven van normen (Bekkers, Noordegraaf, Waslander en de Wit, 2011).

Kenmerkend voor polycentrische sturing is echter het idee dat sturing plaats vindt in allerlei netwerken en ketens van relatief autonome – maar tegelijkertijd wederzijdse afhankelijke – actoren (Bekkers, 2009). In deze benadering van beleid is sturing hoofdzakelijk gericht op het inrichten van een *level playing field* waarin een proces van gemeenschappelijke onderhandeling, beeldvorming en uitruil plaatsvindt (Bekkers, Noordegraaf, Waslander en de Wit, 2011; Bekkers, 2009). Het accent wordt dan niet gelegd op inhoudelijke sturing maar op de ordening van posities en relaties en structurering van de spelregels van het beleidsnetwerk van belanghebbende actoren. De actoren in dat netwerk worden geactiveerd op grond van een gedeeld probleemeigenaarschap. Dit impliceert dat de wederzijdse afhankelijkheden actoren aanzet om te komen tot een gedeelde perceptie van de aard, omvang en aanpak van het probleem (Bekkers, Noordegraaf, Waslander en de Wit, 2011).

2.2 Regie

Om de handelingen, doelen en inspanningen van individuele actoren af te stemmen op het realiseren van gemeenschappelijke doelstellingen en collectieve actie is een bijzondere vorm van sturing noodzakelijk, namelijk regie. De facto gaat het bij regie om dat condities worden gecreëerd opdat samenwerking beter ingericht wordt. In essentie staat regie gelijk aan een vorm van sturing dat zich richt op de structurering, begeleiding en procedurering van relaties tussen actoren, ofwel het in goede banen leiden van het gehele proces van samenwerking (Bekkers, Noordegraaf, Waslander en de Wit, 2011).

In navolging van Hupe en Klijn (1997) hebben gemeentelijke instellingen beperkte informatie tot hun beschikking. Hierdoor zijn ze afhankelijk van andere organisatie teneinde doelstellingen van beleid te kunnen realiseren. Om de omgang met afhankelijkheden voor de gemeentelijke regisseur mogelijk te maken, bevredigende resultaten voor alle betrokken organisaties te behalen en beleid te kunnen realiseren onderschrijft de literatuur een aantal uitgangspunten voor het bestuurlijk handelen van gemeenten (Hupe en Klijn, 1997; Bekkers, Noordegraaf, Waslander en de Wit, 2011; Bekkers, 2009). Hierdoor kunnen een aantal typen regie worden onderscheiden aan de hand van twee invalshoeken. Aan de ene kant wordt bekeken of de regisseur beschikt over doorzettingsmacht en aan de andere kant wordt bekeken of de regisseur een eigen ‘script’ opvolgt of dat van een ander uitvoert. Onder doorzettingsmacht verstaan Propper, Litjens en Weststeijn (2004) ‘de potentie van een actor – om daar waar nodig – voldoende invloed uit te kunnen oefenen om eenzijdig medewerking van andere partijen af te dwingen’. In de volgende paragrafen worden derhalve vier soorten regie onderscheiden en in tabel 1 is een samenvatting van de vier soorten schematisch weergegeven.

1. Beheersingsgerichte regie

In het kader van deze vorm van regie kan een bepaalde actor op grond van zijn doelstellingen (beleidskader) en doorzettingsmacht trachten de condities voor samenwerking te organiseren. Gemeenten hebben bepaalde verantwoordelijkheden en kunnen door de grote doorzettingsmacht die zij bezitten vormen van samenwerking opleggen (Bekkers, Noordegraaf, Waslander en de Wit, 2011). Grote doorzettingsmacht houdt in dat een actor zijn wil kan opleggen aan alle relevante betrokken actoren, ook als deze actoren niet ‘echt’ willen. De beheersingsgerichte regisseur heeft immers de mogelijkheid om zelf het script te schrijven. Derhalve is er in deze vorm sprake van een regisseur die bepaalde machtsbronnen heeft en actoren kan dwingen om het script op te volgen (Propper, Litjens en Weststeijn, 2004). Sturing vanuit de beheersingsgerichte gemeente komt onder meer tot uiting in selectieve activering van organisaties, opdat zij bepaalde onderdelen van het beleidsproces kunnen vervullen. Het selectief activeren komt door het feit dat niet elke actor deel hoeft te nemen aan het gehele proces. De gemeente als beheersingsgerichte regisseur kan tevens sturend optreden middels (financiële) prikkels en organisaties tot samenwerking bewegen (Hupe en Klijn, 1997).

2. Uitvoeringsgerichte regie

In navolging van Propper, Litjens en Weststeijn (2004) ontleent een uitvoeringsgerichte regisseur zijn sterke positie aan de doorzettingsmacht, maar de mogelijkheid om zelf het script te kunnen schrijven ontbeert. Dit impliceert dat de gemeenten sturen op grond van een bepaald beleidskader; de doelstellingen staan voorgeschreven en geven dan ook richting aan de samenwerking tussen actoren. Hierbij bepalen de betrokken actoren zelf hoe zij het kader invullen en op welke wijze ze precies gaan samenwerken (Bekkers, Noordegraaf, Waslander en de Wit, 2011). Gemeenten kunnen enerzijds het script van de rijksoverheid of de provincie uitvoeren, waarbij een verticale verhouding tot de regisseur ontstaat. Wel dient te worden opgemerkt dat binnen de gegeven kaders van deze relatie er in een zekere mate sprake is van beleidsruimte voor gemeenten. Anderzijds kan de regisseur het script uitvoeren van een samenwerkingsverband, al of niet met de betreffende regisseur als deelnemer. De doorzettingsmacht van de regisseur komt tot uiting in het opstellen van verbindende verklaringen van onderhandelingen (Propper, Litjens en Weststeijn, 2004).

3. Visionaire regie

Deze vorm van regie wordt gekenmerkt door de grote beleidsvrijheid van het schrijven van een script op gemeentelijk niveau, maar de benodigde machtsbronnen teneinde het script af te dwingen bij andere actoren ontbeert (Propper, Litjens en Weststeijn, 2004). De regisseur is immers afhankelijk van andere actoren bij de uitvoering (Hupe en Klijn, 1997). De visionaire vorm van regie geeft de contouren weer die als inspiratie dienen teneinde de noodzaak en nut van samenwerking te onderstrepen. In navolging van Bekkers, Noordegraaf, Waslander en de Wit (2011) gaat het dan vooral om sturing op grond van overtuigingskracht die een verbindende werking dient te hebben. Actoren dienen te worden gemobiliseerd, geënthousiasmeerd en te worden bewogen tot medewerking middels het script en het (visionaire) wervende karakter ervan. In deze vorm van regie dient de gemeente bereid te zijn om compromissen te accepteren op het eigen script en wellicht een deel van de beleidsvrijheid op te geven ten gunste van samenwerkingspartners. Op deze wijze kan samenwerking worden bewerkstelligd door de regisseur en kan medewerking worden verkregen (Propper, Litjens en Weststeijn, 2004).

4. Faciliterende regie

Bij de laatste vorm van regie is er geen sprake van een beleidskader of van doorzettingsmacht die het nut van samenwerking onderstrepen (Bekkers, Noordegraaf, Waslander en de Wit, 2011). Hierbij gaat het vooral om het ondersteunen en aansporen van initiatieven van samenwerking. Er kan worden gedacht aan het delen en uitwisselen van kennis of het toekennen van subsidies voor samenwerking (Hupe en Klijn, 1997). De actoren dienen zelf te ontdekken wat hun toegevoegde waarde is binnen het samenwerkingsproces (Bekkers, 2009). De rol van de faciliterende regisseur is het samenspel van andere

actoren te bevorderen en het uitvoeren van regie uit naam van andere actoren middels het optreden als coördinator, organisator en woordvoerder (Propper, Litjens en Weststeijn, 2004).

Het volgende tabel (tabel 1) geeft een samenvatting weer van het voorgaande. Wanneer de regisseur het beleidskader kan bepalen én beschikt over doorzettingsmacht zal er sprake zijn van een beheersingsgerichte vorm van regie. De faciliterende regisseur heeft daarentegen noch een eigen script, noch doorzettingsmacht. Dit impliceert dat de regisseur met behulp van de activiteiten louter kan stimuleren en ondersteunen. Wanneer een regisseur wel het beleidskader kan bepalen, maar niet beschikt over doorzettingsmacht is er sprake van een visionaire regierol. Middels overtuigingskracht en het presenteren van een verbindende en aansprekende visie kan de regisseur de andere actoren binden aan het beleidskader in plaats van doorzettingsmacht. Tot slot beschikt de uitvoeringsgerichte regisseur wel over doorzettingsmacht zoals reeds gesteld, maar kan ze niet het eigen beleidskader bepalen.

		Eigen 'script' of beleidskader	
		Ja	Nee
Doorzettingsmacht	Ja	(I) Beheersingsgerichte regisseur (inhoudelijk én procesmatig)	(II) Uitvoeringsgerichte regisseur
	nee	(III) Visionaire regisseur	(IV) Faciliterende regisseur

Tabel 1: Samenvatting hoofdvarianten van regie (Propper, Litjens en Weststeijn, 2004).

Regievoering in onderwijspraktijk

De typologie zoals hierboven is beschreven biedt een eerste handvat voor de beschrijving van de praktijk en op welke wijze de gemeente het beleid omtrent voortijdig schoolverlaten kan inrichten. Dezes types zijn gericht op een invulling van een regierol die past bij een gegeven situatie. De praktijk is echter gedifferentieerder en een nuancering daarbij is dat de feitelijk regieopgave die gemeenten oppakken een combinatie vergt van de beschreven types (Propper, Litjens en Weststeijn, 2004). Zoals reeds gesteld kan beleid vanuit een bestuurskundige invalshoek gerealiseerd worden door samenwerking tussen actoren te bevorderen. De rol en positie van lokale overheden binnen netwerken omtrent sturing en samenwerking zijn een discussiepunt in de wetenschappelijke literatuur: Op welke wijze draagt de lokale overheid bij aan de sturing van maatschappelijke problemen – en lukt dit naar behoren? (Steden en Boutellier, 2010).

Allereerst is het van belang dat het netwerk helder in kaart wordt gebracht, zodat de structuur van onderlinge relaties duidelijk is. Het vormen van een solide ankerpunt bij de totstandkoming en uitvoering van beleid is daarnaast essentieel bij het kunnen voeren van regie. Tevens dienen gemeenten in voldoende mate op de hoogte te zijn van actuele gebeurtenissen, inhoudelijk expertise te bezitten en dienen ze kennis te hebben van de relevante actoren in het veld. Teneinde regietaken adequaat te kunnen uitvoeren is het dus van belang dat ze een goede informatiepositie bezitten. Meer in concreto gaat het hier om de samenwerking in netwerken, het aansturen van actoren, alsmede het monitoren van vooruitgang (Steden en Boutellier, 2010). De volgende paragrafen gaan derhalve dieper in op de samenwerking in netwerken en de wijze waarop actoren in het netwerk het vraagstuk voortijdig schoolverlaten te lijf kunnen gaan.

2.3 Samenwerking

Tot nu toe heeft het theoretisch kader zich uitsluitend gericht op het beschrijven van verschillende vormen van sturing. Een belangrijke bijdrage die dit onderzoek wil leveren is echter een empirische redenering te ontwikkelen voor het verbeteren van de samenwerking bij het voorkomen en terugdringen van voortijdig schoolverlaten. Het feit dat actoren samenwerking zoeken in netwerken komt voor uit verschillende redenen. Vrijwel altijd worden deze netwerken gevormd aangezien een organisatie niet in staat is zelf datgene te bereiken wat met een netwerk wel kan. Hierdoor bestaat er een behoefte aan competenties die noodzakelijk zijn op het level van netwerken, ofwel wat heeft een netwerk nodig om te kunnen functioneren en daarmee ook om de opgestelde doelen te kunnen bereiken. Per netwerk verschilt het welke netwerkcompetenties van toepassing zijn. Op basis van de literatuur kan worden gesteld dat succesvolle samenwerking en implementatie van beleid gebaseerd is op drie belangrijke, structurele en relationele contingenties waardoor het netwerk naar behoren functioneert: doelconsensus, communicatie en commitment. Deze kunnen als succesfactoren worden gekenmerkt. Echter wordt er beweerd dat dit niet de enige voorwaarden zijn. Provan en Kenis (2008), van den Besselaar, Daemen, Somers (2006) en Holm, Eriksson en Johanson (1999) beargumenteren op basis van de netwerk-literatuur dat deze specifieke factoren belangrijk zijn en een aanzienlijke variatie kunnen verklaren in de mate waarin het beleid succesvol geïmplementeerd kan worden.

Doelconsensus

De laatste jaren is doelconsensus uitvoerig besproken in de wetenschappelijke literatuur op zowel organisatorisch als interorganisatorisch niveau. Een algemene conclusie die uit deze discussie kan worden getrokken is dat netwerken beter presteren en effectiever zijn wanneer er een zekere mate van doelconsensus bestaat. Evidente doelen zijn immers een voorwaarde om ervoor te zorgen dat alle neuzen in dezelfde richting staan, taken en bevoegdheden van betrokken actoren in een netwerk worden gedefinieerd en doelen worden bereikt (Provan en Kenis, 2008). Op het moment dat een beleidsvoerder bepaalde doeleinden wenst te bereiken, staat er weinig vast omdat het beleid nog moet worden

uitgevoerd. Om die reden kan de uitvoering van beleid tot resultaten leiden die niet beoogt zijn. Echter moet beleid niet worden opgevat als een schema die voor het gehele proces blijft gelden. Dikwijls wordt het beleid gewijzigd tijdens het uitvoeren. Doelstellingen zijn voor verschillende partijen niet altijd hetzelfde en kunnen veranderen (Ringeling, 1978). Om betere afstemming in doelen te bereiken dient communicatie en coördinatie in interactieprocessen tussen verschillende partijen worden bevorderd.

Communicatie

Naast doelconsensus is communicatie ook een allesbepalende basis voor de samenwerking teneinde voortijdig schoolverlaten aan te pakken. Immers hebben de verschillende actoren verschillende perspectieven op wat gewenst en niet gewenst is en dat heeft invloed op de wijze waarop kennis wordt gedeeld. Tegelijkertijd is het zo dat hoe meer actoren zijn verbonden hoe belangrijker het is dat actoren informatie met elkaar delen. Intensieve communicatie leidt tot begrip over de verwachtingen, doelen en belangen van anderen (van den Besselaar, Daemen, Somers, 2006). Tevens wordt er geïnvesteerd in sociale relaties tussen verschillende actoren waardoor men het idee heeft dat er actief wordt geluisterd naar verschillende standpunten. Dit leidt tot een situatie waarin alle deelnemers zien wat de voordelen zijn van samenwerking middels het delen van kennis en gegevens. Het concept communicatie veronderstelt dat een stabiele positieve verwachting van de intenties en motieven van andere actoren tot stand komt. De belangrijkste actoren zitten rondom de tafel en gaan in gesprek over belangrijke zaken rondom het vraagstuk (lees: voortijdig schooluitval). Hiermee zorgt communicatie ervoor dat er over de heg heen wordt gekeken, interactie wordt bevorderd, complexiteit wordt verminderd zodat er betere samenwerking tot stand komt.

Commitment

In navolging van Holm, Eriksson en Johanson (1999) berust samenwerking in een netwerk op de mate waarin de betrokken partijen commitment tonen. Dit impliceert dat één van de partijen het initiatief heeft genomen om deel te nemen aan een samenwerkingsverband middels het toedragen van middelen. De uitwisseling kan leiden tot meer of minder commitments door de partijen die betrokken zijn. Uit het onderzoek van Anderson en Weitz (1992), waarbij werd onderzocht hoe commitment wordt opgebouwd en onderhouden door het maken van beloftes, ofwel daden van commitment, blijkt dat de commitment van een actor wordt beïnvloed door de perceptie van commitment van een andere actor. Met andere woorden: door toezeggingen te doen toont een actor aan dat hij/zij committed is, waarop de andere actor reageert met beloftes en de commitment verder wordt vergroot. Derhalve beschrijft het onderzoek van Anderson en Weitz (1992) een versterkende cyclus waarbij het niveau van commitment wordt verhoogd door beide partijen in de loop van de tijd. Dus partijen zullen een relatie ontwikkelen als ze ervan overtuigd zijn dat de andere partij commitment toont waardoor er manieren ontstaan die de gezamenlijke effectiviteit vergroot. Daarnaast blijkt uit dit onderzoek dat partijen overschakelen naar nieuwe partners wanneer ze het idee hebben dat er geen commitment wordt getoond in het proces.

2.4 Aanpak van voortijdig schoolverlaten

Grofweg de meeste onderzoeken over voortijdig schoolverlaten benadrukken de voorkeur voor een integrale aanpak die samenwerking stimuleert in netwerken. Het antwoord op het voorkomen dan wel bestrijden van voortijdig schooluitval is immers nooit in één richting, maar dient voortdurend op meerdere dimensies in te grijpen (Smink en Reimer, 2005, zoals beschreven in de Baat, Messing en Prins, 2014). Er worden in de literatuur verschillende vormen van aanpak van voortijdig schooluitval belicht die handvatten bieden aan het voorkomen en tegengaan van voortijdig schooluitval. Gezien de enorme verscheidenheid aan vormen van aanpak merken onderzoekers op dat verschillende componenten cruciaal lijken te zijn voor het succes (de baat, Messing en Prins, 2014; . Lehr, Johnson, Bremer, Cosio en Thompson, 2004; Lusse, 2013; Holter en Bruinsma, 2010). In plaats van het vinden van de perfecte activiteit is het identificeren van componenten die de effectiviteit ervan bepalen van belang. Het identificeren van deze sleutel componenten wordt in dit onderzoek gebruikt als raamwerk voor het evalueren van de resultaten van de activiteiten. Daarnaast kan het helpen om de activiteiten aan te sturen, beter in te richten en de kans op succesvolle implementatie te vergroten. Op basis van ervaring, literatuuronderzoek, beschrijvende retrospectieve analyses van de uitvoering van activiteiten zijn lijsten van kritieke componenten opgesteld (Lehr, et al., 2004).

In de volgende paragrafen wordt allereerst ingegaan op de mogelijke vormen van aanpak van voortijdig schooluitval. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt in twee categorieën; preventieve activiteiten teneinde jongeren op school te houden en curatieve activiteiten om de reeds uitgevallen jongeren naar school terug te leiden. Vervolgens worden de belangrijkste componenten van zowel preventieve als curatieve activiteiten beschreven en toegelicht. De mate waarin de actoren binnen het netwerk van voortijdig schoolverlaten deze componenten in hun uitvoering meenemen moet zorgvuldig en evident worden onderzocht.

Preventieve activiteiten

Kort gezegd zijn preventieve activiteiten bedoeld om voortijdig schooluitval te voorkomen. De nadruk ligt hierbij op het snel opvangen van signalen van verminderde motivatie en jongeren te ondersteunen wanneer deze de school de rug willen toekeren. Teneinde schooluitvallers tijdig in beeld te krijgen zijn er een aantal indicatoren: blijven zitten, slechte cijfers, zakken voor examens, vaak en aanhoudend weg blijven/spijbelen en probleemgedrag (Lusse, 2013).

Preventieve activiteiten kunnen behulpzaam zijn bij beïnvloedbare zaken zoals opleiding en onderwijsomgeving. Het risico op voortijdig schooluitval is groot bij overgangsmomenten van onderwijs. Uit het onderzoek van Lusse (2013) blijkt immers dat een groot deel van schooluitval mede wordt veroorzaakt door slechte studiekeuzes. Het is van belang dat de jongeren extra aandacht krijgen in een vroeg stadium. De activiteiten richten zich derhalve op het verduidelijken van academische voordelen, het monitoren van voortgang en het begeleiden van jongeren om schooluitval te voorkomen.

Hierbij wordt de nadruk gelegd op een onafgebroken leerlijn en warme overdracht van voorgezet onderwijs (vo) naar het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) en hoger beroepsonderwijs (hbo).

Tevens dienen preventieve activiteiten zich ook te richten op omgevingsaspecten om duurzaam te zijn op de lange termijn (Durlak, 1997). Het is van belang dat jongeren het gevoel hebben dat men naar hun luistert, dat ze een steunsysteem hebben om op terug te vallen en dat ze de vrijheid hebben om hun eigen schoolloopbaan te kunnen vormgeven (Lehr, et al., 2004) . Ook Holter en Bruinsma (2010) zijn van mening dat dit een preventieve werking heeft. De onderzoekers concluderen dat de betrokkenheid van ouders van doorslaggevende betekenis is voor de resultaten van de activiteiten (Lusse, 2013; Durlak, 1997; Jurger-Tas, 2002). Middels het versterken van binding tussen de actoren kan voortijdig schooluitval worden voorkomen.

Een deel van de factoren van voortijdig schoolverlaten zijn weliswaar niet direct te beïnvloeden, echter kan de jongere worden geholpen bij de omgang van individuele problematiek (Lusse, 2013). Uit de literatuur kan worden opgemaakt dat succesvolle activiteiten zich dan ook dienen te richten op het begeleiden en ondersteunen van jongeren op zowel cognitieve vaardigheden als op gedragingen. Activiteiten die zijn ontworpen om uitval te voorkomen lopen dus sterk uiteen. Zoals beschreven in de literatuur ontdekten Lehr, et al. (2004) op basis van een integrale beoordeling van activiteiten gericht op het voorkomen van uitval dat de meest effectieve preventieve activiteiten konden worden ingedeeld aan de hand van de volgende typen.

Academisch	Aanbieden van speciale cursussen; maatwerk
	Tutoring; Verschaffen van individuele hulp en instructiemethoden (academisch en gedragsmatig);
	Advisering waarin aandacht wordt besteed aan persoonlijke kwesties, samen met (loopbaan)begeleiding en instructies voor het aanleren van vaardigheden
	Monitoren; Richten op het optreden van risicogedrag door middel van het regelmatig verzamelen van gegevens van de activiteiten en tijdige meten en screenen van signalen van schooluitval
Gezin gerelateerd	Erkennen van het belang van gezinnen op het succes van de prestaties op school
	Feedback vanuit het gezin; Een zorgzame en ondersteunende omgeving creëren
	Persoonlijke, ondersteunende aandacht van ouders bijvoorbeeld door mentorschap
Persoonlijk/affectief	Het gevoel van eigen waarde van de jongeren vergroten; benadrukken van persoonsvorming
	Helpen van jongeren bij het aanpakken van persoonlijke en gezinsaanlegenheden door middel van advisering en toegang tot sociale voorzieningen
	Opbouwen van relaties om het succes op school te vergroten; ouder-student, school-student en thuishoofdgemeenschap

Tabel 2: Succesfactoren preventieve activiteiten (Lehr, et al, 2004)

Curatieve activiteiten

Er zullen altijd jongeren zijn die buiten het reguliere schoolprogramma moeten worden opgevangen voor hun verdere ontwikkeling en toeleiding naar een maatschappelijke positie. Voor deze jongeren dienen aparte activiteiten te worden georganiseerd, ook wel de curatieve activiteiten genoemd (de Jong, van der Meulen, van der Lubben en Kooiman, 2006).

Op curatief niveau zijn er activiteiten waarbij scholing boven werk gaat en werk boven uitkering. Ook zijn er initiatieven op lokaal niveau met leer- en werkactiviteiten die jongeren perspectief moeten helpen bieden op de arbeidsmarkt en hen helpen zich te bekwamen in het werkveld. Uit de bestaande onderzoeken kan worden geconcludeerd dat er een aantal aspecten van belang zijn voor curatieve activiteiten die als doel hebben om schooluitval te verminderen. De curatieve activiteiten bouwen voort op de preventieve typen die reeds zijn beschreven.

Allereerst wordt het accent gelegd op multidisciplinaire samenwerking tussen de docenten, leerplichtambtenaren, casemanagers, hulpverleners en sociaal werkers, waarbij ouders en overige familie worden betrokken. Dit zorgt voor een continuüm van support en begeleiding, inclusief betekenisvolle beloningen voor goed gedrag en sancties of consequenties die duidelijk verbonden zijn aan ongewenst gedrag. Het resultaat hiervan is een brede en flexibele werkwijze met oog op de individuele behoeftes (de baat, 2010).

Lehr, et al. (2004) maken daarbij een onderscheid tussen werk gerelateerde typen en schoolstructuren. Curatieve activiteiten gericht op het verduidelijken van de schoolorganisatie en klassenmanagement – ofwel structuur – kunnen een bijdrage leveren aan het verminderen van schooluitval en de instroom naar het onderwijs te bevorderen. Hierbij gaat het om het hanteren van duidelijke regels, normen, waarden en verwachtingen voor gewenst gedrag. Het invoeren van een aangepast straf- en beloningssysteem zoals reeds gezegd is opportuun. Mede doordat jongeren de afgelopen jaren steeds mondiger zijn geworden is het van belang dat zij ook hierin worden meegenomen, docenten hierop getraind zijn en samenwerkend leren in kleine groepjes wordt gestimuleerd (Holter en Bruinsma, 2010). Curatieve activiteiten richten zich onder meer op het aanleren van zelfcontrole en sociale competenties teneinde (gedrags-)problemen aan te pakken (Holter en Bruinsma, 2010). Jongeren die overbelast zijn en geen ondersteuning krijgen vanuit het gezin kunnen door gedreven docenten, een goede zorgstructuur en onderwijs dat aansluit op de capaciteiten van de jongeren worden geholpen en gesteund. Hierbij is het – net zoals bij de preventieve activiteiten – van belang dat de registratie van jongeren goed bijgehouden wordt (de baat, 2010).

Curatieve activiteiten kunnen zich tot slot ook richten op de instroom naar de arbeidsmarkt. De rol van de arbeidsmarkt kan niet worden genegeerd bij het uitvoeren van succesvol voortijdig schoolverlaten beleid. Daarbij erkent men de kwetsbare positie van voortijdig schoolverlaters op de arbeidsmarkt. De

curatieve activiteiten zoals dagbestedings-, leerwerk- en maatwerktrajecten kunnen de link tussen onderwijs en arbeidsmarkt verder stroomlijnen middels beroepsopleiding en deelname aan programma's.

Schoolstructuur	Het creëren van een alternatieve school; Een gestructureerde omgeving met duidelijke en rechtvaardig afgedwongen gedragsverwachtingen
	Herdefiniëring van de rol van de docent; Leerkrachten ruimte geven om hun studenten beter te leren kennen (relaties opbouwen, verbeterde communicatie)
	Het verminderen van de klasgrootte
	Het bieden van kansen voor professionele ontwikkeling, verkennen van verschillende leerstijlen, met behulp van technologie instructies geven en geïndividualiseerd leren
Werk gerelateerd	Jongeren verbinden met de arbeidsmarkt en een haalbare toekomst
	Beroepsopleiding; gericht op het helpen van studenten bij het verkrijgen van certificaten en/of diploma's.
	Deelname aan vrijwilligers- of serviceprogramma's

Tabel 3: Succesfactoren curatieve activiteiten (de baat, 2010; Holter en Bruinsma, 2010; Lehr, et al, 2004)

2.5 Oorzaken voortijdig schoolverlaten

Zoals reeds gesteld verlaten jongeren het onderwijs niet vanwege één specifieke reden. De factoren die leiden tot voortijdig schoolverlaten zijn veelvuldig en complex. De problemen stapelen veelal op voordat de beslissing wordt genomen om te stoppen met school (de Witte, Cabus, Groot en van den Brink, 2014). Wyn, Stokes en Tyler (2004) betogen dat voortijdig schooluitval sociaal geconstrueerd is en benadrukken dat het een product is van de instellingen, systemen en culturen die men creëert en ondersteunt. Derhalve is het van belang om begrip te kweken en bewust te worden van de meerstemmigheid van factoren waar veel jongeren dagelijks mee te maken hebben en waar zij niet altijd bewust van zijn (el Hadioui, 2011). Het is van belang dat de preventieve en curatieve activiteiten hierop inspelen. Echter is het uiterst moeilijk om de oorzaken van uitval in kaart te brengen omdat het – net als andere vormen van educatieve prestaties – wordt beïnvloed door een reeks factoren gerelateerd aan de individuele jongere (Rumberger, 2001). De literatuur geeft hierom verklaringen voor voortijdig schooluitval die geclusterd kunnen worden in drie groepen: school, gezin en individuele factoren.

Schoolfactoren

Een voornaamste oorzaak die wordt aangehaald voor een voortijdig schoolverlater is gerelateerd aan schoolfactoren (Ferguson, et al., 2005). Sinds het afgelopen decennium wordt de Nederlandse onderwijscontext getypeerd door een brede verschuiving naar andere leersystemen en onderwijsmethodieken die een jongere moeten helpen om zijn of haar weg te vinden binnen de instituties van de samenleving. De nadruk ligt hierbij op het ontwikkelen van autonome individuen die vrijheid hebben – en de nodige vaardigheden en instrumenten krijgen toegereikt – om zelf te kunnen ontwikkelen als professionals en als maatschappelijke burgers (el Hadioui, 2011). Indien een jongere het idee heeft

dat de school niet voldoende steun biedt kan dit een belangrijke aanleiding zijn tot het schooluitval. Jongeren die voortijdig school verlaten vinden veelal school onnodig, niet leuk en/of interessant en verkiezen ‘het leven van de straat’ (el Hadioui, 2011). In navolging van Ferguson, et al. (2005) verlaten jongeren de school omdat ze de omgeving als onaantrekkelijk ervaren, negatieve interacties met hun leraren hebben en/of sociale en academische problemen. Andere factoren gerelateerd aan school zijn onder meer: ineffectief disciplinestelsel, gebrek aan adequate begeleiding en/of doorverwijzing, geen gehoor bieden aan leerstijlen van individuele jongeren en gebrek aan relevant curriculum.

Succesfactoren voor schoolfactoren

Naar aanleiding van de factoren die leiden tot voortijdig schooluitval is het dermate van belang dat de vsv-activiteiten methodes hanteren die alles te maken hebben met de ontwikkeling van het individu. De kerngedachte hiervan is dat jongeren emanciperen en zelfredzaam worden. Vsv-activiteiten hebben hierbij vier centrale doelstellingen die beoogd dienen te worden, namelijk zelfreflectie, zelfexpressie, zelfontplooiing en zelfstandigheid (el Hadioui, 2011).

Doelstelling	Succesfactor
Zelfreflectie	Prikkelen van reflexiviteit
Zelfexpressie	Presentaties die jongeren trainen in expressief vermogen
Zelfontplooiing	Bijhouden van persoonlijke leerdoelen
Zelfstandigheid	Zelfstandig uitvoeren van opdrachten

Tabel 4: Centrale doelstellingen schoolfactoren (el Hadioui, 2011)

Tevens hebben de Baat, Messing en Prins (2014) een aantal succesfactoren geformuleerd voor activiteiten gericht op het voorkomen dan wel terugdringen van voortijdig schooluitval.

Doelstelling	Succesfactoren
Regels en routines	Vaste, voorspelbare planning
	Zorgen voor gestructureerde en functionele omgeving
	Efficiënte inrichting van tijd
Ordemaatregelen	Bekrachtigen van positief gedrag; beloningen
	Sanctioneren van negatief gedrag/wangedrag/ongewenst gedrag
	Samenhang in beloningen en straffen tot stand brengen
Mentale houding docent	Bewust zijn van alle activiteiten in de klas; alertheid
	Formeel en niet-emotioneel omgaan met verstoringen in de klas; emotionele objectiviteit

Tabel 5: Succesfactoren voor schoolfactoren (de Baat, Messing en Prins, 2014)

Gezinsfactoren

Voortijdig schooluitval is niet alleen het gevolg van school gerelateerde factoren, maar ook van factoren die gerelateerd zijn aan het gezin. In navolging van Traag en van der Velden (2008) is een belangrijke verklarende factor van voortijdig schooluitval de relatie tussen ouders en jongeren. Immers zullen jongeren de neiging hebben om de interesse in school te verliezen en hun interesse over te dragen aan activiteiten die betere kansen lijken aan te bieden wanneer ouders niet betrokken zijn. Hierdoor is er onvoldoende zorg en hulpverlening beschikbaar en kunnen jongeren niet begeleid worden: het risico op uitval wordt groter (Traag en van der Velden, 2008). Wanneer het gaan naar school voor een jongere ondraaglijk wordt en er geen steunsysteem is binnen het gezin zal een jongere proberen zich van school los te maken ongeacht de uiteindelijke gevolgen.

Ook Junger-Tas (2002) onderstreept het belang van een steunende thuissituatie en goed contact tussen jongeren, ouders en scholen. Dit kan volgens hem van doorslaggevend belang zijn voor schooluitval. Volgens Junger-Tas (2002) belemmeren vooral factoren van relationele aard jongeren om naar school te gaan en daarom is het van belang dat een vertrouwensrelatie tussen de vsv-activiteiten en ouders wordt opgebouwd zodat ouders betrokken zijn en jongeren stimuleren om naar school te gaan.

Succesfactoren voor gezinsfactoren

De notie dat ouders betrokken dienen te zijn bij de schoolloopbaan van hun kind en daarmee een bijdrage leveren aan het voorkomen en bestrijden van schooluitval, komt evident naar voren in de bestaande literatuur. Er is nagegaan wat er in de literatuur bekend is over hoe het gezin betrokken kan worden bij de schoolloopbaan van de jongeren. Lusse (2013) onderschrijft in haar proefschrift *Kwestie van vertrouwen* dat ouderbetrokkenheid een existentiële bijdrage kan leveren aan het voorkomen en verminderen van voortijdig schooluitval. De term ouderbetrokkenheid is een overkoepelend container begrip voor alle activiteiten die ouders ondernemen in relatie tot de ontwikkeling van de schoolloopbaan van de jongeren. Lusse (2013) maakt hierbij het onderscheid tussen onderwijsondersteunend gedrag, oudercontact en ouderparticipatie.

Doelstelling	Succesfactor
Gedragingen gericht op het ondersteunen van onderwijs	<i>Leer- en loopbaanontwikkeling van jongeren begeleiden</i>
	Positieve houdingen van ouders tegenover school
	Hulp bieden bij en monitoren van huiswerk; ondersteunen van leeractiviteiten
Oudercontact	<i>Contact bevorderen</i>
	Samenwerking en afstemming bevorderen in het begeleiden van jongeren
	Communicatie tussen school en ouders: scholen moeten communiceren met ouders over de programma's en ontwikkelingen van jongeren en ouders dienen mee te werken aan deze communicatie
Ouderparticipatie	<i>Actieve deelname van ouders aan activiteiten op school</i>

	Informele dienstverlening: ouders zijn betrokken door het verlenen van hand- en spandiensten op school en door aanwezig te zijn bij presentaties van de jongeren
	Formele dienstverlening: ouders zijn betrokken bij bestuurlijke lagen op school
	Samenwerking met de buurt of gemeenschap waarvan de ouders, school en jongeren deel van uitmaken

Tabel 6: Succesfactoren voor gezinsfactoren (Lusse, 2013)

Individuele factoren

De afgelopen jaren hebben onderzoekers bepaalde cognitieve en emotionele kenmerken van jongeren geïdentificeerd die voortijdig schooluitval voorspellen (Fortin, Marcotte, Potvin, Royer en Joly, 2006). Vanuit een cognitief oogpunt zijn leerproblemen de belangrijkste factoren en het meest gerapporteerd in onderzoeken. Uit het onderzoek *Early school-leaving in the Netherlands* van Traag (2012) blijkt onder meer dat relatief meer jongens dan meisjes deelnemen aan speciaal onderwijs, dat jongens minder goed presteren op school en uitstromen en dat er significant minder jongens deelnemen aan het hoger onderwijs. Echter is het niet duidelijk of deze lagere prestaties bij jongens worden veroorzaakt door lagere cognitieve vaardigheden of dat de effecten van cognitieve vaardigheden sterker voor jongens zijn dan voor meisjes (Fortin, et al., 2006).

Op emotioneel vlak hebben voortijdig schoolverlaters gebrek aan motivatie en interesse in school. Zij hechten geen waarde aan academische successen of houden zich niet aan de waarden die de school representeert (Fortin, et al., 2006). Als jongeren zich identificeren met hun school zullen ze participeren en vinden ze het leuk om naar school te gaan. Een gebrek hieraan resulteert in een afname van participatie en een afkeer aan school waardoor het risico op voortijdig schooluitval wordt vergroot (Traag, 2012).

Succesfactoren voor individuele factoren

In de literatuur worden specifiek werkzame factoren onderscheiden die zich richten op individuele jongeren. Het doel op het niveau van de jongere is tegemoet komen aan de basale behoeften van jongeren zodat zij op school blijven (de Baat, Messing en Prins, 2014).

Doelstelling	Succesfactoren
Relatie	Aandacht schenken aan een jongere, zodat hij of zij zich herkend en erkend voelt en vertrouwen heeft
	Tonen van respect voor de jongere middels gedrag en taalgebruik
Competentie	Het bevorderen van algemene competenties middels contact leggen, respect en rekening houden met anderen en het behalen van certificaten
Autonomie	Stimuleren van zelfredzaamheid; maatwerk, niveau en behoefte van jongere
	Zorgen dat de jongere zelfvertrouwen hebben

Tabel 7: Succesfactoren voor individuele factoren (de Baat, Messing en Prins, 2014)

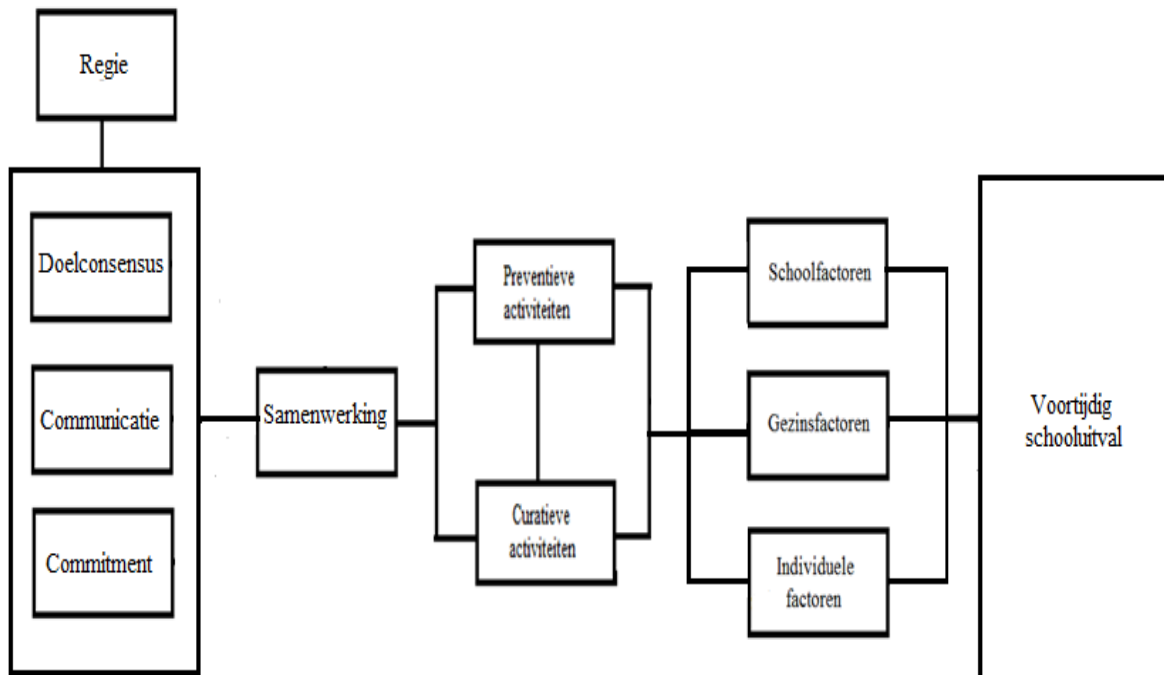
2.6 Koppeling regie, samenwerking, preventieve -, curatieve activiteiten en factoren

In dit onderzoek wordt bestudeerd of de vsv-activiteiten bijdragen aan het voorkomen dan wel terugdringen van voortijdig schooluitval. Diverse onderzoeken veronderstellen dat de factoren gerelateerd aan de school, het gezin en het individu ervoor kunnen zorgen dat jongeren voortijdig uitvallen. Echter is het de taak van de gemeente met behulp van de vsv-activiteiten om ervoor te zorgen dat voortijdig schoolverlaten wordt bestreden.

Het uitgangspunt vanuit een rationeel beleidsperspectief in Den Haag is dat jongeren het startkwalificatie behalen. Deze klassieke beleidsperspectief gaat ervan uit dat de juiste kennis bij jongeren automatisch leidt tot de juiste daden. Echter stelt het realistische beleidsperspectief dat jongeren niet altijd handelen naar goede voornemens (WRR, 2017). De mate van discipline en motivatie van jongeren is begrensd en om die reden dient het beleid in te spelen op de beperkingen van jongeren, opdat uitval wordt verminderd. De gemeente dient hierbij een regierol aan te nemen om het gehele proces richting de instroom naar het onderwijs en arbeidsmarkt soepel verloopt.

De samenwerking tussen de gemeente en de vsv-activiteiten vormt het fundament om de factoren van voortijdig schoolverlaten tegen te gaan en te zorgen voor toeleiding naar onderwijs en/of arbeidsmarkt. Jongeren zitten immers op kwetsbare posities en nemen in de eerste instantie een gesloten houding aan ten opzichte van onderwijs en arbeidsmarkt. Om deze reden dienen de activiteiten in te spelen op de beschreven succesfactoren en kritieke componenten om ervoor te zorgen dat er minder jongeren uitvallen en dat reeds uitgevallen jongeren instromen naar het onderwijs en/of arbeidsmarkt. Echter staan de vsv-activiteiten niet alleen in het veld en dient samenwerking tussen verschillende actoren in het werk te worden bevorderd. Dit vergt een zeker mate van kwaliteit van de activiteiten met betrekking op de wijze waarop zij opereren. Op het moment dat de drijfveer van de activiteiten gebaseerd is op de beschreven succesfactoren en componenten zullen de jongeren eerder geneigd zijn door te stromen naar het onderwijs en/of arbeidsmarkt.

2.7 Conceptueel model

Figuur 1: Conceptueel model

In de bovenstaande figuur wordt de verwachte coherentie van de concepten uit het theoretisch kader schematisch gepresenteerd. Op basis van de literatuur kan het volgende worden verwacht:

- Werkhypothese 1: De wijze waarop de gemeente regisseert heeft invloed op doelconsensus, communicatie en commitment in netwerken.
- Werkhypothese 2: Wanneer de actoren hetzelfde doel voor ogen hebben, communiceren en toegewijd zijn zal de samenwerking in het netwerk worden bevorderd.
- Werkhypothese 3: Wanneer er in het netwerk wordt samengewerkt kunnen de preventieve en curatieve activiteiten beter inspelen op de beschreven succesfactoren teneinde voortijdig schooluitval te verminderen.

In dit onderzoek wordt het conceptueel model geconfronteerd met de praktijk. Hierbij is de vraag uiteraard of het in de werkelijkheid ook zo gebeurd en of de activiteiten bijdragen aan het voorkomen en terugdringen van voortijdig schooluitval. Het antwoord hierop zal worden uitgewerkt en toegelicht in de analyse en in de conclusie.

3. Methodologie

In dit hoofdstuk worden de methodologische aspecten toegelicht. Hierbij wordt uiteengezet op welke wijze de data wordt verzameld om dit onderzoek op een wetenschappelijk verantwoorde wijze tot stand te brengen. Vervolgens wordt er ingegaan op de selectie van de belangrijkste actoren voor dit onderzoek. Verder worden de belangrijkste concepten uit het theoretisch kader geoperationaliseerd zodat deze in de praktijk kunnen worden gemeten en geanalyseerd. Tot slot wordt er gereflecteerd op de betrouwbaarheid en de validiteit.

3.1 Dataverzameling

Om een algeheel antwoord te kunnen formuleren op de centrale vraagstelling wordt er een wetenschappelijk onderzoek verricht met zowel een kwantitatieve als een kwalitatieve insteek, ofwel *mixed methods*. Deze worden hardgemaakt aan de hand van cijfers, semi gestructureerde diepte interviews en focusgroep. De ambitie van dit onderzoek is om het conceptueel model uit het theoretisch kader te toetsen aan de realiteit.

3.1.2 Kwantitatieve gedeelte

Het kwantitatieve gedeelte zal de cijfers van de vsv-activiteiten in kaart brengen. Hierbij bestaan de resultaten uit de totale instroomcijfers per activiteit, de totale uitstroomcijfers en de bijbehorende uitstroomrichtingen op jaarbasis. De uitstroom bestaat uit de uitstroom naar school met/zonder diploma, uitstroom naar werk en uitval. Uitval houdt in dat een jongere wel mee heeft gedaan aan bepaalde activiteit, maar voortijdig gestopt is, bijvoorbeeld door detentie, te veel verzuim of geen motivatie. Middels deze gegevens kan achterhaald worden wat het directe effect van een activiteit is. Wat betreft de instroom gedurende een jaar wordt een evident onderscheid gemaakt tussen de instroomcijfers die zijn afgesproken en de werkelijke instroomcijfers zoals bekend bij de gemeente en de cijfers zoals bekend bij de activiteiten zelf. Er kan worden gesteld dat hier een discrepantie over bestaat.

3.1.2 Kwalitatieve gedeelte

Het kwalitatieve gedeelte bestaat enerzijds uit semi gestructureerde diepte interviews en anderzijds uit focusgroepen. De kwalitatieve insteek van dit huidig onderzoek zorgt ervoor dat de percepties, ervaringen en belevingen van de respondenten worden achterhaald (Creswell, 2013).

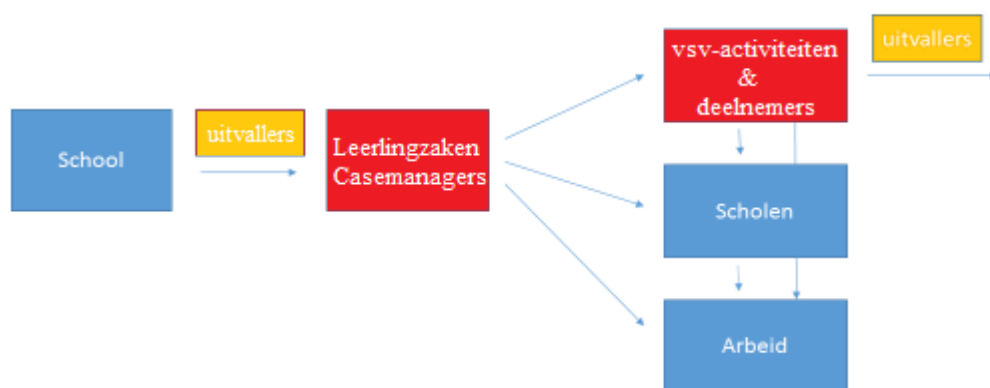
Middels interviews wordt getracht de beoordelingen en de ervaringen van de respondenten te peilen. Hierbij zullen de achterliggende meningen, motivaties en behoeften onder de loep worden genomen, opdat er nieuwe diepgaande informatie achterhaald wordt. De bevindingen uit de interviews zullen vervolgens worden getoetst aan de theoretische concepten. Mede hierdoor kunnen er een aantal

aanbevelingen voor de praktijk worden geformuleerd. Echter is een nadeel van interviews dat de respondenten sociaal wenselijke antwoorden zullen geven. Daarnaast is het mogelijk dat bepaalde belangen een rol zullen spelen bij de beantwoording van de vragen (Creswell, 2013). Desalniettemin zijn interviews het meest geschikt om de vragen die in dit onderzoek zijn gesteld te kunnen beantwoorden. Immers worden de respondenten in de gelegenheid gesteld om hun eigen verhaal te kunnen vertellen. Hierdoor wordt er meer achtergrond, verduidelijking en bovenal verdieping verkregen in hoe men denkt over de vsv-activiteiten en waarom men dat denkt. Met als doel dat er zoveel mogelijk informatie, ideeën en argumenten aan het licht wordt gebracht.

Een andere krachtige methode om ervaringen, beoordelingen en behoeftes – evenals de impact en de vereiste oplossingen – vast te stellen is het organiseren van focusgroepen. Het accent ligt hierbij op de interactie tussen deelnemers en het stimuleren om met elkaar van gedachten te wisselen. Het belangrijkste doel is inzicht te krijgen in de ideeën en gevoelens van deelnemers over een probleem of fenomeen op een manier die niet haalbaar is met andere methodes (Van Assema, Mesters en Kok, 1992).

3.2 Selectie actoren

Om een zo representatief mogelijk beeld te krijgen van de bijdrage van de vsv-activiteiten aan het voorkomen dan wel terugdringen van voortijdig schooluitval worden zowel betrokken professionals binnen de activiteiten en de gemeente als de jongeren geïnterviewd. In totaal wordt er 37 met respondenten gesproken, waarvan 15 medewerkers vsv-activiteiten, 10 jongeren, 4 poortwachters, 4 casemanagers, 2 leerplichtambtenaren en 2 beleidsmedewerkers. De keuze voor deze respondenten berust op de rol die zij hebben binnen het proces van voortijdig schooluitval. Figuur 2 biedt een schematisch overzicht ter verduidelijking van het proces nadat een jongere de school voortijdig verlaat.

Figuur 2: Schematisch overzicht proces uitval

Op het moment dat een jongere is uitgevallen wordt hij of zij in de eerste instantie aangemeld bij de afdeling Leerlingzaken (LLZ) van de gemeente Den Haag. Hierbij krijgt de jongere een leerplichtambtenaar/casemanager toegewezen. Het is mogelijk dat de jongere na het voortijdig verlaten teruggestuurd wordt naar school. Ook is het mogelijk dat LLZ de jongere begeleid richting de arbeidsmarkt. In geval van multi-problematiek en wanneer school en arbeidsmarkt geen optie is wordt de jongere overgeplaatst naar een curatieve vsv-activiteit waarbij hij of zij specialistisch hulp krijgt, werkt aan bepaalde vaardigheden en/of een bepaalde bewustzijn kan opdoen. De vsv-activiteiten trachten vervolgens de jongeren te begeleiden richting het onderwijs en/of de arbeidsmarkt.

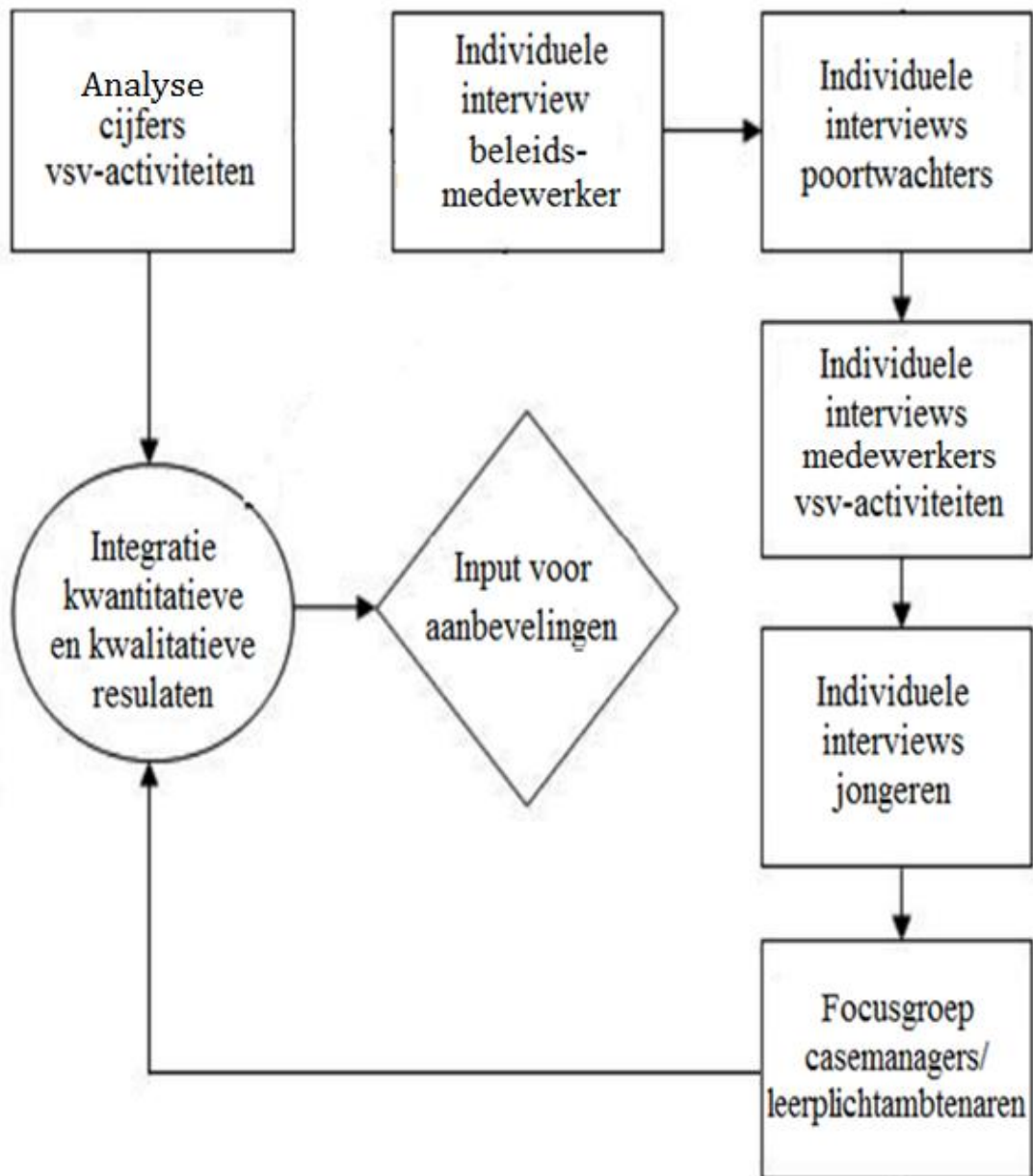
De afdeling LLZ heeft voor de dagbestedings- en leerwerkactiviteiten een poortwachter. Deze poortwachter vormt de schakel tussen de activiteit, de collega's binnen LLZ die jongeren in deze activiteiten willen plaatsen en de beleidsafdeling van de gemeente Den Haag.

Schematisch gezien (figuur 2) heeft dit onderzoek betrekking op de rode vlakken. Het gaat over de jongeren die uitvallen op school en aangemeld worden bij LLZ en de plaatsing bij de vsv-activiteiten. De preventieve activiteiten zitten aan de voorkant en ook die worden meegenomen in dit onderzoek. Daarnaast wordt er gekeken naar de interactie tussen de casemanagers/leerplichtambtenaren, poortwachters, beleidsmedewerkers en de specifieke vsv-activiteiten.

Om de aansluiting met de activiteiten beter in beeld te krijgen vinden er gesprekken plaats met beleidsmedewerkers en leerplichtambtenaren/casemanagers. Dit onderzoek legt het accent op 12 vsv-activiteiten (zie bijlage 1). Om meer zicht te krijgen op de werkwijze en dagelijkse praktijk wordt bij elke activiteit een medewerker geïnterviewd. Tevens worden individuele jongeren van de activiteiten geïnterviewd om in te kunnen zoomen op hun persoonlijke vraagstuk, de mogelijkheden die een vsv-activiteit voor hen biedt en hun behoeften. In bijlage 6 zijn de exacte ondervraagde actoren in kaart gebracht.

Er wordt tot slot een focusgroep gehouden met de leerplichtambtenaren en de casemanagers. Er wordt gestreefd naar een maximum van zes deelnemers, waarbij de behoeften, kansen en knelpunten van de vsv-activiteiten een centraal gespreksonderwerp is.

In figuur 3 worden de methoden en actoren van dit onderzoek schematisch weergegeven. Allereerst worden de cijfers van de 12 vsv-activiteiten geanalyseerd. Vervolgens worden achtereenvolgend de beleidsmedewerker, de poortwachters, de medewerkers van de vsv-activiteiten en de jongeren geïnterviewd. Daarna vindt er een focusgroep plaats met de casemanagers en leerplichtambtenaren. De data van de kwantitatieve en kwalitatieve analyse worden tot slot geïntegreerd en op basis hiervan worden aanbevelingen voor de praktijk geformuleerd.

Figuur 3: Schematisch overzicht onderzoeksmethoden

3.3 Data-analyse

De cijfers uit het kwantitatieve gedeelte worden allereerst geanalyseerd. Hierbij wordt onderzocht wat het resultaat is van de vsv-activiteiten gedurende de jaren 2015 tot en met 2018. De partijen hebben afgesproken dat minimaal zestig procent van de deelnemende jongeren positief uitstroomt naar onderwijs of arbeidsmarkt. Daarnaast moeten er minimaal 16 jongeren instromen bij de dagbestedings-, leerwerk-, maatwerkwerkactiviteiten. Op basis van deze gegevens kan worden beoordeeld wat de prestaties van de activiteiten zijn en hoe effectief het is geweest. Hierdoor worden de vsv-activiteiten kritisch tegen het licht gehouden.

Alle interviews uit de data verzameling van het kwalitatieve gedeelte zijn middels opnameapparatuur opgenomen en verbatim uitgewerkt. Hierdoor kunnen deze transcripten worden geanalyseerd met behulp van het computerprogramma ATLAS.ti. Een volgende stap is het achterhalen van thema's door te coderen, ofwel de gegevens te reduceren. In navolging van Boeije (2010) draagt coderen bij aan het analyseren van gegevens door datamanagement; de informatie wordt ingedeeld en geordend in categorieën. Derhalve omvat het coderingsproces het reduceren van teksten door het toekennen van codes aan fragmenten, het vinden van patronen en tot slot het interpreteren van deze gegevens. Het coderen zal stapsgewijs plaatsvinden door open, axiale en selectieve codering. Hierbij zijn een deel van de codes vooraf opgesteld aan de hand van het theoretisch kader, ofwel 'a priori codes' (Boeije, 2010). Daarnaast is er ook ruimte om te coderen aan de hand van de terminologie van de respondent (*in vivo codes*) of labels die de onderzoeker heeft opgesteld die de informatie uit de tekstfragmenten het best lijken te omschrijven. De operationalisering die staat beschreven in de volgende paragraaf dient als uitgangspunt voor het coderen en analyseren. Uit de operationalisaties zijn interviewvragen voortgevloeid die in de bijlagen kunnen worden getroffen. De resultaten van zowel het kwantitatieve gedeelte als kwalitatieve gedeelte worden gepresenteerd in de volgende hoofdstukken.

3.4 Operationalisering

De theoretische begrippen en concepten die staan omschreven in het theoretisch kader zijn abstract en complex en kunnen hierdoor niet meteen worden waargenomen. Om deze concepten te kunnen 'meten' en te analyseren is het derhalve van belang dat ze eerst worden geoperationaliseerd. De definities zijn inmiddels al uitvoerig behandeld, echter dient te worden bepaald wat de uitingsvormen van theoretische constructen in de praktijk zijn en welke daarvan in het onderzoek worden gebruikt. Deze uitvormingsvormen worden ook wel indicatoren genoemd. De geformuleerde concepten met bijbehorende deelconcepten en indicatoren worden in de onderstaande tabellen weergegeven. De empirische bevindingen worden hierbij niet alleen in het licht gehouden van de geformuleerde indicatoren maar er worden tevens indicatoren opgesteld vanuit de nieuwe inzichten van de praktijk.

Concept	Deelconcept	Indicator
Regie	Doorzettings- vermogen	- Het afdwingen van medewerking van andere partijen in een netwerk door de regisseur - De regisseur kan andere betrokken partijen zijn wil opleggen
	Eigen script/ beleidskader	- Het uitstippelen van eigen koers - Het vormgeven van een eigen beleidskader

Concept	Deelconcept	Indicator
Samenwerking	Doelconsensus	- Het bereiken van eensgezindheid omtrent beoogde collectieve doelen - Heldere afspraken omtrent taken en bevoegdheden van betrokken actoren in een netwerk - Het bevorderen van communicatie, coördinatie en afstemming
	Commitment	- Het nemen van initiatieven om deel te nemen aan samenwerking middels inzetten van middelen - Het maken van beloftes en het doen van toezeggingen om doelen te behalen - Afhankelijk zijn van anderen - Van mening zijn dat andere partijen ook toegewijd zijn. - Overschakelen naar nieuwe partners wanneer een partij het gevoel heeft dat anderen niet toegewijd zijn.
	Communicatie	- Zorgen voor begrip over verwachtingen doelen en belangen van verschillende actoren - Investeren in sociale relaties zodat men naar elkaar luistert - Het delen van kennis en gegevens - Gezamenlijk rond de tafel zitten en in gesprek gaan - Het bevorderen van interactie en over de heg heen kijken

Concept	Deelconcept	Indicator
Preventieve aanpak	Academisch	- Er worden cursussen aangeboden met maatwerk - De jongeren worden individueel geholpen - De academische ontwikkelingen worden gecoördineerd - Er wordt aandacht besteed aan persoonlijke advies en regelmatig gegevens verzameld om de jongeren te monitoren voor schooluitval.
	Gezin	- Het gezin wordt serieus genomen en betrokken bij de prestaties van jongeren - De activiteiten ontvangen feedback van het gezin - Het gezin geeft persoonlijke en ondersteunende aandacht
	Persoonlijk	- Jongeren worden geholpen bij het aanpakken van persoonlijke en gezinsaangelegenheden - Er wordt nadruk gelegd op persoonsvorming - Jongeren hebben het gevoel dat ze steviger in hun schoenen staan - De interpersoonlijke relaties tussen jongeren, gezin en school worden gestimuleerd om prestaties te verbeteren - Jongeren hebben het idee dat het onderwijs belangrijk is voor de toekomst
Curatieve aanpak	Schoolstructuur	- Duidelijke en rechtvaardig afgedwongen gedragsverwachtingen voor de jongeren - De medewerkers hebben ruimte om de jongeren beter te leren kennen - Er wordt een alternatieve school aangeboden met minderen leerlingen in een klas - Er wordt ruimte aangeboden voor professionele ontwikkeling
	Werkstructuur	- Jongeren worden verbonden aan de arbeidsmarkt - Jongeren kunnen certificaten en diploma's behalen voor een beroep - Jongeren kunnen deelnemen aan vrijwilligerswerk en stages

Factor	Deelfactor	Indicator
Gezin	Leer- en loopbaan-ontwikkeling	- Het gezin vertoont gedragingen gericht op het ondersteunen van onderwijs voor de jongeren - Het gezin biedt hulp aan bij het monitoren van huiswerk en ondersteunt leeractiviteiten
	Contact	- Het gezin werkt met andere partijen samen in het begeleiden van jongeren - Het gezin communiceert met de partijen over de programma's en ontwikkelingen van jongeren
	Participatie	- Het gezin is op een informele manier betrokken middels hand- en spandiensten - Het gezin is betrokken bij bestuurlijke lagen en werkt samen met de partijen
School	Regels en routines	- De jongeren zijn zich bewust van de regels die gehanteerd worden - De jongeren hebben een vaste en voorspelbare planning - De jongeren bevinden zich in een gestructureerde en functionele omgeving - De jongeren richten hun tijd efficiënt in
	Orde	- Positief gedrag van jongeren wordt gestimuleerd middels beloningen - Negatief gedrag van jongeren wordt gesanctioneerd - Samenhang in beloningen en sancties
	Mentale houding	- Betrokkenen zijn zich bewust van alles wat er speelt rondom een jongere - Er wordt formeel en niet-emotioneel omgegaan met verstoringen die zijn veroorzaakt door de jongere
Individu	Relatie	- Jongeren voelen zich herkend en erkend door de individuele aandacht die ze krijgen

	- Jongeren worden gerespecteerd door het taalgebruik en gedrag van de betrokken partijen
Competentie	- Jongeren bevorderen competenties: ze leggen contact, hebben respect en houden rekening met anderen
Autonomie	- Jongeren worden gestimuleerd om zelfredzaam te zijn - Jongeren hebben het gevoel dat ze meer zelfvertrouwen hebben

3.5 Betrouwbaarheid

Alvorens het verzamelen van de gegevens is het van belang dat de kwaliteit van het onderzoek wordt gewaarborgd door na te gaan of de gehanteerde methodes betrouwbaar zijn. In navolging van Creswell (2013) behelst de betrouwbaarheid pogingen om de herhaalbaarheid en de consistentie van het onderzoek te vergroten. In het geval van de kwantitatieve analyse is de betrouwbaarheid groot, aangezien dit gedeelte stapsgewijs kan worden herhaald waarbij dezelfde resultaten uit zullen voortkomen.

Echter is het bij kwalitatief onderzoek praktisch onmogelijk dat het onderzoek dezelfde resultaten vertoont bij herhaling. De samenleving en in dit geval de stad Den Haag is immers constant onderhevig aan veranderingen. Derhalve wordt gepoogd om de bevindingen zoveel mogelijk vrij te stellen van interpretaties middels de theoretische concepten uitvoerig en evident te behandelen en te operationaliseren, opdat het onderzoek kan worden overgedaan (Creswell, 2013).

3.6 Validiteit

Volgens Creswell (2013) heeft validiteit betrekking op het beoordelen van de generaliseerbaarheid en geldigheid van de uitkomsten van het onderzoek. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen interne validiteit en externe validiteit.

Interne validiteit impliceert dat men het daadwerkelijk beoogde meet. Dit kan worden bewerkstelligd door de mate waarin het onderzoek systematische bias minimaliseert. In het huidige onderzoek komt dit tot stand en wordt dit zoveel mogelijk gewaarborgd middels het operationaliseringsschema dat terug te vinden is in paragraaf 3.3. Op basis van dit schema worden de empirische resultaten gestructureerd. Hierdoor ontstaat er een constante reflectie op wat dit onderzoek bestudeert en tracht te meten. Derhalve is de operationalisering van dit onderzoek existentieel voor de validiteit en de meerwaarde van de conclusies en aanbevelingen. Teneinde de interne validiteit verder te vergroten is er gebruik gemaakt

van triangulatie, dat tot uiting komt door de literatuurstudie, documentenanalyse, kwantitatieve analyse, interviews en focusgroep (Creswell, 2013).

Externe validiteit heeft betrekking op de mate waarin de resultaten kunnen worden gegeneraliseerd. Er dient hierbij te worden opgemerkt dat de aanpak van voortijdig schoolverlaten in Den Haag niet per definitie overeen komt met de aanpak van andere gemeenten. Elke gemeente heeft immers zijn eigen type populatie, type doelgroep, problematiek en activiteiten. Derhalve zullen de resultaten die uit dit onderzoek voortkomen niet voor elke gemeente geldig zijn. Echter kan het huidig onderzoek worden gebruikt voor vergelijkingen met andere gemeenten en met name de wijze waarop verschillende gemeenten regisseren. Daarnaast kan het dienen als voedingsbodem voor vervolgonderzoek.

4. Kwantitatieve analyse

De vsv-activiteiten maken deel uit van de bredere beleidsambitie ‘Voor iedere leerling een passende plek’, dat op zijn beurt weer het beste begrepen kan worden in het licht van de Haagse Educatieve Agenda dat in 2018 in het leven geroepen is. Alvorens in te gaan op de bevindingen zullen de vsv-activiteiten allereerst worden beschreven, zodat er een beeld wordt geschetst van de betreffende vsv-activiteit. Derhalve zal er kort gereflecteerd worden op de huidige praktijk om voortijdig schooluitval te voorkomen dan wel terug te dringen, ofwel de tweede deelvraag van dit onderzoek. Pas wanneer duidelijk is hoe de huidige praktijk eruit ziet kan immers worden overgegaan op het bestuderen van cijfers, het analyseren van de ervaringen, behoeften en percepties van de betrokkenen, de eventuele kansen en knelpunten en ten slotte de vraag op welke wijze het vsv-beleid kan worden verbeterd.

In navolging van Vedung (1997) behelst effectiviteit de mate waarin de uitkomst van het beleid het beoogde doel heeft bereikt. De inherente logica van effectiviteit is dat de resultaten dienen te worden beoordeeld in het licht van de opgestelde doelen. Zoals reeds gesteld zijn er een aantal evidente afspraken, doelstellingen afgesproken voor de vsv-activiteiten die getoetst zijn. In dit hoofdstuk zullen cijfers van de vsv-activiteiten worden gepresenteerd. Deze cijfers zijn afkomstig uit de inhoudelijke verantwoordingen van de desbetreffende vsv-activiteit en de registratielijsten die de poortwachters van Leerlingzaken bijhouden. Dit onderzoek richt zich op vier dagbestedingsactiviteiten, twee leerwerkactiviteiten, volwassenonderwijs, drie maatwerkactiviteiten en twee preventieve activiteiten. De 12 activiteiten waarbij de gemeente en het onderwijs betrokken zijn zouden effect moeten hebben op het aantal vsv'ers. Existentieel hierbij is de vraag in hoeverre de activiteiten effectief zijn en of het leidt tot minder schooluitval.

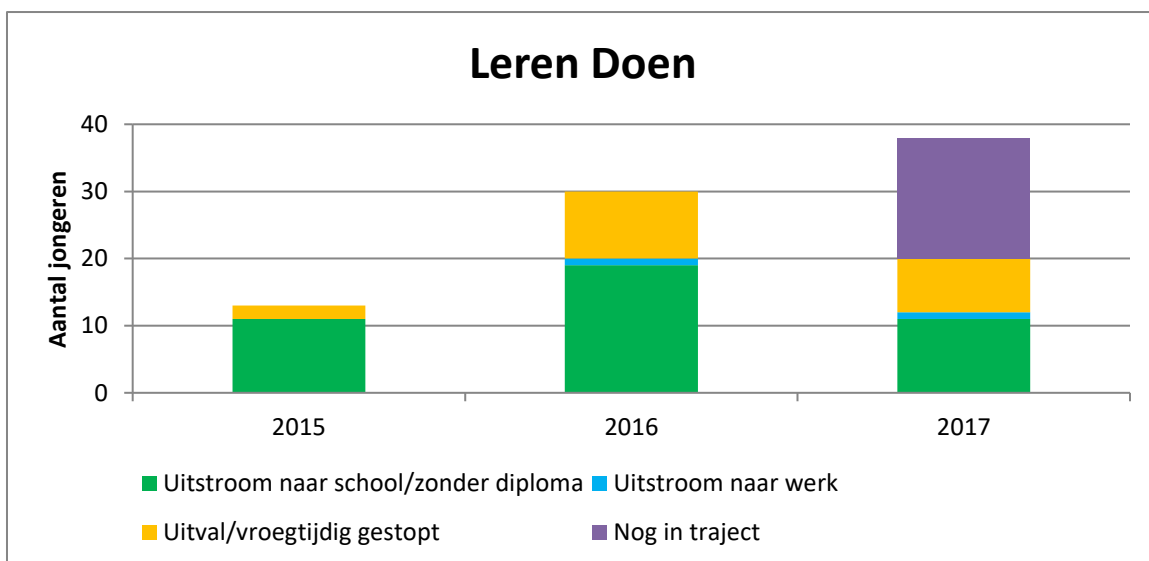
In de volgende paragrafen worden de resultaten weergegeven die bestaan uit de totale instroomcijfers, de totale uitstroomcijfers en de bijbehorende uitstroomrichtingen op jaarbasis per activiteit. De uitstroom kan onderverdeeld worden in de uitstroom naar school, de uitstroom naar werk en uitval. Uitval houdt in dat een jongere wel mee heeft gedaan aan bepaalde activiteit, maar voortijdig is gestopt door verschillende redenen, zoals detentie, veelvuldig verzuim, verhuizing, geen motivatie enzovoort. Middels deze gegevens kan achterhaald worden wat het directe effect van een activiteit is.

4.1 Dagbestedingsactiviteiten

Kenmerkend voor de dagbestedingsactiviteiten is de overbrugging naar een (vervolg) opleiding of werk. Deze activiteiten duren minimaal 3 maanden en maximaal 6 maanden. De doelgroep is van 16 tot 27 jaar en hier kunnen ze certificaten en/of een entree-diploma behalen.

Leren Doen

Als er wordt ingezoomd op de dagbestedingsactiviteiten dan valt op dat er één traject duidelijk meer instroom aan jongeren kent. Stichting Leren Doen is een organisatie voor jongeren zonder een startkwalificatie en met een passie voor techniek. Hierbij vangt Leren Doen vsv'ers op, waarbij wordt gestuurd op enige discipline, regelmaat en samenwerking zodat de jongere in staat is om meer grip te krijgen op zijn eigen leven. Bij Leren Doen is de fietsenwinkel en de werkplaats de thuisbasis voor de jongeren. In samenwerking met het ROC Mondriaan wordt er tevens een opleiding aangeboden op de werkvloer. Dus naast de praktijkgerichte lessen op de werkvloer vinden er ook reguliere lessen zoals Nederlands, rekenen, loopbaan en burgerschap, sport en vak theorie plaats op locatie. In figuur 4 zijn de cijfers van deze activiteit weergegeven.

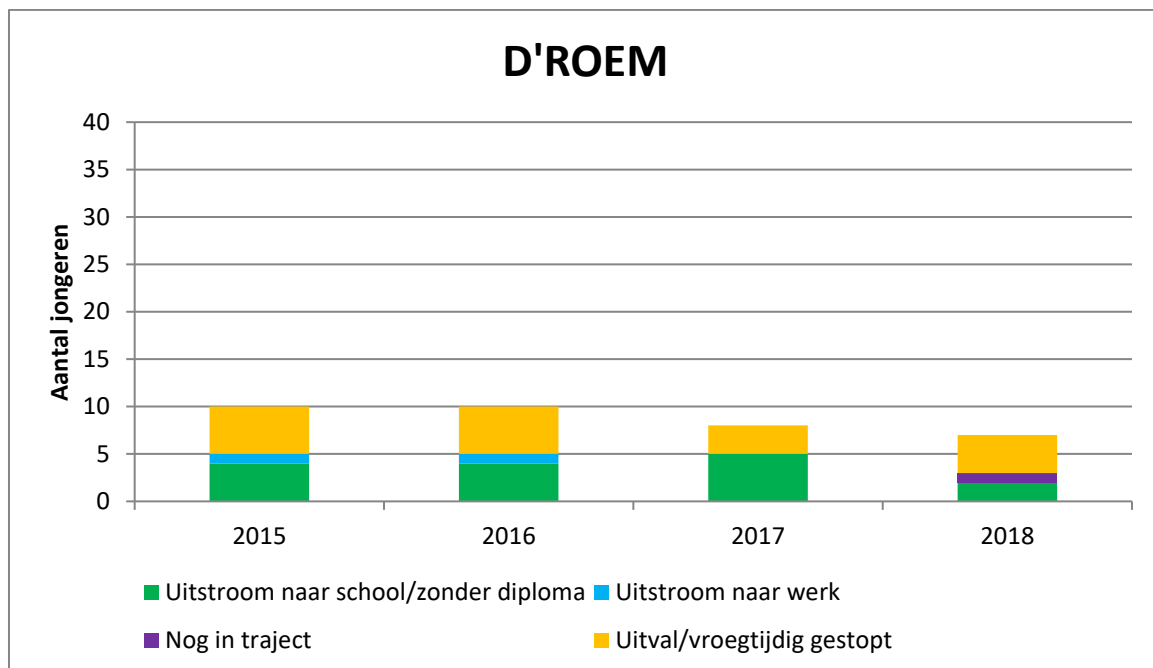

Figuur 4: In- en uitstroomcijfers Leren Doen

Absoluut gezien scoort Leren Doen het hoogst, de instroom is elk jaar fors toegenomen. Echter blijkt dat de uitval door de jaren heen ook is toegenomen. In 2015 was het percentage uitval 15,4% en dat percentage is gestegen naar 21,1% in 2017. Het overgrote deel van deze jongeren stroomt uit naar het onderwijs of de arbeidsmarkt. De lijsten van 2017 en 2018 zijn niet volledig, waardoor er geen uitspraken kunnen worden gedaan op basis van deze gegevens. Momenteel wordt er gewerkt aan het optimaliseren van deze registratielijsten.

D'ROEM

De naam D'ROEM staat voor Durven Rekenen Op Eigen Mogelijkheden. Het belangrijkste doel is dat de jongeren erachter komen wat hun kwaliteiten zijn en hoe zij positieve krachten kunnen gebruiken zodat ze zichzelf kunnen redden in de maatschappij, ofwel op eigen kracht sturing geven aan het leven. Net als Leren Doen biedt D'ROEM de doelgroep meer mogelijkheden en vergroot hun kansen op de arbeidsmarkt en in het vervolgonderwijs. In tegenstelling tot Leren Doen kent D'ROEM geen onderwijscomponent. Middelen die ingezet worden teneinde de doelstelling te bereiken zijn het maken van lunches, het bedienen van borrels en (kinder)feesten, catering onderhouden en High Tea's organiseren. Jongeren leren hier zelf sturing en structuur aan hun leven te geven.

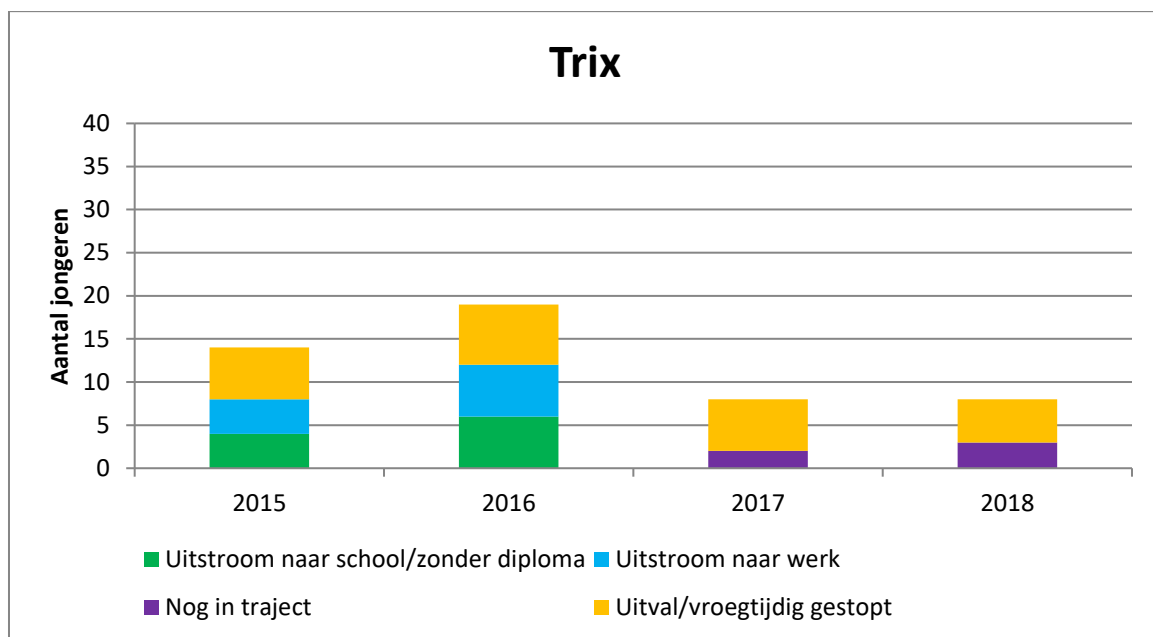

Figuur 5: In- en uitstroomcijfers D'roem

D'ROEM doet het beduidend minder goed ten opzichte van de andere trajecten. De instroom is in de jaren 2015 en 2016 hetzelfde gebleven, waarbij slechts de helft van de jongeren uitstroomt naar school en/of werk (figuur 5). Bovendien komt evident naar voren dat in 2017 de instroom gedaald is en tegelijkertijd valt 62,5% van de jongeren uit. In 2018 kende D'ROEM de laagste instroom waarbij louter 7 jongeren zijn ingestroomd. Hierbij is meer dan de helft vroegtijdig gestopt met het traject. Derhalve laat de vergelijking tussen de jaren zien dat zowel de instroom als het aandeel dat positief uitstroomt veeleer afnam dan steeg.

Trix

Stichting Trix is een vsv-activiteit in Scheveningen waar wordt gewerkt aan het restaureren van schepen, bouwen van kleinere vaartuigen, metaal- en lasbewerking en schilderen. Jongeren die om uiteenlopende redenen nooit of zeer moeilijk aan het werk komen kunnen bij de Trix onder deskundige leiding aan een nieuwe toekomst werken. Het doel van de Trix is dat de jongeren met de opgedane vaardigheden kunnen doorstromen naar een werkgever of het onderwijs kunnen hervatten. Het behalen van certificaten staat bij de Trix hoog in het vaandel. Jongeren die verblijven bij de Trix hebben de mogelijkheid om hun lascertificaten te halen en hun VCA veiligheidscertificaat. Jongeren die hun heftruckchauffeur diploma willen behalen of verder willen in andere vakken worden ook naar de juiste plek geholpen.

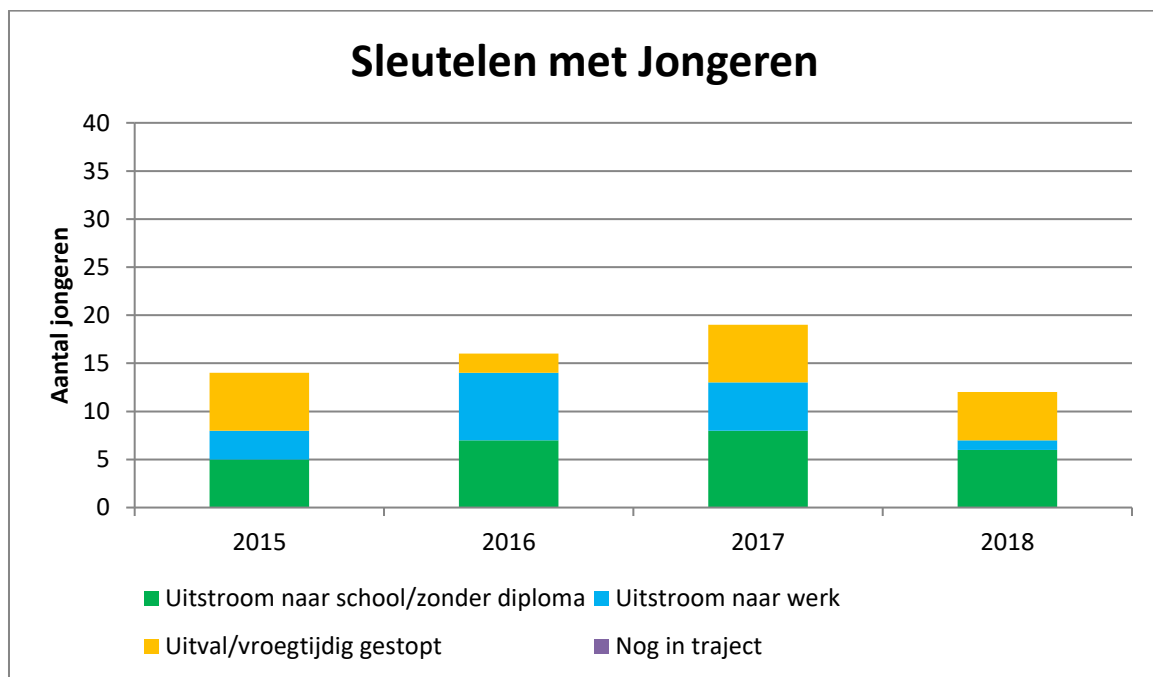
Figuur 6: In- en uitstroomcijfers Trix

Op basis van de registratielijsten van de poortwachter blijkt dat bij de Trix zowel de instroom als de positieve uitstroom naar school of werk tussen de jaren 2015 en 2016 is toegenomen (figuur 6). Echter is het opmerkelijk dat in 2017 de instroom met 52,5% is afgenomen ten opzichte van 2016. Hierdoor hebben ze de doelstelling, waarbij de activiteit minimaal 16 Haagse jongeren dient op te vangen, in 2017 niet kunnen behalen. De resultaten van 2018 laten zien dat de situatie vrijwel niet is veranderd ten opzichte van 2017. De instroom blijft summier en hiervan stromen geen jongeren uit naar het onderwijs of de arbeidsmarkt en vallen ze veelal uit naar zorginstanties door multi-problematiek.

Sleutelen met Jongeren

De laatste dagbestedingsactiviteit die is meegenomen in het kader van dit onderzoek is Sleutelen met Jongeren. Bij Sleutelen met Jongeren wordt de garage gebruikt als uitvalsbasis. In deze garage wordt er gesleuteld aan auto's, lesgegeven in een leslokaal en getraind in een sportschool. Net als Leren Doen biedt deze activiteit zowel mogelijkheden voor een dagbesteding als een entree-opleiding niveau 1. Ook

hier worden de lessen gegeven door docenten van het ROC Mondriaan. Stichting Sleutelen met Jongeren is opgezet met als doel de jongeren een doel in hun leven te geven en perspectief in hun toekomst te bieden. Sleutelen met Jongeren tracht de jongeren die tussen wal en schip zijn gevallen een positieve sociale positie in de maatschappij te geven. De jongeren kunnen ervaring opdoen en daarna op eigen kracht hun plek op de maatschappelijke ladder veroveren. Sleutelen met Jongeren is bedoeld voor jongeren die om welke reden dan ook tussen wal en schip zijn gevallen of niet op eigen kracht sturing kunnen geven aan hun leven. Voor deze jongeren bestaat de mogelijkheid om enkele dagdelen per week te komen leren en werken.

Figuur 7: In- en uitstroomcijfers Sleutelen met Jongeren

Sleutelen met Jongeren laat wat betreft de instroom in de jaren 2015 tot en met 2017 een positieve ontwikkeling zien. Het aantal jongeren is immers elk jaar toegenomen ten opzichte van het voorgaande jaar (figuur 7). In 2015 werd het doel minimaal 16 jongeren niet behaald en door de jaren heen heeft deze activiteit dit kunnen oppakken en meer jongeren kunnen bereiken. In 2016 was het percentage uitval het laagst, namelijk 12,5%. In 2017 is dit percentage echter gestegen naar 31,5%. Desalniettemin is het aantal jongeren dat deelnam aan deze activiteit flink gedaald in 2018. In dat jaar hebben slechts 12 jongeren deelgenomen aan het traject. Hierbij is ongeveer 40% uitgevallen, waarvan twee het traject wel hebben afgerond maar zijn verhuisd naar een andere gemeente. Een andere reden voor de uitval is door detentie.

Conclusie dagbestedingsactiviteiten

Op basis van de bevindingen die hierboven staan omschreven kunnen een aantal conclusies worden getrokken. Allereerst kan worden gesteld dat bij de helft van de dagbestedingen de instroom in de jaren 2015 tot en 2017 almaar is gestegen. Bij D'roem is er echter een evidente daling waarneembaar gedurende de jaren en bij de Trix is er sprake van een forse daling aan jongeren in de laatste twee opeenvolgende jaren. Bij Sleutelen met Jongeren is de hoeveelheid ingestroomde jongeren grotendeels hetzelfde gebleven. Ze hebben immers een instroom van rond de zestien jongeren, zoals ook is afgesproken in de Haags Educatieve Agenda. Het afgelopen jaar hebben zij de doelstelling echter niet kunnen behalen doordat er louter twaalf jongeren zijn ingestroomd. Opmerkelijk is dat deze drie activiteiten in het jaar 2018 de doelstelling niet hebben kunnen behalen. Een andere doelstelling van de betrokken partijen is dat zestig procent van de deelnemende jongeren positief uitstroomt naar onderwijs of arbeidsmarkt. Uit de cijfers die hierboven zijn gepresenteerd blijkt dat D'roem en Trix ook hier niet aan hebben voldaan.

Het huidige materiaal in de inhoudelijke verantwoordingen en de registratielijsten laten een nadere analyse over de waargenomen dalingen niet toe. Er kunnen verschillende redenen ten grondslag liggen aan deze discrepanties. Het is beleidsmatig relevant en interessant om deze activiteiten tegen het licht te houden en in kaart te brengen wat de meerwaarde voor de jongeren is. Om meer inzicht hierover te krijgen en te bezien of gericht beleid zinvol kan zijn wordt dit nader onderzocht in het kwalitatieve gedeelte.

Benoemingswaardig is dat Leren Doen een instroom van ongeveer dertig jongeren heeft, het dubbele van de andere activiteiten. Ook dit is een bevinding die nader onderzocht dient te worden. De vraag hierbij is niet zozeer waarom *andere* dagbestedingsactiviteiten een lagere instroom hebben, maar eerder hoezo *deze* activiteit eruit springt, wat maakt deze activiteit nou zo populair en wat is de impact hiervan op het vraagstuk voortijdig schoolverlaten.

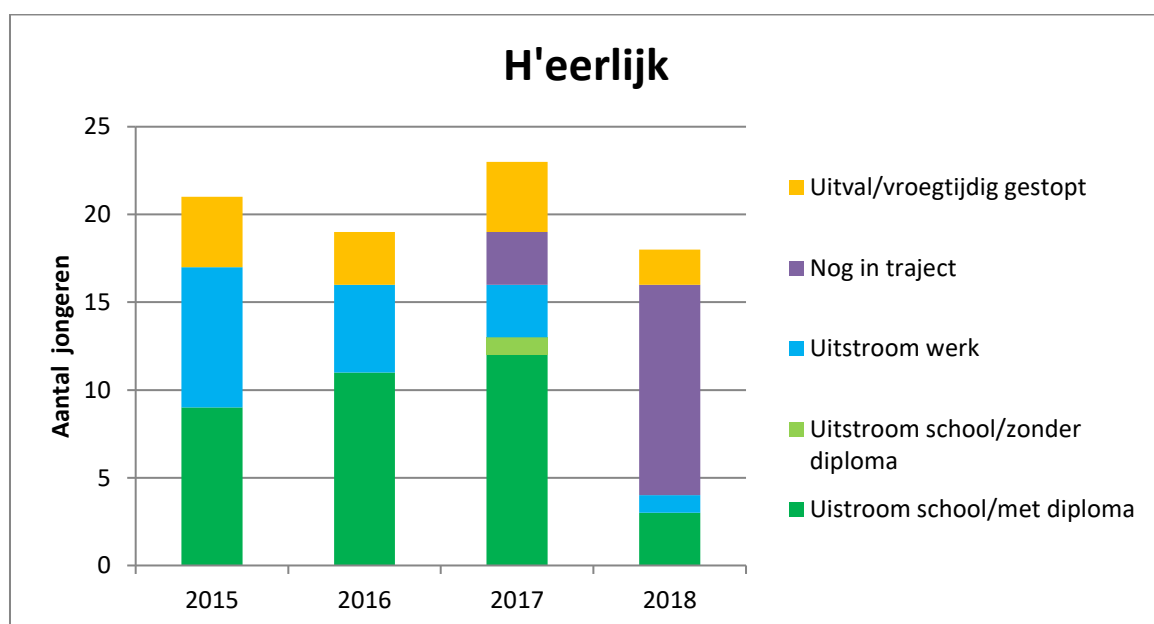
Bovendien richt een belangrijk onderdeel van deze analyse zich op de jongeren die zijn uitgevallen. Deze activiteiten zijn immers in het leven geroepen om uitval terug te dringen. Uit de cijfers van de inhoudelijke verantwoordingen en de registratielijsten blijkt dat een deel van de jongeren alsnog uitvalt. Existentieel zijn de vragen waarom deze jongeren uitvallen, welke jongeren buiten de boot vallen en of het aanbod wel aansluit op de behoeftes van deze jongeren. Derhalve zal het kwalitatieve deel zoals reeds gesteld de nadruk leggen op de motivaties, percepties en meningen van de respondenten om er achter te komen of de bestaande vsv-activiteiten bijdragen aan het terugdringen van voortijdig schoolverlaten.

4.2 Leerwerkactiviteiten

In tegenstelling tot de dagbestedingsactiviteiten duren de leerwerkactiviteiten een schooljaar. Bij deze activiteiten krijgen zij naast de praktijkgerichte lessen ook de reguliere onderwijslessen. Hierdoor kunnen zij een niveau 1 diploma behalen. Dit onderzoek richt zich op twee leerwerkactiviteiten, namelijk H'eerlijk en Start Up 1-2. Een belangrijke kanttekening bij de leerwerkactiviteiten is dat een aantal jongeren nog in traject kunnen zitten in de volgende kalenderjaren. Concreet betekent dit dat een jongere die in 2018 is ingestroomd pas in 2019 (of later) kan uitstromen. Op het moment dat deze jongeren uitstromen worden ze verwerkt in de resultaten van het jaar dat ze zijn ingestroomd. Hierdoor wordt inzichtelijk waar de ingestroomde jongeren op jaarbasis naar zijn uitgestroomd. Bovendien wordt er per kalenderjaar subsidie aan deze activiteiten toegekend voor de jongeren, derhalve is ook het beleidsmatig van belang dat duidelijk is waar de jongeren in een bepaald jaar naar zijn uitgestroomd.

H'eerlijk

Bij leerwerk restaurant H'eerlijk kunnen jongeren een niveau 1 diploma behalen. Leerlingen volgen hier een opleiding tot kok of gastheer/gastvrouw middels praktijkgericht onderwijs. De jongeren zijn samen met de leermeesters de werknemers van het restaurant. In de keuken worden snij- en kooktechnieken aangeleerd. Daarnaast is er aandacht voor het proeven en herkennen van smaken. In de bediening leren de jongeren hoe ze met mensen om moeten gaan en hoe tafels moeten worden gedekt. Zo ontdekken zij waar hun competenties en talenten liggen. H'eerlijk vindt het belangrijk dat de jongeren meer zelfvertrouwen krijgen en hierdoor wordt de kans op het behalen van een startkwalificatie en op werk vergroot. Naast het horeca gedeelte hebben de jongeren ook reguliere lessen zoals Nederlands, rekenen, loopbaan en burgerschap.

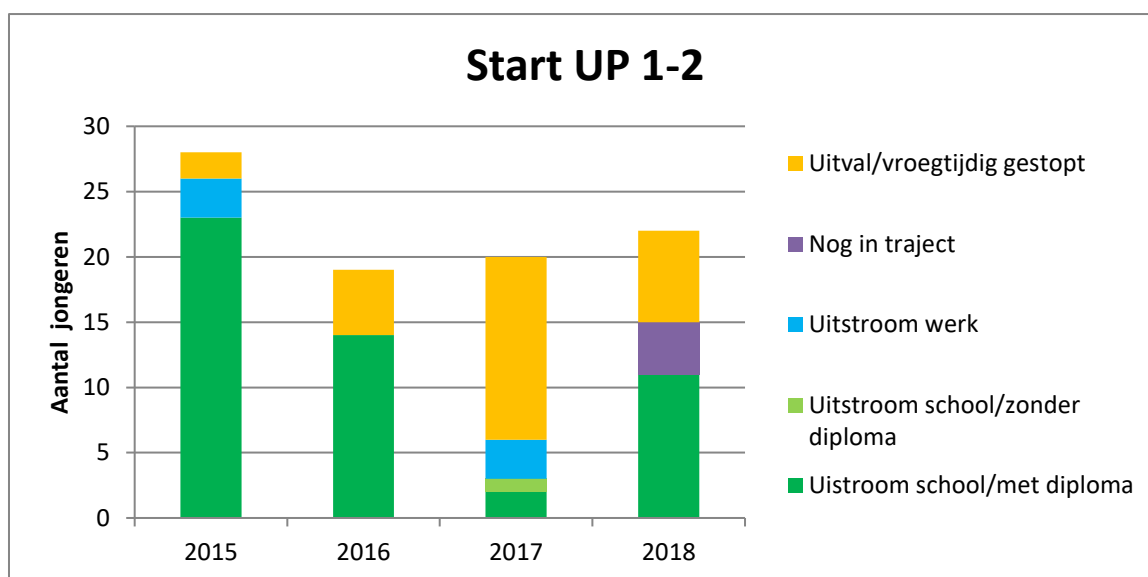

Figuur 8: In- en uitstroomcijfers H'eerlijk

H'eerlijk heeft voor de gemeente Den Haag 20 opleidingsplaatsen. Retrospectief heeft deze activiteit ook gemiddeld 20 jongeren op schooljaarbasis, waarbij ze – ter compensatie – in sommige jaren meer jongeren hebben ten opzichte van andere jaren. In 2016 zijn er minder jongeren ingestroomd ten opzichte van het jaar ervoor, echter is de positieve uitstroom naar school en werk procentueel gestegen. Immers was de positieve uitstroom in 2015 81% van de jongeren en in 2016 is het percentage gestegen naar 84%. Dit impliceert dus ook dat het aantal uitvallers tussen deze twee jaren is gedaald. In 2016 zijn slechts 16% van de jongeren uitgevallen, terwijl in 2015 19% is uitgevallen, aldus een positieve ontwikkeling. Over de jaren 2017 en 2018 kunnen niet veel uitspraken worden gedaan vanwege het feit dat een deel van de ingestroomde jongeren nog in traject is. Wel kan gesteld dat al meer dan de helft van de jongeren in 2017 positief is uitgestroomd naar het onderwijs of de arbeidsmarkt. Tevens kende dat jaar de grootste instroom in vergelijking tot alle jaren.

Start-UP 1-2

Start UP 1-2 richt zich op studenten van het VMBO (met en zonder diploma) en het praktijkonderwijs die nog niet plaatsbaar zijn in een baan of regulier onderwijs. Start UP 1-2 heeft als doel studenten zonder VO-diploma een entree opleiding aan te bieden en hen te diplomeren met een niveau 1 diploma. Hierna kunnen zij doorstromen naar niveau 2 opleiding of naar werk. Daarnaast kunnen de volgende certificaten worden behaald: BHV, VCA, Heftruck en Verkeersregelaar. Tevens kunnen de jongeren naast de aangeboden lessen stage lopen bij evenementen en ADO-wedstrijden, maar ook op een werkplek die aansluit bij hun ontwikkeling en interesse.

Figuur 9: In- en uitstroomcijfers Start UP 1-2

Ruim 82 % van de jongeren die in 2015 deelnamen aan Start UP 1-2 zijn positief uitgestroomd naar het onderwijs. Ook doorstroom naar de arbeidsmarkt komt relatief veel voor in dat jaar, namelijk 10%. Iets meer dan 7% van de jongeren is bij deze activiteit voortijdig uitgevallen. De reden hiervoor was dat er

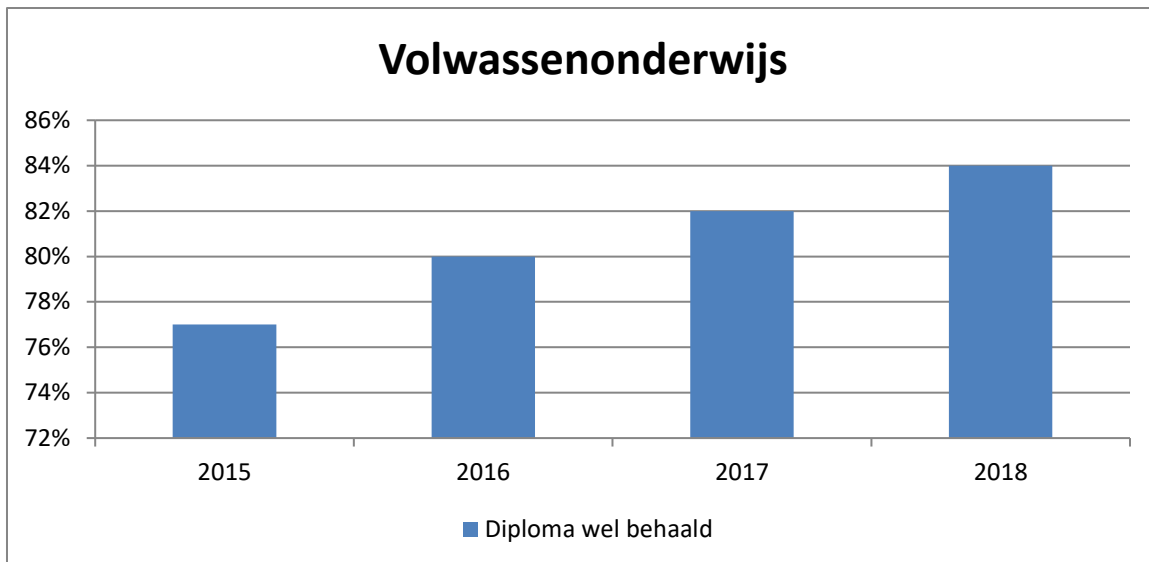
behoefte was aan hulpverlening en doordat sommige jongeren niet op kwamen dagen. Echter is de instroom in 2016 gedaald met ongeveer 30% ten opzichte van 2015. Opmerkelijk is dat het percentage uitval hoger is dan 2015 (26% in 2016). Net zoals bij leerwerkactiviteit H'eerlijk kunnen op basis van de gegevens van 2018 niet alle conclusies getrokken worden aangezien een deel van deze jongeren nog in traject is. Echter blijkt dat in 2017 de instroom is gestegen ten opzichte van 2016, waardoor er in dat jaar twintig jongeren hebben deelgenomen. Een fors deel van deze jongeren is vroegtijdig uitgevallen. Hierbij worden de volgende redenen gegeven: verzuim, niet op komen dagen, gewelddadigheid en psychische problemen. In 2018 is dit opgepakt en stromen er meer jongeren uit naar het onderwijs met een diploma.

Conclusie leerwerkactiviteiten

Het voordeel van de leerwerkactiviteiten is de samenwerking met mbo-scholen en het feit dat de jongeren die hieraan deelnemen een entreediploma kunnen behalen, waardoor de doorstroom naar het vervolgonderwijs soepeler verloopt. Dit komt ook terug in de analyse; een groot deel van de jongeren stroomt immers uit met een diploma op zak en een enkeling niet. Ook de jongeren die uitstromen naar de arbeidsmarkt hebben een diploma behaald. Feit blijft wel dat dit diploma geen startkwalificatie is en dat deze jongeren vooralsnog kwetsbaar zijn om uit te vallen. De nadere analyse die volgt in de volgende hoofdstukken dient te onderzoeken of de samenwerking tussen de activiteiten en de mbo-scholen moet worden bevorderd en of er behoefte bestaat aan het aanbieden van een startkwalificatie bij deze activiteiten opdat het aantal vsv'ers verder zal dalen.

4.3 Volwassenonderwijs

Elk jaar melden jong volwassenen zich bij de School voor Voortgezet Algemeen Volwassen Onderwijs met de wens een diploma Voortgezet Onderwijs te behalen. Deze jongeren vinden dat ze vastlopen in hun ambities en zonder diploma kunnen ze zich niet verder ontwikkelen op de arbeidsmarkt. Jongeren krijgen bij het VAVO de kans om na onderbreking van de schoolloopbaan een diploma vo te behalen. Dit vraagt extra inzet bij het VAVO bij de ondersteuning van deze jongeren op het gebied van structuur (aanwezigheid en huiswerk), het begeleiden in geval van onderwijskundige deficiënties en korte lijnen met derden waar het gaat om recidiverende problematiek. In navolging van de inhoudelijke verantwoordingen van het ROC Mondriaan is in figuur 10 weergegeven hoeveel procent van de jongeren een diploma heeft behaald bij het volwassenonderwijs. Om te kunnen constateren of het volwassenonderwijs heeft bijgedragen aan het terugdringen van voortijdig schoolverlaten is het ook hier van belang dat inzichtelijk wordt gemaakt hoeveel jongeren positief uitstromen en in dit geval hoeveel jongeren hun diploma behalen.

Figuur 10: Percentage jongeren met diploma vavo

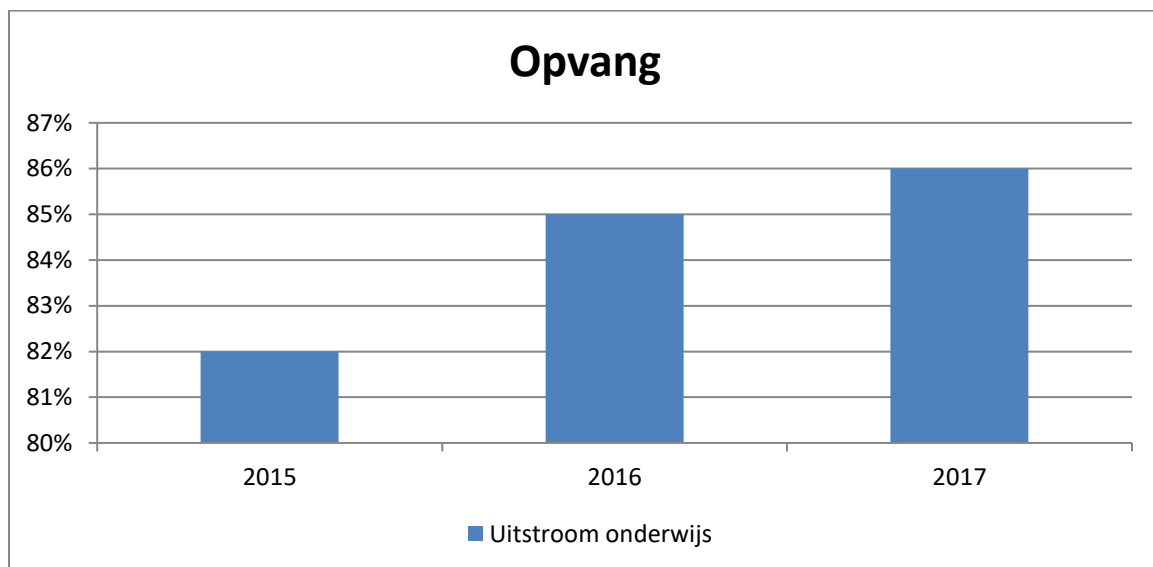
In het jaar 2015 betreft de instroom van het volwassenonderwijs 268 leerlingen, waarbij 77 procent met succes een diploma heeft behaald. Echter is de instroom in het volgende jaar gedaald naar 249 leerlingen, ofwel een daling van ongeveer 7 procent ten opzichte van 2015. Het percentage leerlingen dat een diploma heeft behaald is wel gestegen naar 80 procent. De instroom van het volwassenonderwijs is in 2017 met 7 procent verder gaan dalen ten opzichte van het jaar ervoor, waarbij er nog maar 231 leerlingen zijn ingestroomd. Ook in dit jaar is het percentage succesvol uitstromen gaan stijgen, dit percentage betreft immers 82 procent. In 2018 is het percentage jongeren met een diploma gestegen naar 84 procent. Hoewel er dus enerzijds met betrekking tot de instroom een dalende trend waarneembaar is bij het volwassenonderwijs, is er anderzijds een toename zichtbaar in het percentage dat positief het volwassenonderwijs uitstroomt, waarbij kan worden geconstateerd dat er minder leerlingen voortijdig uitvallen in het volwassenonderwijs. Dit impliceert dat het volwassenonderwijs een positieve bijdrage levert aan het terugdringen van voortijdig schooluitval, aangezien de jongeren de mogelijkheid hebben om een diploma te behalen en het percentage vsv'ers is gedaald de afgelopen jaren.

4.4 Haagse maatwerkactiviteiten

Ondanks het feit dat elk van de activiteiten een ander karakter heeft, is er wel continuïteit te onderkennen in het overkoepelende doel van de gemeente: daar waar mogelijk het aantal voortijdig schoolverlaters laten dalen en daar waar dat onmogelijk is op zijn minst maatwerk op gang brengen. Dit laatste is in het bijzonder te herkennen in de Haagse maatwerktrajecten. ROC Mondriaan vangt kwetsbare jongeren (16-27 jaar) op die leerplichtig zijn en/of geen startkwalificatie hebben en voor wie een directe instroom in een reguliere MBO opleiding een te grote stap is. Op verschillende niveaus worden maattrajecten aangeboden voor deze dreigende uitvallers.

Opvang

Opvang van het ROC Mondriaan is gericht op succesvolle plaatsing binnen reguliere opleiding niveau 2. Deze jongeren worden in de gelegenheid gesteld om binnen een passend traject een programma te volgen gericht op instromen in een reguliere niveau 2 opleiding en het vervolgens behalen van het diploma conform de wettelijke norm. Het programma duurt maximaal 13 weken en wordt in een kleine groep aangeboden. Daarnaast wordt er maximaal drie maanden nazorg aangeboden in de vorm van individuele contacten met student en de nieuwe school en/of andere betrokkenen gericht op succesvolle schoolloopbaan.

Figuur 11: Percentage uitstroom onderwijs Opvang

Zo was het percentage positieve uitstroom in 2015 82 procent, dat wil zeggen dat 18 procent van de jongeren de school voortijdig heeft verlaten. In 2016 was dit respectievelijk 85 procent en 15 procent vroegtijdig. Het percentage positieve uitstroom is gestegen van 82 procent van het totale aantal jongeren in 2015, naar 86 procent in 2017 (grafiek 11). Het percentage van 2018 ontbreekt aangezien uit de inhoudelijke verantwoording blijkt dat een deel van de jongeren nog in traject is.

Maatwerk entree

Maatwerk entree van het ROC Mondriaan stelt jongeren in staat om binnen een passend niet regulier traject, in een kleine groep, een entreeopleiding te starten. Het traject richt zich hierbij op opleiding, praktijktraining en coaching. In de praktijk maken zij kennis met verschillende functies en afdelingen bij de stages. Tijdens het traject krijgen de jongeren ook ondersteuning van andere partijen. Gezamenlijk helpen deze partijen de jongeren om hun diploma te behalen en om door te stromen naar een vervolgopleiding om een startkwalificatie te behalen. Ook dit traject is geschikt voor jongeren vanaf 16 jaar en bestaat de groepsgrootte van een klas uit maximaal 15 jongeren.

Maatwerk entree, voorheen werkmaat entree, heeft in de jaren 2015 en 2016 hoge percentages uitval, meer dan 50 procent van de jongeren die meededen aan deze activiteit viel voortijdig uit. In 2017 is dit percentage fors gedaald naar 32 procent. Een verklaring voor deze ontwikkeling is dat ROC Mondriaan na evaluatie en overleg met de gemeente Den Haag heeft besloten dit traject in een andere vorm te gieten. In 2017 is besloten om deze activiteit een andere naam te geven, maatwerk entree en een nieuwe vorm aan te houden. Uit de cijfers van 2018 blijkt dat het percentage uitval is gehalveerd ten opzichte van 2017. Echter is een deel van de jongeren nog actief in de groep, omdat het schooljaar nog loopt.

Groepsgerichte maatwerktrajecten

Deze maatwerktrajecten met specifieke uitstroom zijn gericht op een reële kans op de arbeidsmarkt, dan wel doorstroom naar een beroepsgerichte niveau twee opleiding. Hiermee worden minimaal 40 jongeren uit de doelgroep in staat gesteld om in een kleine groep een beroepsgerichte opleiding te volgen en 60% van de deelnemende jongeren ronden de opleiding succesvol af. Hierdoor wordt voorkomen dat jongeren zonder startkwalificatie voortijdig uitvallen middels het aanbieden van verschillende opvang- en maatwerktrajecten, gericht op in-, door- en uitstroom op entreeniveau en niveau 2.

Zo is ROC Mondriaan een samenwerking aangegaan met de trajecten Leren Doen en Sleutelen met Jongeren en O3, zodat een entreeopleiding aan jongeren kan worden aangeboden op de werkvloer. ROC Mondriaan is vanaf februari 2017 verantwoordelijk voor het onderwijs in breedste zin bij Leren Doen. Het betreft hier het dossier Entree Assistent Mobiliteitsbranche, gericht op tweewielers. In september 2017 werd ook bij Sleutelen met Jongeren het onderwijs gekoppeld. Het betreft hier het dossier Entree Assistent Mobiliteitsbranche, gericht op auto's. Het laatste traject is de entree opleiding assistent horeca, voeding of voedingsindustrie bij O3. Jongeren worden bij Leren Doen, Sleutelen met Jongeren en O3 vanaf 2017 opgeleid en kunnen hun entree diploma halen, waarmee ze toegang hebben tot MBO niveau 2.

Groepsgerichte maatwerkactiviteiten is in 2016 opgestart en in navolging van de inhoudelijke verantwoording van dat jaar zijn alleen opstart- en ontwikkelkosten gerealiseerd. Daarnaast wordt er aangegeven dat de instroom later dan verwacht op gang is gekomen. Over het jaar 2017 en 2018 zijn de volgende cijfers bekend:

Leren Doen	2017	2018
Instroom	22	19
Uitstroom school/met diploma	14	1
Uitstroom school/zonder diploma	3	0
Uitstroom werk	2	0
Uitval/vroegtijdig uitgevallen	3	1
Nog in traject	0	17

Sleutelen met Jongeren	2017	2018
Instroom	9	10
Uitstroom onderwijs met diploma	4	0
Uitstroom onderwijs zonder diploma	1	0
Uitstroom werk	0	0
Uitval/vroegtijdig uitgevallen	4	0
Nog in traject	0	10

O3	2017	2018
Instroom	12	17
Uitstroom school/met diploma	9	11
Uitstroom school/zonder diploma	0	0
Uitstroom werk	0	0
Uitval/vroegtijdig uitgevallen	3	3
Nog in traject	0	3

Er kunnen louter uitspraken worden gedaan over het jaar 2017 aangezien een groot deel van de ingestroomde jongeren in 2018 nog in traject zit en diplomering volgt later dit jaar. Ook deze activiteit gaat namelijk uit van schooljaren omdat het verbonden is aan het onderwijs. De resultaten van 2017 schetsen een positief beeld van de activiteit. Immers stroomt ongeveer 86 procent van de deelnemende jongeren bij Leren Doen uit naar het onderwijs of de arbeidsmarkt. Bij Sleutelen met Jongeren stroomt meer dan de helft van de jongeren uit naar het onderwijs of arbeidsmarkt in het jaar 2017. Bij O3 stroomt driekwart uit naar vervolgonderwijs. Jongeren worden bij Leren Doen, Sleutelen met Jongeren en O3 opgeleid en kunnen hun entree diploma halen, waarmee ze toegang hebben tot MBO niveau 2.

Conclusie maatwerkactiviteiten

De ex-post evaluaties van de maatwerkactiviteiten laten een positieve ontwikkeling zien met betrekking tot de uitstroom van de jongeren. Daar waar opvang een structurele stijging kent van uitstroom naar het onderwijs in de afgelopen jaren kent maatwerk entree dat in het jaar 2017. Uit de cijfers kan tevens worden opgemerkt dat een laag percentage vroegtijdig uitvalt bij de groepsgerichte maatwerkactiviteiten; het overgrote deel stroomt namelijk uit naar het onderwijs met een entreediploma. Wanneer jongeren wel voortijdig stoppen heeft dit zoals reeds gesteld veelal te maken met het feit dat jongeren niet opkomen dagen, geen motivatie hebben of extra hulpverlening nodig hebben. Middels de maatwerkactiviteiten stelt het ROC Mondriaan jongeren in staat om binnen een passend niet regulier traject een entreeopleiding te starten en de jongeren door te schakelen naar het vervolgonderwijs.

4.5 Preventieve activiteiten Coaching Haagse Jongeren

Met het oog op het voorkomen van voortijdig schoolverlaten is er tegelijkertijd ook behoefte om zicht te hebben op de preventieve activiteiten. Het coachingstraject is één van de preventieve activiteiten die in dit huidig onderzoek is bestudeerd. Coaching Den Haag legt de nadruk op extra screenen na aanmelding van jongeren afkomstig uit Den Haag, wanneer zij eerder een MBO ongediplomeerd hebben verlaten of sprake is van problematische achtergrond. Daarnaast wordt er extra begeleiding aangeboden voor wie bij instroom of na de start is gebleken dat voor het behalen van een diploma aanvullende ondersteuning noodzakelijk is. Met de inzet van de screening rond instroom en de ondersteuning na start opleiding wordt beoogd de doelgroep beter in beeld te krijgen en het rendement voor de jongeren die een MBO opleiding starten te verhogen. Dit behelst een preventieve aanpak, zodat jongeren die niet starten of stoppen met een opleiding eerder worden opgepakt. De kracht in dit traject zit in de extra aandacht tijdens instroom en tijdens het volgen van jongeren die starten met een opleiding. Vervolgens kunnen passende vervolgstappen worden genomen.

Uit de cijfers kan worden opgemaakt dat 5,6 procent van de 644 leerlingen voortijdig is uitgevallen in 2015. De instroom is in het volgend jaar gedaald naar 630, waarbij een lager percentage, 3,9 procent, voortijdig uitvalt. In 2017 is de instroom aanzienlijk gestegen met ruim 200 leerlingen meer ten opzichte van voorgaande jaren. Het percentage uitvallers hierbij betreft 4,1 procent.

Spirit 4 You

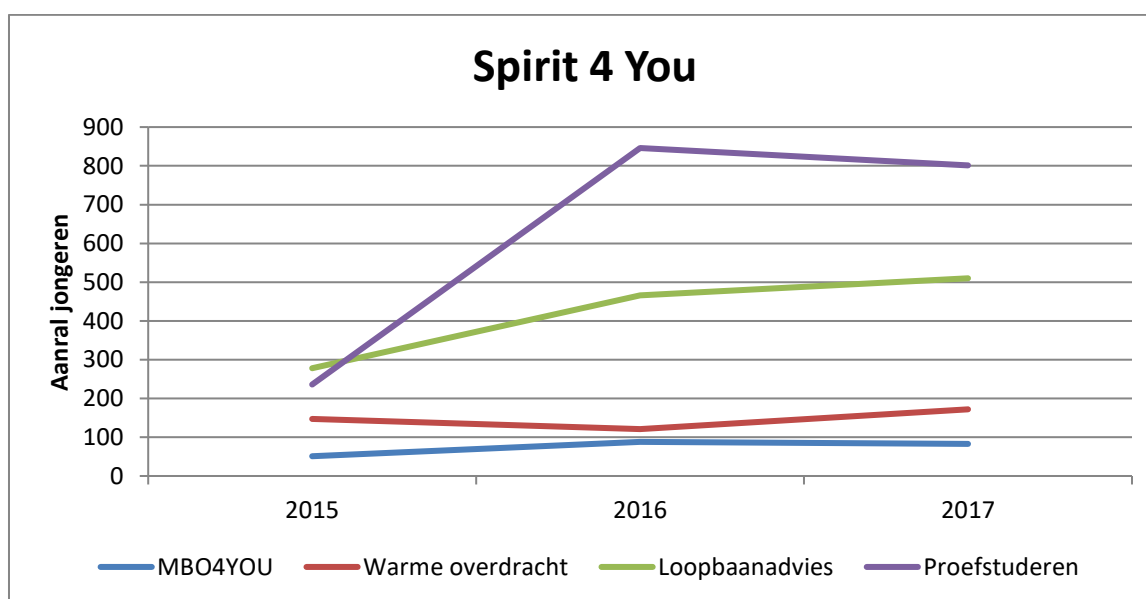
Deze activiteit werkt vanuit een samenwerkingsverband tussen vo- en mbo-scholen en gemeenten in de regio Haaglanden. Hierbij worden jongeren begeleid bij hun overstap naar vervolgonderwijs. Daarnaast is het belang dat de jongeren over voldoende basiscompetenties beschikken om het hoogst haalbare diploma/certificaat te halen. Kortom: het zorgen voor een soepeler overgang naar het vervolgonderwijs

zodat wordt voorkomen dat jongeren uitvallen. Teneinde dit te kunnen bewerkstelligen heeft Spirit4You de volgende projecten die worden meegenomen in dit onderzoek:

- MBO4YOU: MBO4you is een coachingsproject waarmee leerlingen in het vierde leerjaar van het vmbo met hulp van een professionele coach soepeler de overstap naar het mbo kunnen maken. De coaching loopt door in het eerste leerjaar van het mbo.
- Warme overdracht: Coördinatie en communicatie van de match tussen vmbo en mbo, waarbij jongeren worden besproken tijdens de Warme overdracht. De gegevens worden verwerkt en de voortgang van de leerlingen wordt na een jaar teruggekoppeld naar het vo.
- Loopbaanadvies: Voor leerlingen die de overstap van vo naar mbo gaan maken, op aanvraag van decanen/mentoren.
- Proefstuderen: Leerlingen maken kennis met het mbo, de school en de opleiding.

Activiteit	Doelstelling	2015	2016	2017
MBO4YOU	Max. 125 jongeren	51 leerlingen	88 leerlingen	83 leerlingen
Warme overdracht	Min. 100 leerlingen bespreken	Er zijn 331 leerlingen aangemeld, 147 leerlingen zijn tijdens de warme overdracht besproken.	Er zijn 447 leerlingen aangemeld, 121 leerlingen zijn tijdens de warme overdracht besproken.	Er zijn 292 leerlingen aangemeld, 172 leerlingen zijn tijdens de Warme overdracht besproken
Loopbaanadvies	Min. 125 leerlingen	278 leerlingen	466 leerlingen	510 leerlingen
Proef studeren	Min. 125 leerlingen	236 leerlingen hebben kennisgemaakt met het mbo, de school en de opleiding	846 leerlingen hebben kennisgemaakt met het mbo, de school en de opleiding	801 leerlingen hebben kennisgemaakt met het mbo, de school en de opleiding

Tabel 8: Schematisch overzicht activiteiten Spirit 4 You

Figuur 12: Aantal jongeren per activiteit Spirit 4 You

Dit zijn bovendien niet de enige activiteiten van deze activiteit. Wel zijn er over deze activiteiten duidelijke afspraken over gemaakt welke getoetst kunnen worden. De activiteiten van Spirit 4 You kennen over het algemeen een stijging sinds 2015. Vooral bij de activiteiten van loopbaanadvies en proefstuderen is een forse stijging waarneembaar. Naar aanleiding van de resultaten van de afgelopen jaren van Spirit 4 You kan worden geconcludeerd dat er veel meer jongeren worden bereikt dan is beoogd.

De meerwaarde van Spirit 4 You en Coaching Haagse Jongeren ligt in het feit dat ze preventief te werk gaan. Zo wordt er gewerkt aan de voorkant om ervoor te zorgen dat jongeren niet uitvallen. Daar waar Coaching Haagse Jongeren vooral de nadruk legt op het screenen van jongeren en op tijd aan de bel trachten te trekken, poogt Spirit 4 You de overgang van het vmbo naar mbo te versoepelen. Op deze manier worden jongeren vroegtijdig in beeld gebracht en waar nodig begeleid. Deze combinatie aan activiteiten zorgen ervoor dat enerzijds de instroom van vmbo'ers in het mbo te verbeteren en anders het monitoren van mbo'ers en ervoor zorgen dat ze niet voortijdig uitvallen.

Uit de evaluaties van de vsv-activiteiten komt naar voren dat een groot deel van de jongeren door de vsv-activiteiten wordt opgevangen en na het traject uitstroomt naar het onderwijs of de arbeidsmarkt. Hieruit kan worden geconcludeerd dat de vsv-activiteiten een bijdrage leveren aan het voorkomen en terugdringen van voortijdig schoolverlaten. Om deze bevindingen verder uit te diepen is het kwalitatief onderzoek vooral gericht op de betrokken partijen.

Van kwantitatief naar kwalitatief

Zoals reeds gesteld bestaat dit onderzoek uit zowel een kwantitatief als een kwalitatief gedeelte. Uit de kwantitatieve analyse zijn een aantal bevindingen voortgekomen. Echter dient hier wel een zeer belangrijke kanttekening bij te worden geplaatst: teneinde 'harde' effecten te kunnen meten is het nodig een voor- en nameting in te bouwen in het onderzoeksopzet. Een dergelijke 'voor-meting' is niet meer mogelijk om te realiseren en derhalve zal er in dit onderzoek worden gekeken naar de percepties van effecten. Een beperking van dit huidig onderzoek is dat een voormeting ontbreekt, maar tegelijkertijd is het niet meer dan een beperking. Immers is de vierde deelvraag van dit onderzoek het inzichtelijk maken wat en hoe betrokken partijen de vsv-activiteiten ervaren en wat deze ervaringen betekenen voor het voorkomen dan wel terugdringen van voortijdig schooluitval.

Om die reden wordt de effectiviteit en relevantie van de vsv-activiteiten deels beoordeeld vanuit de vraag hoe deze worden ervaren en geïnterpreteerd door de respondenten. Expliciet gaat het over de wijze waarop de respondenten over de vsv-activiteiten spreken. In het verlengde hiervan dient de lezer zich te realiseren waar het eigenlijk om gaat wanneer in het vervolg dus gesproken wordt over effecten: wat zijn de ervaringen van de respondenten, en hoe denken zij dat de activiteiten effect hebben gehad? Het gaat hier in de eerste en voornaamste plaats om de jongeren. Door zowel in gesprek te gaan met jongeren, als met medewerkers vsv-activiteiten, Leerlingzaken en beleid zal getracht worden antwoord te geven op deze vraag. De wijze waarop vsv-activiteiten staan tegenover dit beleid (ideeën, doelen en veronderstellingen) maar vooral ook hoe deze in de praktijk gestalte krijgen, zouden daarbij als verklaring kunnen fungeren voor de bijdrage aan het voorkomen dan wel terugdringen van voortijdig schoolverlaten.

De meerwaarde van dit onderzoek ligt in het feit dat tevens de sociale opbrengsten van dergelijke vsv-activiteiten in kaart worden gebracht. De resultaten zijn niet alleen belangrijk voor beleidsmedewerkers en politici die worden gevraagd om meetbare resultaten ten aanzien van maatregelen omtrent voortijdig schoolverlaten aan te leveren, maar ook voor sociale professionals (lees: medewerkers vsv-activiteiten, leerplichtambtenaren en casemanagers) die op basis van de resultaten de deugdelijkheid van hun praktijk kunnen verbeteren en hun werk beter kunnen verantwoorden aan betrokken partijen zoals de gemeente en maatschappelijke partners.

Met name in een periode waarin het belang, maar ook de werking van de vsv-activiteiten betwist wordt, kan een dergelijk onderzoek soelaas bieden aan de discussie. Mede door het feit dat zowel de nationale als de lokale bestuurslagen streven naar het voorkomen en terugdringen van voortijdig schoolverlaten, maakt de percepties, motivaties en ervaringen van de betrokken partijen juist nóg interessanter. Hierbij zijn met name de activiteiten belangwekkend, aangezien deze in het leven zijn geroepen om de instroom naar het onderwijs en arbeidsmarkt te bevorderen.

5. Kwalitatieve analyse

In dit hoofdstuk worden de empirische bevindingen uit de interviews en de focusgroep behandeld. Hierbij wordt er ingegaan op de beoordelingen en ervaringen van de respondenten over de huidige aanpak van voortijdig schoolverlaten. De veronderstellingen uit het conceptueel model zullen worden nagetrokken aan de hand van de bevindingen uit de praktijk. De empirische bevindingen worden thematisch gestructureerd op basis van de beschreven concepten en het operationaliseringsschema.

Thema 1: Regie

Allereerst wordt door elf medewerkers van de vsv-activiteiten blijk van waardering uitgesproken voor de gemeente Den Haag en de wijze waarop zij regisseren. De reden voor deze waardering is omdat de gemeente Den Haag niet alleen qua woorden getuigt dat zij voortijdig schoolverlaten serieus nemen, maar dat zij daar een agenda voor hebben en daar ook substantieel mogelijkheden voor bieden zodat de huidige activiteiten dit ook daadwerkelijk kunnen uitvoeren.

'Ik prijs mij gelukkig met de gemeente Den Haag, niet alleen financieel gezien, maar ook om het feit dat zij echt een partner zijn. Ik zou daarom terecht erkenning toekennen aan wat de gemeente Den Haag allemaal investeert.' - Medewerker maatwerkactiviteit 1

Echter zijn er bij de maatwerkactiviteiten irritaties en onduidelijkheden over de rol van Leerlingzaken en daarmee van de gemeente. De werknemers van de gemeente zijn de enige functionarissen die een jongere van begin tot eind kunnen volgen. Zij hebben toegang tot informatie waarbij het hele traject van een jongere in kaart kan worden gebracht, welke maatregelen zijn genomen en welke instanties betrokken zijn. Kortom zij hebben middelen in handen om mensen ergens toe aan te zetten en deze activiteiten zijn van mening dat de gemeente deze rol beter kan vervullen. Het volgende citaat illustreert de geschetste notie:

'Mijn overtuiging is dat leerplicht en de gemeente meer actief moet wijzen op de verantwoordelijkheden en inspanningen van betrokkenen. Ze zouden meer een monitoringsrol moeten vervullen en dan continu de vraag stellen in hoeverre werken mensen mee? Niet alleen ouders en leerlingen, maar ook scholen, hulpverlening en de gemeente zelf. En soms heb ik het idee dat ze dat te veel uitbesteden.' - Medewerker maatwerkactiviteit 1

Daarnaast geven de medewerkers van de dagbestedingsactiviteiten aan dat niet iedereen bij de gemeente op de hoogte is van hoe de vsv-activiteiten in elkaar zitten en te werk gaan. Vragen als: *'Moet de jongeren worden uitgeschreven van school en bij jullie ingeschreven worden?'* *'Komt de jongeren bij de dagbesteding of moet hij naar school?'* worden gesteld aan de vsv-activiteiten, terwijl de dagbestedingsactiviteiten van mening zijn dat de gemeente dit in orde moet maken. Tegelijkertijd wordt erkend dat een grote organisatie als de gemeente veel wisselingen van medewerkers kent en dat hierdoor niet iedereen precies weet hoe het in elkaar zit. Echter wordt het als lastig ervaren wanneer een heel

proces met een medewerker van de gemeente achter de rug is en iemand anders komt met een andere zienswijze. De activiteiten zijn wel afhankelijk van de gemeente en moeten daarin meegaan.

Ook de casemanagers zijn van mening dat intern onvoldoende aandacht wordt besteed aan deze activiteiten. De leerplichtambtenaren en casemanagers hebben een hoge werkdruk waardoor ze niet altijd zicht hebben op de activiteiten die er zijn. Een casemanager en leerplichtambtenaar hebben het volgende erover te zeggen:

'Intern gezien ligt het gewoon bij de medewerkers zelf. We moeten beter weten wat voor projecten er zijn en wat de mogelijkheden zijn.' – Casemanager 1

'Maar stel he hoe zou je dat intern nog beter kunnen krijgen? Blijkbaar komt het niet helemaal binnen. Ik zeg het verkeerd niet volledig binnen. Ze handelen er niet volledig naar, want we krijgen het wel binnen. Maar het kan dus actueler.' – Leerplichtambtenaar 2

'Ja ik denk dat het bij de medewerker zelf ligt dus dat heeft denk ik een stukje met werkdruk te maken of voldoende goed op je netvlies hebben en eigenlijk moeten we de zichtbaarheid van de activiteiten vergroten.' – Casemanager 1

Een ander belangrijk punt dat hiermee gepaard gaat heeft betrekking tot de instroom van de vsv-activiteiten. Hierbij is de gemeente verantwoordelijk voor de instroom richting de curatieve activiteiten. Zoals ook uit de kwantitatieve analyse is gebleken loopt de afgelopen jaren de instroom bij een aantal activiteiten niet zoals die moet lopen. Hier worden verschillende oorzaken voor gegeven. De aanmeldingen van de dagbestedings- en leerwerkactiviteiten verlopen via de poortwachters. Zij controleren of de jongeren voldoen aan de eisen van de gemeente. Er wordt aangegeven dat de criteria zijn aangescherpt en dat hierdoor sommige jongeren niet worden doorverwezen.

'Wij willen dat de jongeren uiteindelijk niveau twee doen en een diploma behalen. Dus als dat niet het doel van de jongeren is of daartoe niet de mogelijkheid voor bestaat, of er te veel problematiek bestaat dat bepaalde dingen misschien niet gewaarborgd worden dan zeggen we nee. Dat hebben we voorheen niet zo gedaan. Vroeger waren wij poortwachter voor alles en iedereen. Voor andere diensten, iedereen was bij ons welkom. Iedereen kon wel starten. Dus we zaten toen op 498 plaatsingen per jaar. We zitten nú op vier. Dus dat verschil is enorm. Dat komt omdat wij ons werk meer gaan beschouwen als wat onze opdracht is.' – Poortwachter LLZ 3

'De opdracht voor de gemeente is start kwalificatie en onze activiteiten moeten zich daarop richten. Wat je vaak bij activiteit X ziet is dat andere instanties jongeren inschrijven en dan komt het bij ons terecht. Voorheen zeiden we is prima doe maar nu doen we het niet meer.' – Poortwachter LLZ 2

Het feit dat de criteria zijn aangescherpt heeft volgens zeven respondenten die werkzaam zijn bij de gemeente te maken met de verantwoordelijkheid die de gemeente heeft. Met het geld dat de gemeente uitgeeft dienen bepaalde doelen te worden gerealiseerd. Als beleidsuitvoering meer buiten de gemeente komt te liggen is het des te noodzakelijker om te reflecteren wat die inspanningen hebben opgeleverd en of dit zuinig gebeurd is. Zo moet duidelijk zijn wat de toegevoegde waarde is van de activiteit voor de jongere en als dat niet duidelijk is dan wordt de jongere ook niet doorverwezen. De beleidsmedewerkers zijn van mening dat er goed moet worden gekeken naar de effectiviteit van de vsv-activiteiten, in hoeverre zij de afspraken nakomen en of de gemeente moet ingrijpen.

‘Op het moment dat er een ontwikkeling, een trend zichtbaar is dat het slecht gaat dan moeten we wel ingrijpen. Want wij sturen wel en wij willen dat het geld goed besteed wordt vanuit onze rol. Wij hebben ambities opgesteld voor de lange termijn en dan moet er continue gecheckt worden of alles goed gaat.’ – Beleidsmedewerker

‘Wij moeten kritisch zijn met wat we allemaal doen met het geld, zo zie ik het altijd. Wij staan voor de jongeren die moeten worden geholpen ermee. We moeten het ook kunnen verantwoorden en zo efficiënt mogelijk neerzetten. Niet we zetten een jongere op een activiteit en we zien wel wat er mee gebeurt. Nee dat kind moet daadwerkelijk worden geholpen dus dat moeten we bewaken en ook kritischer zijn. En als dat als gevolg heeft dat er daardoor minder aanmeldingen komen en dus minder trajecten worden opgevuld, ja, dan is dat maar zo ja.’ – Casemanager 3

De rol die wij hier innemen heeft te maken met financiële middelen en dus met geldstromen. Vroeger was het vrij makkelijk om vanuit allerlei instanties jongeren te droppen bij projecten en dat werd betaald door de gemeente. Terwijl de laatste jaren steeds duidelijker wordt zij ook moeten betalen. We gaan gewoon bewuster om met geld en dat terwijl het doel nog steeds hetzelfde is gebleven: we willen die jongeren helpen. – Leerplichtambtenaar 1

Algemene conclusie ten aanzien van regie

Op basis van het bovenstaande kan de eerste werkhypothese 1: *De wijze waarop de gemeente regisseert heeft invloed op doelconsensus, communicatie en commitment in netwerken* worden aangenomen. Bij uitstek dient de rol van de regisseur zich aan de situatie aan te passen waarin sprake is van een complex beleidsnetwerk. In een dergelijk netwerk is er geen sprake van sturing vanuit één centrale actor, maar vergt het polycentrische sturing. Belangrijk hierbij is de combinatie van doorzettingsmacht en het beleidskader. Er kan worden afgeleid dat er meer doelconsensus, communicatie en commitment tot stand komt wanneer de gemeente zich duidelijk positioneert binnen het netwerk en actief regisseert. Momenteel is de regierol van de gemeente niet altijd duidelijk. Enerzijds blijkt dat 6 respondenten vanuit de vsv-activiteiten van mening zijn dat de gemeente niet optimaal haar doorzettingsmacht inzet om partijen er toe aan te zetten dat ze de collectieve doelen verwezenlijken, toegewijd zijn en de communicatiestromen garanderen en onderhouden. Op deze manier gaan de betrokken partijen minder goed samenwerken om het beleidskader dat opgesteld is door de gemeente uit te voeren. Er is behoefte aan een beheersingsgerichte regisseur zoals Propper, Litjens en Weststeijn (2004) omschrijven. De gemeentelijke actor dient condities te creëren om succesvolle interacties tussen actoren te verbeteren. Hierbij moet de gemeente de partijen aanzetten om hun aandeel te nemen in de verantwoordelijkheid die allen delen voor het behartigen van de collectieve doelen. Uiteindelijk wordt de inhoud van het beleid onderop bepaald, echter moet er nadruk worden gelegd op het uitzetten van de koers en hier richting aan te geven door de gemeente.

Daarnaast blijkt dat er verlangen is naar een faciliterende en visionaire regierol, waarbij geen sprake is van strikte doorzettingsmacht. Het gaat hier vooral om het bevorderen van de zichtbaarheid van de vsv-activiteiten. Dit kan volgens Hupe en Klijn (1997) tot stand komen door kennis en informatie uit te wisselen. Dit moet voornamelijk intern plaatsvinden, zodat de leerplichtambtenaren en de casemanagers op de hoogte zijn van de verschillende vsv-activiteiten. Op deze manier wordt het samenspel tussen Leerlingzaken en vsv-activiteiten bevorderd. Het is daarnaast van belang dat de vsv-activiteiten dienen te worden overtuigd en geënthousiasmeerd van de beleidsambities die opgesteld zijn door gemeente, ofwel een visionaire rol van regie (Propper, Litjens en Weststeijn, 2004). Ook op deze manier kan samenwerking worden bewerkstelligd doordat de doelen worden openlijk gecommuniceerd en toewijding wordt verkregen.

Bovendien blijkt uit de antwoorden van de beleidsmedewerkers, poortwachters, leerplichtambtenaren en casemanagers over de instroom dat de gemeente juist een actievere rol is gaan spelen op de doorverwijzing naar de activiteiten. Hierbij wordt aangekaart dat de gemeente de verantwoordelijkheid heeft dat de doelstellingen worden behaald, in dit geval dat de jongeren een startkwalificatie behalen. De poortwachters hebben een grote doorzettingsmacht aangezien zij zelf kunnen bepalen welke jongeren worden geplaatst. De vsv-activiteiten willen liever zien dat de instroom toeneemt. Echter bepalen de

poortwachters van de gemeente op grond van het beleidskader welke activiteiten worden ingezet zodat zij onderdelen van het beleidsproces kunnen vervullen. Op deze manier kan worden geconcludeerd dat de beheersingsgerichte regisseur daadwerkelijk terug komt in de praktijk. Echter bestaat er wel een discrepantie tussen de ervaringen over deze beheersingsgerichte regierol van de gemeente. De uitvoerenden zijn van mening dat de gemeente hier meer beroep op mag doen en strenger mag optreden om samenwerking te bevorderen, terwijl de actoren vanuit de gemeente van mening zijn dat ze dit al bewerkstelligen in vergelijking tot vroeger. De samenwerking moet er uiteindelijk voor zorgen dat verschillende partijen in het netwerk zich inzetten voor de jongeren. De rol van gemeente die zij spelen en de invloed van doelconsensus, communicatie en commitment op de samenwerking wordt verder uitgediept in thema 2: samenwerking.

Thema 2: Samenwerking

Voorts is onderzocht wat samenwerking volgens de respondenten betekent en welke factoren ervoor zorgen dat samenwerking tussen de beleidsafdeling, Leerlingzaken en de vsv-activiteiten wordt gestimuleerd. In het kader van het onderwijs komen de betekenissen die de respondenten toedragen aan het concept merendeels overeen. Samenwerking verwijst volgens hen naar de mate waarin informatie, kennis en middelen – die afkomstig is van verschillende actoren – worden gebundeld opdat betere coördinatie en afstemming tussen de partijen wordt gerealiseerd. Hierbij is het dus van belang dat de hele gemeenschap uit de omgeving van de jongeren invloed heeft op de ontwikkeling. De noties dat ouders alléén de verantwoordelijkheid hebben voor de opvoeding, school hét monopolie heeft op leren en oplossingen binnen de schotten van de gemeente behoren zijn volgens de respondenten achterhaald.

*‘Eén van onze bekende uitspraken is it takes a village to raise a child.’ – Medewerker
maatwerkactiviteit 2*

Het citaat illustreert de gedachte dat de partijen die betrokken zijn bij een jongere samen ervoor moeten zorgen dat jongeren zich kunnen ontwikkelen en kunnen bewegen in de maatschappij waardoor ze in staat zijn controle te kunnen uitoefenen op hun leven. Tegelijkertijd erkent meer dan de helft van de respondenten dat samenwerkingsverbanden in een rap tempo toenemen in de publieke dienstverlening. Hierbij wordt aangekaart dat het soms lijkt dat samenwerking bij het voorkomen dan wel terugdringen van voortijdig schoolverlaten vaak aan de verliezende hand is. Hierbij kaarten twintig respondenten aan dat de samenwerking bepalend is voor de effectiviteit van de vsv-activiteiten.

*‘Ik denk als je wilt dat de effectiviteit van dit soort activiteiten nog beter wilt maken – en dat kan zeker – dan moet je meer gaan samenwerken met partijen. Dus over verschillende partijen heen, over de heg heen. Dan bereik je zo veel betere resultaten en het is zonde dat we dat niet doen.’ – Medewerker
dagbestedingsactiviteit 1*

Uit de gesprekken blijkt dat samenwerking een onontkoombaar verschijnsel is en dat maakt het des te urgenter om te speuren naar de factoren die het succes van samenwerking bepalen. In de volgende paragrafen wordt hier dieper op ingegaan.

Doelconsensus

Uit de responses van zes medewerkers van de vsv-activiteiten kan worden afgeleid dat zij niet altijd het idee hebben dat elke partij hetzelfde doel voor ogen heeft. Zo zijn alle dagbestedingsactiviteiten het erover eens dat de verschillende partijen allemaal ambities opstellen, die niet altijd overeenkomen. Echter is het volgens hen de kunst dat men wordt overtuigd van de ambities die zijn opgesteld en hoe deze ambities bijdragen aan het geheel. Een kleine, doch felle minderheid van drie respondenten stelt dat er heden ten dage te veel gefocust wordt op het behalen van een diploma; het zogenaamde ‘school-first’ principe. Volgens hen heb je niks aan een diploma als je niet kan functioneren in de maatschappij.

Tot ongenoegen betogen deze dagbestedingsactiviteiten dat er te veel wordt gefocust op het doel van de gemeente en dat is dat alle jongeren moeten uitstromen naar onderwijs en/of arbeidsmarkt. De vsv-activiteiten hechten meer waarde aan het aanleren van basisvaardigheden, het heropvoeden van jongeren en het oplossen van multi-problematiek waarmee de jongeren kampen. Er wordt aangegeven dat het beleid van de gemeente niet altijd strookt met de activiteiten. Deze activiteiten zijn van mening dat ze grotere doelen voor ogen hebben en andere inzichten. Tekenend voor deze percepties zijn de onderstaande quotes:

‘Het doel van de gemeente is terug naar school, maar willen we niet wat krachtigere jongeren terug naar school sturen? Willen we niet dat ze wat steviger in hun schoenen staan? Ons doel is dat ze de baas worden van hun leven en regie oppakken.’ – Medewerker dagbestedingsactiviteit 2

‘Als wij alleen vasthouden aan de doelstellingen van de wethouder dan gaat het heel moeilijk worden voor de mensen die ermee bezig zijn.’ – Medewerker maatwerkactiviteit 3

De overige vsv-activiteiten, namelijk de preventieve activiteiten, maatwerkactiviteiten, het volwassenonderwijs en de leerwerkactiviteiten zijn wel van mening dat ze allemaal dezelfde doelen voor ogen hebben. De reden dat deze vsv-activiteiten wel op één lijn zitten is omdat ze volgens hen meer aansluiten op het onderwijs.

‘Ik denk dat de trajecten dezelfde doelen hebben, maar dat de dagbestedingen daar anders in zitten. Je haalt daar geen diploma, je bent aan het werk en werkt aan de overstap. Bij de dagbestedingen doen ze dat ook vaak via dezelfde plek, maar het is toch een andere focus een andere manier dan het regulier onderwijs waar wij op zijn aangesloten.’ – Medewerker maatwerkactiviteit 2

Bovendien wordt aangekaart dat er sprake is van verschillende doelgroepen bij de dagbestedingsactiviteiten. Twee van de vier dagbestedingsactiviteiten zijn van mening dat de gemeente goed moet kijken naar de activiteit en welke doelgroep er al zit. Nu worden volgens hen alle dagbestedingsactiviteiten op een hoop gegooid, onder het mom van ‘het zijn immers allemaal dagbestedingsactiviteiten’. Echter verschilt de problematiek van de doelgroep bij twee van deze dagbestedingsactiviteiten en daar wordt niet altijd rekening mee gehouden. Deze activiteiten zijn niet de enige respondenten die van mening zijn dat er sprake is van verschillende doelgroepen, uit de gesprekken met de poortwachters blijkt bovendien dat ook bij de gemeente de doelgroep een rol speelt bij de doorverwijzing naar de dagbestedingsactiviteiten.

‘Ik ben niet zo happig om jongeren naar activiteit X toe te sturen. Ik vind het niet heel geschikt voor jonkies die door een fout zijn uitgevallen zonder diploma en vervolgens tussen jongeren met zwaarder problematiek komen te zitten. Kijk voor hetzelfde geld zijn die jongeren die daar al zitten, hebben ze hun leven verbeterd en gaan ze de goede kant op, maar dat risico vind ik groot.’ – Poortwachter LLZ 1

Uit het bovenstaande kan worden geconcludeerd dat zowel over de doelen als over de doelgroepen verschillende ideeën heersen. Volgens de dagbestedingsactiviteiten gaat het om bredere doelstellingen voor de jongeren, terwijl het beleidsmatig gezien gaat om het behalen van een startkwalificatie door de jongeren door te laten stromen naar het onderwijs. De samenwerking zou volgens de respondenten afkomstig van de dagbestedingsactiviteiten kunnen worden verbeterd wanneer er ruimte is om eigen doelstellingen te behalen en niet alleen de doelstelling vanuit het beleid. Daarnaast vinden drie respondenten dat er erkenning moet zijn voor de verschillende doelgroepen willen ze de samenwerking bevorderen.

Communicatie

Wat betreft het bevorderen van samenwerking stellen de betrokkenen daarnaast dat er niet altijd goed gecommuniceerd wordt. Onderling zijn alle partijen, de overheid, Leerlingzaken, zorginstanties, scholen, trajecten bezig met een jongere die centraal staat. Voor de jongere betekent dit dat hij of zij verschillende contactpersonen heeft vanuit het netwerk. Het gevolg hiervan is dat deze jongere continue wordt overgedragen naar verschillende instanties en hiermee ook de commitment en verantwoordelijkheid. Dikwijls wordt door de jongeren aangekaart dat zij het gevoel hebben dat de mensen om hun heen niet altijd even goed de jongere overdragen. Veelal hebben ze te maken met verschillende instanties *die dubbele dingen van hun willen en vragen*. Zij ervaren dit als lastig en hebben liever dat ze één contactpersoon hebben met hele korte lijnen. Drie jongeren zijn van mening dat ze van het kastje naar de muur worden gestuurd wanneer ze toestemming moeten vragen voor iets, veelal gaat het om simpele zaken.

‘Ik heb echt het idee dat die instanties niet met elkaar praten.’ – Jongere 4

‘Voor de mensen die het uitvoeren is het hun werk maar ik heb soms echt het idee dat ze me als een soort cijfer behandelen. Ja hoor de volgende is aan de beurt. Ik word dan gewoon overgedragen aan een ander en moet ik weer mijn verhaal vertellen. Wij zijn ook maar gewoon mensen en wij zitten er ook continue tussen.’ – Jongere 6

‘Ik weet soms echt niet bij wie ik terecht kan voor vragen. Ik weet wel dat ik echt niet op vrijdag om vijf uur moet bellen. Zoek het maar uit dat weekend.’ – Jongere 5

Volgens vijf respondenten komt dit doordat een deel van de aanvullende mogelijkheden tot samenwerking alsmede begeleiding van de jongeren op school tegenwoordig complex is georganiseerd in Nederland. Hierdoor loopt men permanent tegen schotten aan. Systemen zijn zo ontwikkeld dat er eilandjes zijn ontstaan met allemaal verschillende procedures en kaders, terwijl er juist wordt gestreefd naar maatwerk en het gezamenlijk oplossen van maatschappelijke opdrachten. Die schotten zorgen ervoor dat er niet openlijk wordt gecommuniceerd. De vsv-activiteiten en met name de

maatwerkactiviteiten zijn van mening dat de verschillende partijen rondom de tafel moeten zitten en afspraken dienen te maken wat wel gaat werken.

‘Problemen zijn per definitie complex en wicked in plaats van oplosbaar en uitdenkbaar en in te vullen in kaders. We moeten meer aan de proces kant gaan zitten en kijken naar de verschillende stakeholders en betrokkenen en wat zou de toegevoegde waarde zijn als we echt de handen ineen slaan en met elkaar het gesprek aangaan.’ – medewerker maatwerkactiviteit 1

‘Soms zit er gewoon heel veel hulpverlening eromheen. Wij zitten soms echt wel met jongeren aan tafel en dan zitten er 5 hulpverleners erbij. En dan komen wij op zo een moment achter dat die hulpverleners met elkaar nooit contact hebben.’ – medewerker maatwerkactiviteit 2

Commitment

Naast het communiceren is het van belang dat de toewijding van de vsv-activiteiten naar de jongeren toe groot is. In de praktijk doet elke partij op sommige momenten wel iets extra's voor de jongeren, omdat ze weten dat wanneer ze laten zien dat ze toegewijd zijn dat er een meer duurzame oplossing tot stand komt en daarmee de kans dat een traject succesvol af wordt gerond wordt vergroot. Typerend voor de jongeren is dat zij van mening zijn dat de medewerkers van de vsv-activiteiten toegewijd zijn en hierdoor besluiten ze om niet af te haken van het onderwijs en door te zetten. Jongere 4 heeft het volgende erover te zeggen:

‘Voor een lange tijd had ik gedacht dat ik het hier niet lang zou volhouden. Ik wilde gewoon stoppen met alles. De reden dat ik alsnog ben gebleven is omdat ik merkte dat deze mensen me echt willen helpen en echt dat extra beetje, wat niet eens van hun gevraagd wordt, willen doen. Hier ben ik geen nummertje zoals bij die andere hulpverleners.’ – Jongere 4

De partijen in het netwerk verwachten niet alleen commitment van de activiteit naar de jongeren toe maar van het gehele netwerk. Hierbij is het van belang dat men van elkaar op de hoogte is wat de aanpak is en dat het op elkaar aansluit.

‘Uiteindelijk wil je commitment, hier voel ik me mee verbonden. En dat is niet alleen doelen die we stellen, maar ook de wijze waarop we het doen. En als die commitment er is dan heb je heel je netwerk mee.’ – Medewerker maatwerkactiviteit 1

De activiteiten vinden dat zij meer toegewijd zijn aan het hele proces wanneer zij merken dat anderen in het netwerk ook bereid zijn om een extra stap te zetten. Toewijding dient immers van beide kanten te komen. Het is zaak dat verschillende actoren samen de ontwikkelingen van de jongeren voorop stellen en daarin samen optrekken. In plaats van de verantwoordelijkheid neer te leggen bij anderen dient men zich bewust te zijn van de gedeelde verantwoordelijkheid. Uit de responses van de maatwerkactiviteiten kan worden opgemaakt dat een belangrijk aspect hiermee gepaard gaat. Zij zijn namelijk van mening

dat het van belang is dat de gemeente Den Haag, maar ook andere hulpverleningsinstanties moeten inzien dat de middelen van de activiteiten beperkt zijn. Zij kunnen weinig afdwingen en daar hebben ze andere partijen voor nodig die dat wel kunnen en dat ze daar ook een gevoel van commitment aan toedragen. Dit hangt zoals reeds gesteld samen met het eerste thema regie.

Algemene conclusie ten aanzien van samenwerking

De tweede werkhypothese: *wanneer de actoren hetzelfde doel voor ogen hebben, communiceren en toegewijd zijn zal de samenwerking in het netwerk worden bevorderd* kan op basis van de analyse ook worden bevestigd. In bovenstaande paragrafen is getracht duidelijk te maken welke percepties, veronderstellingen en ideeën heersen over deze theoretische noties.

Doelconsensus en samenwerking

Voor de gemeente blijkt dat de vsv-activiteiten een middel zijn om de opgestelde doelen te bereiken en een brug te slaan tussen de wereld van het beleid en de wereld van de jongeren. Zoals ook uit de wetenschappelijke literatuur naar voren komt, kunnen partijen verschillende ambities hebben en is het van belang dat men hetzelfde doel voor ogen heeft (Ringeling, 1978). De veldstudie heeft laten zien dat doelconsensus van essentieel belang is bij de samenwerking. Enkele partijen vinden dat dit in de praktijk verbeterd kan worden en dat de uitvoering andere ambities voor ogen heeft. Voor velen zijn de vsv-activiteiten een manier om er voor te zorgen dat jongeren doorstromen naar het onderwijs of arbeidsmarkt, terwijl het streven bij de dagbestedingen net iets verder gaat. De ambities zijn met name gericht op het bevorderen van de zelfredzaamheid van jongeren, zorgen dat ze regie van hun leven oppakken en basisvaardigheden krijgen aangeleerd. Enkele medewerkers bleken, ondanks hun inspanningen om ervoor te zorgen dat jongeren naar school gaan, twijfels te hebben over de doelstellingen van de gemeente. Men is van mening dat wanneer ze hetzelfde doel voor ogen heeft samenwerking beter tot stand komt. Uiteindelijk willen alle actoren dat voor elke jongere een passende plek wordt gevonden. Het is van belang dat de gemeente regisseert op hoofdlijnen, de partners overtuigt van de opgestelde ambities en dat er ruimte wordt aangeboden aan initiatieven die ervoor zorgen dat jongeren een ontwikkeling kunnen doormaken en op deze manier niet uitvallen. Wanneer alle neuzen dezelfde richting op wijzen wordt de samenwerking in het veld gestimuleerd.

Communicatie en samenwerking

Een factor die in de praktijk grote invloed heeft op de samenwerking is de communicatie en in het verlengde hiervan de schotten in systemen waar men tegen aanloopt. Uit de kwalitatieve analyse blijkt immers dat er niet openlijk wordt gecommuniceerd tussen de verschillende instanties en betrokkenen. Echter zijn de partijen wel afhankelijk van de informatievoorziening van andere actoren in het netwerk. Zoals uit de literatuur naar voren komt is het van belang dat er nadruk wordt gelegd op het in goede banen leiden van verschillende processen en procedures middels netwerkcoördinatie competenties (Provan en Kenis, 2008). Hierbij gaat het om het stimuleren van interactie tussen de betrokken partijen

door met elkaar te communiceren buiten de schotten om. Ook in de praktijk blijkt dat wanneer men meer communiceert er ook beter wordt samengewerkt in netwerken. Echter zijn hier ook een aantal verbeterlagen voor de praktijk, met name het delen van informatie en kennis is van belang kan ervoor zorgen dat de samenwerking wordt bevorderd (van den Besselaar, Daemen, Somers, 2006). Dit wordt verder uitgediept in het hoofdstuk aanbevelingen.

Commitment en samenwerking

Tot slot is het voor de samenwerking van belang dat de actoren toegewijd zijn aan het oplossen van het vraagstuk. In de visie van de maatwerkactiviteiten is de theorie van Anderson en Weitz (1992) voortdurend terug te vinden. Uit hun onderzoek en het huidig onderzoek blijkt namelijk dat de commitment van een actor dusdanig wordt beïnvloed door percepties van commitment van andere actoren. Het niveau van commitment wordt vergroot wanneer de actoren het idee hebben dat andere actoren ook toegewijd zijn. Dit geldt tevens ook voor de jongeren; zij zijn bereid zich meer in te spannen tijdens een traject wanneer de medewerkers aantonen dat zij ook committed zijn. Hierbij zijn ze niet in staat om bepaalde commitment af te dwingen om ervoor te zorgen dat er meer wordt samengewerkt in het netwerk. Hiervoor hebben ze een partij nodig die dat wel kan doen, namelijk de gemeente. Ook hieruit kan dus worden geconcludeerd dat de wijze waarop de gemeente regisseert invloed heeft op de elementen van samenwerking in het gehele netwerk. Hoe de vsv-activiteiten invloed hebben op het voorkomen en terugdringen van voortijdig schooluitval zal in het volgende thema uitgebreid uiteengezet worden.

Thema 3: Invloed vsv-activiteiten op de jongeren

Om de doorstroom richting het onderwijs of de arbeidsmarkt te bevorderen is het van belang dat de vsv-activiteiten een bijdrage leveren aan de factoren die het voor een jongere moeilijk maken om vast te houden aan een opleiding of baan. Uit de literatuur kan immers worden opgemaakt dat jongeren kampen met multi-problematiek die geclusterd kan worden in drie verschillende groepen: school, gezin en individu. Op basis van de veldstudie kan ook de laatste werkhypothese worden bevestigd: *Wanneer er in het netwerk wordt samengewerkt kunnen de preventieve en curatieve activiteiten beter inspelen op de beschreven succesfactoren teneinde voortijdig schooluitval te verminderen.* De volgende paragrafen zullen een uitgebreide toelichting geven voor deze constatering.

School: Preventief

De opdracht voor de preventieve activiteiten is het voorkomen van voortijdig schoolverlaten. In het bijzonder gaat het om Spirit4You en de coachingsactiviteit. De vraag hierbij is wat er gedaan kan worden om jongeren op school te houden zodat ze een diploma kunnen behalen. Een belangrijke bijdrage hieraan wordt geleverd door een studieloopbaanbegeleider op de mbo-scholen. Zij praten met de jongeren over hun persoonlijke problematiek en hebben tegelijkertijd zicht op de aanwezigheid van alle studenten. Hierdoor worden ze nauwlettend in de gaten gehouden. Ze voeren tevens voortgangsgesprekken die worden genoteerd in dossiers en aan de hand daarvan worden besluiten genomen. Soms kan het zijn dat ze op wat voor manier dan ook niet goed in beeld komen bij de studieloopbaanbegeleider. Derhalve wordt er niet alleen gesproken met de jongeren maar worden ze ook gemonitord aan de hand van de aanwezigheidscijfers van de jongeren.

‘Wij brengen per maand in kaart welke jongeren afwezig zijn en hoe vaak ze afwezig zijn. Als ik er zoveel uitpik die dan niet komen en waarvan je ziet dat de studieloopbaanbegeleider ze heeft gesproken maar het gaat alsnog niet goed dan trek ik even aan de bel. Maar zo gaat dat in werking het begint bij de studieloopbaanbegeleider en wij brengen als het ware de gegevens in kaart monitoren op afstand.’ – Medewerker coachingsactiviteit

Uit het citaat van de medewerker van het coachingsactiviteit kan worden geconcludeerd dat de jongeren tijdens hun studieloopbaan worden gemonitord en wanneer deze jongeren te vaak afwezig zijn wordt het gesprek met ze aangegaan door de studieloopbaanbegeleider. Ook de activiteit gericht op de overstap vo-mbo, Spirit 4 You, is van mening dat er aandacht moet worden besteed aan de studieloopbaan van de jongeren. Scholen moeten volgens deze respondent meer investeren in de persoonsvorming van jongeren zowel in het vo als in het mbo.

‘Ondanks wat er preventief allemaal gedaan wordt zijn er gewoon meer dingen aan de hand dat er uiteindelijk toch geen goede keuzes worden gemaakt, wat uiteindelijk toch kan leiden tot uitval. Maar als je als school meer aandacht besteedt aan vragen als: Wie ben ik? Wat wil ik? Wat kan ik? Dus met de jongeren in gesprek gaan, maakt al groot verschil.’ – Medewerker Spirit 4 You

Deze aspecten worden niet altijd geïmplementeerd en geborgd in de scholen. Hier kunnen verschillende redenen aan ten grondslag liggen. Veelal staan scholen nog aan het begin van de invoering, kan het liggen aan de timing en is de cultuur er nog niet klaar voor om daar open voor te staan. Ook hier wordt aangekaart dat het onderwijs, de gemeente en de vsv-activiteiten samen moeten werken om de groep die dreigt uit te vallen te ondervangen, opdat er minder jongeren bij Leerlingzaken terecht komen.

‘Een belangrijke kanttekening is wel dat op het moment dat een jongere met zware problematiek te maken heeft dan is dat niet meer voor preventieve activiteiten. Een belangrijke bijdrage van vsv wordt eigenlijk geleverd door de curatieve voorzieningen.’ – Medewerker Spirit 4 You

School: Curatief

In tegenstelling tot de preventieve activiteiten is de opdracht voor de curatieve activiteiten het terugdringen van schooluitval. Uit de documentenanalyse blijkt dat er verschillende activiteiten zijn voor jongeren die zijn uitgevallen. Hierbij gaat het om de dagbestedings-, leerwerk-, maatwerkactiviteiten en het volwassenonderwijs.

Binnen het dominante gedachtegoed wordt door de groep jongeren geuit dat de curatieve activiteiten een positieve invloed hebben op de houding van de jongeren ten aanzien van school. De tien vsv’ers die werden geïnterviewd waren allemaal in het begin van hun traject van mening dat school niet leuk is, dat het alleen maar voor hoofdpijn zorgt en dat je niks hebt aan een diploma en liever kan gaan werken. Opmerkelijk is dat negen van deze jongeren gedurende de looptijd van de activiteit anders tegen het onderwijs zijn gaan kijken en spijt betuigen dat ze school niet hebben opgepakt.

Eén van de geïnterviewde jongeren blijft echter van mening dat school of werken niks voor hem is. In dit interview werd gelijktijdig met twee jongeren van de dagbestedingsactiviteit gesproken. De andere jongere in het gesprek was het niet mee eens dat zijn vriend van mening was dat de dagbesteding nutteloos is en liet dat ook merken. Deze jongere poogde zijn vriend te overtuigen van de meerwaarde van het onderwijs en het werk in relatie tot de dagbesteding.

‘Wij leren hier zoveel, niet alleen qua school, maar ook gewoon op tijd komen, discipline, omgaan met mensen. Weet je hoe belangrijk dat is eh sahbi (straattaal: vriend). Weet je hoe goed het voelt om in de ochtend de deur uit te gaan. Je weet toch. Dat je iets te doen hebt en niet dat je thuis zit en bedenkt wat je moet gaan doen. Je gaat later echt spijt krijgen dat je dat zegt.’ – Jongere 2

De jongeren zijn daarnaast van mening dat het fijn is dat ze de mogelijkheid hebben om een niveau 1 diploma te behalen. Er wordt door hen veel waarde gehecht aan het behalen van een diploma. Zij vinden het belangrijk dat ze aan het eind kunnen laten zien dat ze iets bereikt hebben aan de school, ouders en werkgevers. Hierdoor hebben ze de basis gelegd en hebben ze perspectief op een betere toekomst.

‘Eigenlijk krijgen we hier alles wat we nodig hebben om aan de slag te gaan met werken of een goede stap te maken naar het volgende niveau en daar hoort een diploma behalen ook bij.’ – Jongere 9

‘Diploma’s zijn echt belangrijk tegenwoordig en dat wil ik ook halen hier.’ – Jongere 10

Het feit dat ze niet meer in een regulier klaslokaal zitten, maar in een kleine groep op een andere locatie is één van de aangehaalde succesfactoren volgens de jongeren.

‘Je bent in een klein lokaal. Het is niet als een normale middelbare school waar je continu mensen om je heen hebt. Als je de gang in loopt is het druk, schoolplein overal is het druk. Je verdwijnt in de menigte. Maar op het moment dat je hier bent heb je genoeg momenten dat je alleen in een lokaal zit of je bent buiten en je hoort de vogels fluiten en dan ga je goed nadenken over wat je wilt.’ – Jongere 8

Zij ervaren de curatieve vsv-activiteiten als prettiger dan het reguliere onderwijs en dat komt door het hele arrangement. Hiermee wordt bedoeld op de kleinschaligheid van het onderwijs, de informele banden met de begeleiders en het feit dat er een opleiding wordt gekozen die aansluit bij de jongere en dat is voor deze doelgroep nooit op de school zelf. Eén van de maatwerktrajecten in dit onderzoek richt zich op het onderwijscomponent van de dagbestedingsactiviteiten en heeft over de dagbestedingsactiviteiten het volgende te melden:

‘Je kan het (dagbestedingsactiviteiten) vergelijken met een huis en de jongeren komen terecht binnen het huis, alles vindt daar plaats. Alles daarbuiten is onveilig. En wat we op hebben gemerkt is dat die jongeren die hier geslaagd zijn ook met een entreeopleiding twee maanden later willen terugkomen omdat het hun zelf niet is gelukt en dat is naar mijn mening niet effectief.’ – Medewerker maatwerkactiviteit 3

Uit het bovenstaande citaat kan worden opgemaakt dat jongeren met een basisdiploma, ofwel niveau 1/entreeopleiding, ook kwetsbaar zijn. Een niveau 1 diploma is nog geen startkwalificatie. Het komt dikwijls voor dat deze jongeren in het mbo niveau 2 van het regulier onderwijs alsnog uitvallen. De reden dat ze alsnog uitvallen is omdat ze niet kunnen wennen aan een mbo instelling en nog belangrijker is omdat zij bezig willen zijn in de praktijk en niet dagen achter elkaar in de boeken willen zitten. *‘Ik kan sowieso niet hele dag zitten. Ik weet niet. Ik wil bewegen.’ – Jongere 5*

Dit fenomeen geldt volgens drie medewerkers van de dagbestedingsactiviteiten, een medewerker van de leerwerkactiviteit en een medewerker coaching- en maatwerkactiviteit niet alleen voor de dagbestedingsactiviteiten maar ook voor de leerwerkactiviteiten en de maatwerktrajecten. Het arrangement ‘huis’ van de curatieve activiteiten moet volgens hen heilig zijn en om die reden zijn zij van mening dat ze daar de jongeren de mogelijkheid moeten aanbieden om een startkwalificatie te kunnen behalen. Op deze manier krijgen de jongeren meer vertrouwen in zichzelf en tegelijkertijd

worden competenties aangeleerd. Ook de casemanagers en de beleidsmedewerkers vinden dat de vsv-activiteiten effectiever en duurzamer worden wanneer een niveau 2 opleiding wordt aangeboden.

‘Die wens is er ook vanuit leerlingzaken al een tijdje dat we meer moeten opleiden in niveau 2. Dus die wens die is er’ – Casemanager 4

*‘Het zou wel mooi zijn in de ideale situatie straks als we ook op sommige trajecten waarvan ik weet zij willen uitbreiden een constructie waarin jongeren een startkwalificatie kunnen behalen.’ –
Beleidsmedewerker*

Ook bij de maatwerkactiviteiten wordt aangegeven dat de jongeren vanuit niveau 1 kwetsbaar zijn in hun vervolgopleiding. Deze activiteiten begeven zich meer in de onderwijscontext, maar hechten meer waarde aan persoonlijke invulling en begrip van het onderwijs. De medewerkers van de maatwerkactiviteiten zijn van mening dat de groep uiteindelijk moet bepalen wat het onderwerp is van de lessen, omdat daar veel grotere leermomenten in zitten dan wat een docent in het regulier onderwijs kan aanbieden.

*‘De docenten hebben niet een stukje kennis dat iedereen klakkeloos moet overnemen. Dat is een soort onderwijsparadigma dat dateert uit de industriële revolutie, helaas wel één die in klassikaal onderwijs en in de huidige settings domineert en hierdoor vallen jongeren uit. Het sluit niet aan.’ – medewerker
maatwerkactiviteit 2*

Een ander voordeel van het ‘huis’ arrangement is dat bepaalde normen en waarden worden overgebracht die door de jongeren voorheen niet als normaal werden geacht. Dit komt tot stand door de informele en laagdrempelige relaties in het huis. De medewerkers van de curatieve activiteiten geven duidelijk aan wat de regels in het huis zijn, de planning, het tijdsbestek en wat er gebeurt wanneer jongeren zich misdragen. Om een voorbeeld te geven werd voor dit onderzoek gesproken met twee jongeren van een dagbestedingsactiviteit. Eén van hen (jongere 2) zit al een tijdje bij de activiteit en de andere jongere (jongere 3) pas een week. Jongere 3 sprak vol verbazing dat hij nog nul vechtpartijen heeft meegemaakt. Voor deze jongere was dit heel vreemd, aangezien dat normaal wel gebeurde bij andere hulpverlenersinstanties. In dit interview onderbrak jongere 2 zijn verhaal en hij had het volgende te vertellen:

‘Nee tuurlijk, dat gebeurt hier ook echt niet en dat gaat ook nooit gebeuren. Hier moet je dat niet doen man. Hier moet je dat echt niet doen. Ik ben serieus broer, ze zijn hier echt scherp. Je moet hier echt niet zelf een gevecht starten. Zo denkt iedereen hier en als niemand het start dan gaat het ook niet gebeuren.’ – Jongere 2

Algemene conclusie ten aanzien van schoolfactoren

Om de uitstroom naar het onderwijs te bevorderen dient er een positieve houding en overtuiging te zijn vanuit de jongeren. Het is hierbij van belang dat jongeren de meerwaarde van het onderwijs inzien. De derde hypothese stelt dat middels de samenwerking tussen de vsv-activiteiten er ingespeeld kan worden op de schoolfactoren en de toeleiding richting het onderwijs of arbeidsmarkt kan worden bevorderd. Op basis van de vorige paragrafen kan dit worden bevestigd en wordt er geconcludeerd dat de preventieve vsv-activiteiten een belangrijke bijdrage leveren op scholen. De preventieve vsv-activiteiten werken samen met de gemeente en scholen en leggen de nadruk op het actief begeleiden en monitoren van jongeren zodat ze op school blijven. Echter blijkt uit de veldstudie dat het ook van belang is dat persoonsvorming wordt gewaarborgd. Haddioui (2011) stelt dat het van belang is dat er ook nadruk wordt gelegd op zelfreflectie en expressie. Op deze manier zijn de jongeren meer bewust van hun eigen leven, doelen en handelen. Hierdoor staan ze stil bij de keuzes die gevolgen hebben op hun toekomst en verkleint het de kans dat ze uitvallen. De samenwerking tussen de preventieve activiteiten en de scholen moet worden bevorderd zodat persoonsvorming op de scholen, wat een preventieve werking heeft, wordt ingebed.

Desalniettemin zullen er altijd jongeren zijn die alsnog uitvallen ondanks alle maatregelen die worden getroffen. Uit de empirie blijkt dat vsv'ers het beste benaderd kunnen worden vanuit een andere omgeving dan het regulier schoolgebouw. Deze vsv'ers zouden zich vanuit dat uitgangspunt beter kunnen ontwikkelen door het arrangement. De baten kunnen worden uitgebreid door ervoor te zorgen dat deze jongeren ook een startkwalificatie kunnen behalen bij de curatieve vsv-activiteiten. Dit vraagt een nauwere samenwerking tussen scholen en curatieve vsv-activiteiten. Op deze manier kunnen de curatieve vsv-activiteiten beter inspelen op de schoolfactoren. Het volgende figuur biedt een schematisch overzicht ter verduidelijking van de bovenstaande analyse naar aanleiding van de bevindingen.

Figuur 13: Schematisch overzicht schoolfactoren (el Fadili, 2019)

Ouders

Uit het literatuuronderzoek is gebleken dat ouders een grote rol spelen in het schoolsucces van jongeren. De schoolloopbaan is succesvoller wanneer ouders met de jongeren praten over school, helpen met het maken van huiswerk en begeleiden en de jongeren ondersteunen met het maken van beslissingen voor de toekomst. In het kader van dit onderzoek is het van belang dat er wordt nagegaan welke rol ouders spelen en op welke wijze de vsv-activiteiten hierop inspelen om ervoor te zorgen dat jongeren uitstromen naar onderwijs of arbeid. In de interviews hebben de vsv-activiteiten, poortwachters, casemanagers, leerplichtambtenaren en jongeren zich uitgesproken over de rol die zij ouders toedichten bij de begeleiding van de vsv'ers.

Als het gaat om het helpen van jongeren blijkt dat de vsv-activiteiten niet altijd kunnen helpen in verband met geringe tijd, middelen, kennis en reikwijdte. Alle vsv-activiteiten geven aan dat jongeren veelal een goede ontwikkeling doormaken gedurende de looptijd van het traject. Uit de voorgaande paragraaf kan immers worden gesteld dat de jongeren bepaalde basisvaardigheden krijgen aangeleerd, zoals op tijd komen, houden aan de opgestelde regels en gestructureerd en planmatig te werk gaan. Echter is dit een deel van het probleem dat wordt opgelost. Deze jongeren worden immers blootgesteld aan een scala van impulsen van buiten de grenzen van de vsv-activiteiten. Impulsen waarop de vsv-activiteiten nauwelijks of moeilijk invloed zouden kunnen uitoefenen, namelijk de thuissituatie. Er wordt gesteld dat in de praktijk het lastig is om de ouders te betrekken bij de ontwikkelingen van de vsv'ers.

De nieuwe privacywetgeving (AVG) is één van de genoemde factoren die het voor de vsv-activiteiten moeilijk maakt om de ouderbetrokkenheid te vergroten. Als jongeren vanaf 16 jaar aangeven dat zij niet willen dat het gesprek wordt aangegaan met de ouders, dan moet dit worden gerespecteerd. Ook de ouders kunnen hier niet tegen in gaan, maar vanuit de leerplichtwet zijn zij wel verantwoordelijk voor het schoolverzuim van minderjarige jongeren. Dit impliceert dat feiten omtrent het schoolverzuim wel moeten worden gedeeld. Echter blijft het voor de vsv-activiteiten lastig om vanuit dit kader de ouders erbij te betrekken, zoals ook de medewerker van de volwassenopleiding en maatwerkactiviteit tracht duidelijk te maken:

'Om contact te hebben met ouders moeten jongeren vanaf 16 jaar toestemming geven. Kijk als ze 16 en 17 zijn en ze hebben ongeoorloofd verzuim dan mogen wij dat zelf melden bij de ouders. Maar voor de rest ligt de sleutel in handen van de leerlingen of wij contact mogen hebben met de ouders. Dit jaar is die regeling echt van toepassing. Dat maakt het voor ons heel lastig.' – Medewerker volwassenopleiding

'En dat is wel ingewikkeld toen bleek met die privacy wetgeving, maar ja wij zeggen hier wel tegen jongeren wij willen heel graag met jou dat traject in, maar dat betekent wel dat wij met jou naasten, dat betekent niet altijd ouders, dat kan ook je partner zijn, hulpverleners, familie zijn. Maar we willen dat iemand uit je sociale netwerk mee doet.' – Medewerker maatwerkactiviteit 2

Als het aan één van de jongeren zou liggen dan zouden de ouders niet betrokken worden. Deze respondent is namelijk van mening dat de ouders toch niet veel kunnen betekenen en dat ze de ontwikkeling alleen maar in de weg staan.

‘Ik wil niet dat ze mijn ouders hierbij gaan betrekken. Hoezo eigenlijk? Mijn moeder maakt me toch niet eens wakker om hier naar toe te komen. Ik snap het nut niet.’ – Jongere 5

Opmerkelijk is dat de andere jongeren in tegenstelling tot de bovenstaande quote welwillend staan tegenover het betrekken van de ouders. Drie jongeren vonden het in het begin heel lastig en niet leuk, maar op den duur zagen ze in dat het gezin zich positief ontwikkelde. Thuis werd er gepraat over de schoolresultaten en over de toekomst. De ouders interesseerde zich meer in de loopbaan van de desbetreffende jongere en probeerde ook mee te gaan naar open dagen om de studiekeuze van de jongere te vergemakkelijken.

In het verlengde hiervan is de meest basale rol die een ouder kan vervullen het betuigen van interesse en het aanbieden van begeleiding door te vragen hoe het met ze gaat en erover te praten. Dit is ook de rol die de poortwachters graag willen zien bij de ouders, met name praten met de jongere en hem of haar overtuigen van de meerwaarde van het onderwijs. Echter schetsen de poortwachters niet zo een rooskleurig beeld van de werkelijkheid. De beleving van meerdere poortwachters is dat ouders het moeilijk vinden om betrokken te zijn en weten veelal niet hoe ze op hun kind moeten reageren.

Ouderbetrokkenheid is goed maar het kan ook zijn dat die ouders zo gillend gek worden van wat er met hun kind aan de hand is. Ze worden groot en ze krijgen er minder grip op. Het loslaten. Vanaf zestien jaar mogen ze al heel veel bepalen.’ - Poortwachter LLZ 2

De vsv-activiteiten bevestigen deze opmerking en stellen dat ouders veelal niet in staat zijn om problemen van hun kinderen zelf op te lossen. Er wordt opgemerkt dat deze ouders vaak zelf kampen met multi-problematiek. Hierdoor missen de vsv’ers een betekenisvolle volwassene vanwege het feit dat die ouder zich niet meer kan identificeren met de jongeren. Zo bestaat er een continuïteit van problemen die de jongeren vanuit het gezin meeneemt naar zijn of haar verdere leven. Hierbij vragen de vsv-activiteiten zich af in hoeverre de ouders dienen te worden meegenomen in het hele proces. De focus wordt eerder gelegd op de jongeren en de ouders worden daarin meegenomen door ze te informeren. Het volgende citaat illustreert deze gedachtes:

‘Wij doen aan ouderbetrokkenheid maar ik versterk juist de jongere. Een ouder kan ik niet veranderen, ik kan hun wel betrekken en laten zien hoe zijn of haar zoon kan groeien en positieve ontwikkelingen kan doormaken. Dus wat we doen is de jongeren sterker maken.’ – Medewerker

dagbestedingsactiviteit 3

De twee leerwerkactiviteiten erkennen dat het vaak mis gaat bij de ouders en dat de jongeren niet de steun krijgen van huis uit. Derhalve zijn zij van mening dat zij die rol moeten vervullen.

'Bij ons is de student geen nummertje maar een deel van een familie. We zijn hier echt letterlijk familie we spreken vanuit transparantie, bespreek je problemen of het nou een probleem hier op school is of een probleem thuis of buiten is. Dat geeft ook een stukje vertrouwen en op de een of ander manier krijgen wij die vertrouwen ook van de studenten.' – Medewerker leerwerkactiviteit 1

'Omdat die ouderbetrokkenheid niet komt van de ouders geven wij hier een warme deken.' – Medewerker leerwerkactiviteit 2

Algemene conclusie ten aanzien van ouders

De literatuurstudie heeft duidelijk gemaakt dat onderwijsondersteunend gedrag, oudercontact en ouderparticipatie belangrijke onderdelen zijn voor ouders bij het bevorderen van successen van jongeren. Hierbij dienen ouders een positieve houding te hebben tegenover school, samen te werken, te communiceren en deel te nemen aan de activiteiten. De vsv-activiteiten zijn immers een schakelpunt tussen de ouders en de jongeren middels het verstrekken van informatie, het opbouwen en ondersteunen van relaties en het bevorderen van participatie.

In de veldstudie is nagegaan hoe de vsv-activiteiten inspelen op deze factoren, de samenwerking met de ouders en ouderbetrokkenheid vormgeven en hoe dit een bijdrage levert aan het terugdringen van voortijdig schooluitval, te weten de derde werkhypothese. De kwalitatieve analyse heeft laten zien dat samenwerking met ouders van belang is zodat de thuissituatie van de jongere verbeterd en dat jongeren op deze manier een startkwalificatie willen halen. De hypothese wordt hiermee bevestigd, maar opmerkelijk is dat de samenwerking allereerst wordt belemmerd door de nieuwe privacywetgeving. Het gegeven dat het contact tussen de vsv-activiteit en ouders pas tot stand komt als de jongere hiervoor toestemming verleent, lijkt de drempel tot interactie te vergroten. Uit het bovenstaande is gebleken dat niet alle jongeren positief staan tegenover het betrekken van ouders. Wanneer ouders wel worden betrokken blijkt dat optimistische houdingen van ouders als positief wordt ervaren door de jongeren en hierdoor staan ze meer stil bij de toekomstmogelijkheden op school of op de arbeidsmarkt. Uit de gesprekken blijkt tevens dat de verbinding tussen de leefwerelden van de jongeren veelal niet tot stand komt doordat het contact eenzijdig richt op het informeren van ouders over de ontwikkelingen van de jongeren. Actieve ouderparticipatie, wat een onderdeel is van ouderbetrokkenheid, is moeilijk te bewerkstelligen door de genoemde redenen. Belangrijk is dat de meest basale rol die een vsv-activiteit kan vervullen het communiceren naar het thuisfront betreft, waarbij wordt gesproken over de ontwikkeling en de vorderingen van de desbetreffende jongere.

Individuele behoeftes

De vierde deelvraag van dit onderzoek richt zich niet alleen op de beoordelingen en ervaringen van de betrokken actoren over de vsv-activiteiten. Er wordt tevens onderzocht in hoeverre het bestaande aanbod aansluit bij de behoeftes van de jongeren. In de volgende paragrafen wordt nader ingezoomd op: passend aanbod, het opbouwen van relaties en rolmodellen.

Passend aanbod

Om ervoor te zorgen dat voortijdig schooluitval wordt teruggedrongen is het van belang dat voor elke jongere een passende plek is. Derhalve dient er actief geluisterd te worden naar de behoeftes van de jongeren en de signalen die zij afgeven. Met betrekking tot de curatieve dagbesteding- en leerwerkactiviteiten komt evident naar voren dat deze zich met name richten op techniek en horeca. Door de medewerkers van deze activiteiten wordt aangekaart dat zij de jongeren een vak willen aanleren. Een vak dat ervoor zal zorgen dat zij later hiermee aan de slag kunnen. Op de vraag aan de curatieve vsv-activiteiten hoe zij idealiter de jongeren kunnen helpen om schooluitval terug te dringen, is het antwoord van de volgende respondenten typerend voor de heersende opvatting onder de curatieve vsv-activiteiten.

‘Geef ze (de jongeren) geen uitkering, maar laten we ze opleiden en een echt vak aanleren en dan zijn ze in staat hun eigen inkomen te generen.’ – Medewerker dagbestedingsactiviteit 4

‘Je moet deze doelgroep eigenlijk een vak leren wil je ze staande houden in deze maatschappij. Dat vak moet zorgen voor inkomen en niet perse de diploma.’ Medewerker dagbestedingsactiviteit 1

Echter geven de jongeren met klem aan dat het aanleren van specialistische kennis niet altijd wenselijk hoeft te zijn. Een valkuil is immers dat er een aantal jongeren buiten de boot zullen vallen aangezien zij geen affiniteit hebben met het vak. Voor hen zal er geen passend aanbod zijn. De jongeren zijn tevens van mening dat wanneer er te veel nadruk wordt gelegd op het vak dat de jongeren steeds meer *naast* elkaar leven in plaats van *met* elkaar. Zo zijn er meer activiteiten gericht op jongens, zoals te zien is bij Leren Doen, Sleutelen met Jongeren en Trix. Er zijn weinig tot geen initiatieven gericht op de behoeftes van meisjes en het bevorderen van het samenbrengen van jongens en meisjes. Tekenend voor de perceptie van de jongeren is de onderstaande quote van een geïnterviewde:

‘Er wordt hier veel gewerkt aan techniek en dat vinden meisjes niet leuk. Het zou leuk zijn als meer meisjes zouden aansluiten, goed voor de diversiteit en de techniek. Misschien moet het breder getrokken worden en hoeven ze niet perse te sleutelen maar kunnen ze andere taken doen zoals administratie ofzo.’ – Jongere 6

Hieruit blijkt dat de jongeren vinden dat het aanleren van een vak geen prominente plaats inneemt. Het is zaak dat jongeren hun kennisgebied verbreden, waarbij ze niet alleen in vakgebieden moeten werken

met weinig menselijke interactie en veel routinewerk. Hoewel de economie heden ten dage deels gebaseerd is op vaardigheden, zijn de jongeren zich ook bewust dat kennis een steeds een belangrijke rol gaat spelen. Digitalisering – zoals ook gesteld in de inleiding – is immers nu al niet meer weg te denken uit de Nederlandse cultuur. Daarnaast is het ook zo dat veel banen worden wegbezuinigd door de automatisering van processen. Dikwijls gaan de banen die overblijven vooral over het uitdenken, vormgeven, ontwikkelen, introduceren en innoveren van ICT-producten. Derhalve is het dus belangrijk dat deze jongeren hun eigen rol gaan vinden in de kenniseconomie. Hierbij kan gedacht worden aan sectoren zoals de *game-industry*, internetbankieren en social media. Nederland loopt wereldwijd voorop, dus dan is het ook van belang dat er wordt geïnvesteerd in ICT-onderwijs.

‘Goed je wilt toch dat het (vsv-activiteiten) aansluiten bij bestaande opleidingen en de maatschappij. We hebben nu geen project voor ICT en dat een gemiste kans. Dus nogmaals het diverse aanbod dat ontbreekt dan denk ik.’ – Leerplichtambtenaar 2

In het verlengde hiervan is ICT bij uitstek een multidisciplinaire activiteit waarbij verschillende vaardigheden aan bod komen. Jongeren dienen hierbij samen te werken om een product te ontwikkelen. Tevens dienen zij creatief te zijn bij het bedenken van oplossingen en moeten ze ten allen tijde communiceren met elkaar zodat iedereen weet wat van ze verwacht wordt. ICT daagt jongeren uit, dus ook meisjes. Opvallend is dat gedurende de gesprekken de medewerkers en de jongeren met andere ideeën kwamen om ervoor te zorgen dat het aanbod past bij de vraag van de jongeren. Een respondent van de curatieve dagbestedingsactiviteiten kwam met het volgende:

‘Ik wil graag een hotel beginnen en ik denk dat dat goed zou aansluiten bij meisjes. Dan kan je ook iets met nagels en visagie. Er is namelijk heel weinig aanbod voor meisjes en dat vind ik jammer. En ik vind dat er voor elk kind iets moet zijn. En wij als activiteiten leveren daar een bijdrage aan voor die kwetsbare groep.’ – Medewerker dagbestedingsactiviteit 1

Een jongere gaf aan dat hij behoefte had aan een sportomgeving (het liefst een voetbalomgeving) zodat jongeren worden aangezet om meer te bewegen en hierbij kunnen zowel jongens als meisjes aan deelnemen. In het verlengde van het bovenstaande is het belangwekkend dat verschillende competenties worden ontwikkeld (de Baat, Messing en Prins, 2013). Hierbij dient er gebruik te worden gemaakt van de aantrekkingskracht van de behoefte vanuit de maatschappij (ICT), breder aanbod met betrekking tot dienstverlening (hotel) en nieuwe omgevingen (sport), opdat er voor elke jongere een passende plek te vinden is.

Relatie

Teneinde jongeren te helpen en te begeleiden is het daarnaast van belang dat de relatie tussen de jongeren en de vsv-activiteiten wordt onderhouden. Geconstateerd is dat alle ondervraagden zich hier bewust van zijn en pogen hierop in te spelen.

De jongeren zijn van mening dat goede begeleiding een succesfactor is. De begeleiders vanuit de vsv-activiteiten moeten aandacht schenken aan de jongeren en vooral begrip hebben voor de situatie van de jongeren. In de eerste instanties lijken de vsv'ers een wantrouwige houding aan te nemen ten opzichte van de medewerkers. Zoals reeds gesteld zijn de jongeren van mening dat ze veelal als nummer worden gezien en dat men hen helpt omdat het eenmaal hun werk is. Dit beïnvloedt de houding die de jongeren jegens de vsv-activiteiten innemen.

'Het is altijd heel grappig de eerste gesprek is heel irritant en dan zitten ze met tegenzin en onderuitgezakt met capuchon op.' – Medewerker dagbestedingsactiviteit 4

Desalniettemin raken ze gaandeweg op hun gemak en stellen ze zich meer open en durven ze ook meer over hun leven en problematiek te vertellen. De beredenering die hiervoor wordt gegeven is de zogenaamde 'band' die er moet zijn voordat de jongeren zich openstellen. Het is van belang dat jongeren aandacht krijgen, zodat ze zich herkend voelen en een vertrouwensband wordt opgebouwd, zoals ook naar voren komt in het onderzoek van Baat, Messing en Prins (2014). Dit wordt tevens bevestigd door de vsv-activiteiten en de poortwachters. De band die ontstaat verschilt per individu en hierdoor is er niet altijd grip op de situatie. Veelal is het een kwestie van afwachten en geduldig zijn volgens de medewerkers. Daarentegen blijkt dat het gaat om de identificatie tussen de medewerkers en de jongeren. De medewerkers van de vsv-activiteiten moeten in staat zijn zich te verplaatsen in de jongeren, begrip hebben voor hun verleden en kunnen inleven in de leefwereld van de jongeren.

'Het is echt heel belangrijk dat je een coach bent voor die jongeren en dat je in zo een situatie past en niet iedereen past in elke situatie.' – Medewerker maatwerkactiviteit 1

De jongeren vinden dat het essentieel is dat de medewerkers altijd op een gelijk *level* met hen praten, ofwel het tonen van respect middels taalgebruik (de Baat, Messing en Prins, 2014). Wanneer de medewerkers van de vsv-activiteiten vanuit de leefwereld van de jongeren denken kan er met hen mee worden gedacht aan duurzame oplossingen. De medewerkers dienen hiervoor in de schoenen te staan van de jongeren en zich meer in hen te verdiepen.

Rolmodellen

Tot slot willen de jongeren ook dat er meer nadruk wordt gelegd op het helpen van de volgende generatie. Momenteel richten alle vsv-activiteiten zich op de ontwikkeling van individuele jongeren. De-facto gaat het om het bevorderen van zelfredzaamheid, het oppakken van regie van eigen leven en

aanleren van basisvaardigheden om te kunnen functioneren in de maatschappij. Echter blijkt dat andere aspecten van belang zijn:

'Ik denk dat heel veel mensen niet in de gaten hebben dat als je het goed doet je het perspectief op ambassadeurschap kan bevorderen. Als we het hebben over ambassadeurs, dat zijn de goede gasten die het verhaal kunnen vertellen, dat zijn de goede gasten die het zelf hebben meegemaakt. Die gasten kunnen een extra stapje te zetten.' – Medewerker maatwerkactiviteit 3

Zo blijkt dat de jongeren ook een bijdrage willen leveren aan jongeren die kampen met dezelfde problematiek nadat ze hun eigen traject succesvol hebben afgerond. Dit zou volgens hen niet alleen de taak moeten zijn van de medewerkers maar ook van hen. Ze willen dat iemand wordt aangesteld als voorbeeldfunctie die iets soortgelijks heeft meegemaakt en de volgende lichting kan begeleiden in het hele proces. De jongeren zeggen het volgende hierover:

'Ik denk dat veel mensen niet beseffen dat je soms iemand in je leven moet hebben die je stimuleert. Die dan zegt: Doe iets! Maak er wat van! Iemand die je eigenlijk een wake up call geeft dat je iets moet gaan doen. Dat je iets moet maken van jouw leven. Anders gaat het niet gebeuren. En dat is misschien voor de een anders dan de ander maar ik denk dat wij de nieuwe jongeren veel kunnen aanleren en dat is een aanpak dat meer op zijn plek is voor dit soort jongeren, ook voor mezelf hoor.'
– Jongere 8

'Kijk als je hier zit heb je al te veel tijd verspilt. Je moet het gewoon oppakken. Ik had wel graag gewild dat iemand tegen me zou zeggen het is nooit te laat om te beginnen. Begin nu en schiet omhoog. Kijk X en X (medewerkers vsv-activiteit) zeggen het vaak, maar het blijft toch anders. Je wilt toch iemand die het ook heeft meegemaakt.' – Jongere 4

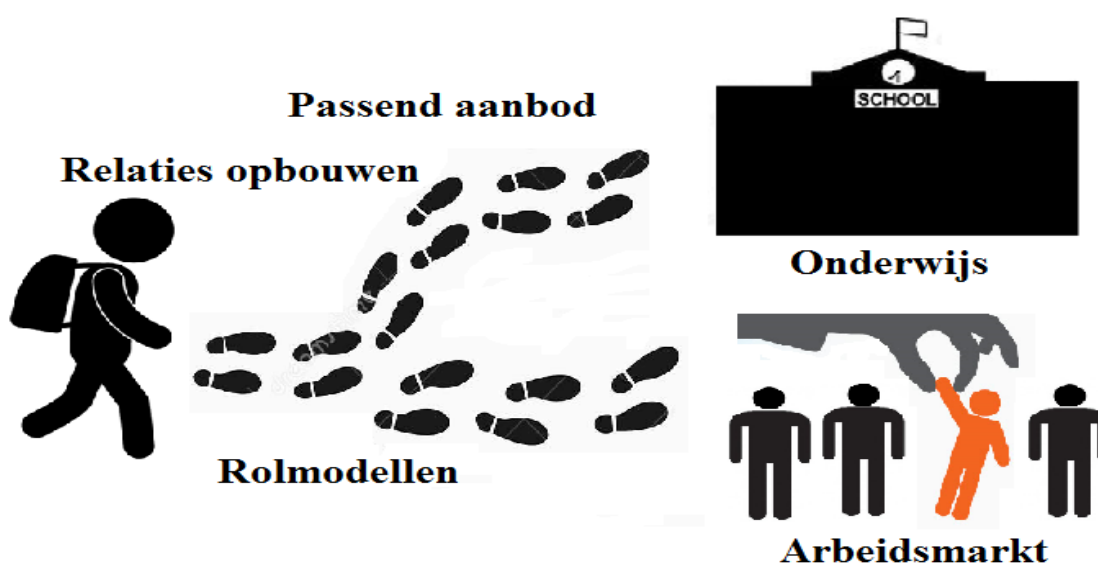
'Ik had eigenlijk dat gevoel van vertrouwen eerder moeten inzetten, maar het grappige van heel het verhaal is dat ik paar jaar geleden, vijf jaar geleden was ik dertien net op de middelbare school en ik had nooit gedacht dat ik hier terecht zou komen. Ik dacht het gaat wel goedkomen en ik zie wel. En dat komt vooral doordat ik met jongens omging die ook zo waren. Je moet je gewoon omgeven met mensen die gelijk dingen aanpakken, oplossen en verder gaan.' – Jongere 10

'Soms zeg ik ook tegen de anderen je moet hier komen met de instelling dat je het gaat doen en als je dat hebt dan ben je al ver. Dan heb je die stap al gemaakt. En dan is het een kwestie van volhouden en consistentie. Als ik eerder mijn ogen had geopend en minder aan het puberen was dan had ik hier niet gezeten op de eerste plek.' – Jongere 6

Het feit dat de jongeren als rolmodel willen fungeren heeft daarnaast als voordeel dat het een preventieve werking heeft. De voorbeeldjongeren dienen zichzelf af te vragen wie ze zijn en wat ze willen overbrengen. Zij kunnen *changemakers* zijn en hebben een boodschap die anderen positief inspireren. Middels hun ervaringen en verhalen kunnen zij zich inzetten voor de jongeren, de wereld van nu maar zeker ook die van de toekomst. Zij willen het goede voorbeeld geven en kunnen niet terug in verval raken. Zo wordt voorkomen dat de jongeren weer voortijdig uitvallen. Zo wordt autonomie zoals beschreven door de Baat, Messing en de Prins (2013) en Haddioui (2011) in de hand gewerkt. Jongeren worden immers gestimuleerd om zelfredzaam te zijn en ze krijgen meer zelfvertrouwen door het zijn van een voorbeeldfunctie. Daarnaast wordt er aangekaart dat de jongeren die een rolmodel hebben de positieve ervaringen en verhalen kunnen delen met hun eigen omgeving waarin veelal jongeren inzitten die ook risico tot voortijdig uitvallen hebben. Ook zij kunnen anderen bewust of onbewust aanzetten tot ander gedrag en om op te volgen zodat de toeleiding richting het onderwijs en arbeidsmarkt wordt bevorderd.

Algemene conclusie individuele behoeftes

De laatste werkhypothese gaat ook in op de samenwerking in het veld en de wijze waarop de vsv-activiteiten inspelen op de individuele factoren teneinde toeleiding richting het onderwijs en arbeidsmarkt te bevorderen. Op basis van het bovenstaande is dit van essentieel belang en daarmee kan de hypothese worden bevestigd. Echter blijkt wederom dat er een aantal verbeterlagen zijn voor de praktijk zodat dit beter tot uiting komt. In het volgende hoofdstuk zal allereerst de centrale hoofdvraag worden beantwoord, daarna wordt op basis van de literatuur, werkhypotheses, kwantitatieve en kwalitatieve analyses aanbevelingen geformuleerd en tot slot wordt er gereflecteerd op het huidige onderzoek.

Figuur 14: Schematisch overzicht individuele behoeftes (el Fadili, 2019)

6. Conclusie

In dit laatste hoofdstuk wordt gereflecteerd op de belangrijkste onderzoeksbevindingen en wordt de centrale probleemstelling definitief beantwoord. In het huidige onderzoek stonden de volgende vraagstelling en deelvragen centraal:

Dragen de huidige vsv-activiteiten bij aan het voorkomen, dan wel het terugdringen van voortijdig schooluitval in Den Haag en welke mogelijkheden bestaan er om de effectiviteit van de vsv-activiteiten te vergroten?

Deelvragen

1. Welke inzichten biedt de literatuur betreffende het voorkomen van voortijdig schoolverlaten?
2. Op welke wijze wordt voortijdig schooluitval voorkomen en verminderd in Den Haag?
3. In hoeverre zijn de vsv-activiteiten (zie bijlage) relevant en effectief in de periode van 2015 tot en met 2018?
4. Hoe beoordelen en ervaren jongeren, medewerkers van de vsv-activiteiten en de gemeente de vsv-activiteiten en in hoeverre sluit het aanbod aan bij de behoeftes van de jongeren?
5. Welke eventuele kansen en knelpunten doen zich voor bij de vsv-activiteiten en hoe kunnen deze worden verklaard?
6. Op welke wijze kan het vsv-beleid in Den Haag verbeterd worden?

In de geraadpleegde literatuur wordt voortijdig schoolverlaten beschreven als het gevolg van een aantal factoren gerelateerd aan de school, het gezin en het individu. Het is zaak dat de activiteiten die worden ingezet inspelen op deze factoren om de doorstroom naar het onderwijs en de arbeidsmarkt te bevorderen. De gemeente als regisseur heeft daarbij invloed op dit proces middels het stimuleren van samenwerking opdat de actoren in het veld hetzelfde doel nastreven, toegewijd zijn en openlijk communiceren. De volgende paragrafen zullen ingaan op de belangrijkste conclusies uit de ex-ante en ex-post evaluatie.

It takes a village to raise a child

Ex-ante evaluatie

Zoals het Afrikaanse gezegde suggereert: voor een goede toekomst van jongeren zijn veel actoren aan zet. Vanuit deze gedachtegang dienen de vsv-activiteiten en de gemeente samen te werken teneinde de toeleiding richting het onderwijs en de arbeidsmarkt te bevorderen. Wat is nu bepalend voor deze samenwerking in het kader van voortijdig schoolverlaten? Uit zowel de theorie als de praktijk wordt duidelijk dat wanneer actoren hetzelfde doel voor ogen hebben, communiceren en toegewijd zijn, de samenwerking in het netwerk wordt bevorderd. Hiermee is de tweede werkhypothese die voortvloeit uit

het conceptueel model bevestigt: *Wanneer de actoren hetzelfde doel voor ogen hebben, communiceren en toegewijd zijn zal de samenwerking in het netwerk worden bevorderd.*

Echter is gebleken dat deze elementen van samenwerking nog niet optimaal van de grond komen. Interessant is dat de wijze waarop de gemeente regisseert cruciaal is, of anders gezegd de wijze waarop de gemeente het proces van samenwerking in goede banen leidt. Hiermee is ook de eerste werkhypothese: *De wijze waarop de gemeente regisseert heeft invloed op doelconsensus, communicatie en commitment in netwerken* bevestigd. Wat daarom in het vooruitzicht vooral aandacht behoeft (juist aan de kant van Leerlingzaken en de beleidsafdeling) is de rol van de gemeente als regisseur en dan vooral de mate waarin er sprake is van doorzettingsmacht en het opstellen van een eigen script. Hier liggen de aangrijpingspunten voor verbetering en kansen voor het bevorderen van samenwerking met de vsv-activiteiten om zodoende de effectiviteit van de vsv-activiteiten te vergroten. Het mogen duidelijk zijn dat de gemeente bij voortijdig schoolverlaten een duidelijke beheersingsgerichte functie vervult. Zij bepalen immers welke jongeren instromen, welke criteria worden gehanteerd, hoe subsidie wordt verdeeld en in het verlengde hiervan welke activiteiten een rol spelen binnen het netwerk. De uitvoering is van mening dat deze rol duidelijker naar voren mag komen. Tegelijkertijd dient de gemeente ook in te spelen op andere rollen en dan vooral de faciliterende rol dat past binnen de gegeven context.

Ex-post evaluatie

Teneinde toeleiding richting het onderwijs of arbeidsmarkt te bevorderen dienen de vsv-activiteiten middels samenwerking in te spelen op de factoren school, ouders en individu, ofwel de derde hypothese van dit onderzoek. Allereerst blijkt uit de resultaten van het kwantitatieve gedeelte dat twee dagbestedingsactiviteiten niet naar behoren opereren. Met deze activiteiten is afgesproken dat ze minimaal 16 jongeren begeleiden en dat minimaal 60 procent van deze jongeren positief uitstroomt naar het onderwijs of de arbeidsmarkt. Het is hierbij de vraag of D'roem en Trix voldoende te bieden hebben aan de vsv'ers. Uit het kwalitatieve gedeelte blijkt immers dat de jongeren behoefte hebben aan het behalen van een diploma, iets wat niet mogelijk is bij deze twee dagbestedingsactiviteiten. Sleutelen met Jongeren en Leren Doen hebben echter wel een samenwerking met het ROC Mondriaan (groepsgerichte maatwerkactiviteit), waarbij de jongeren kunnen doorstromen naar een onderwijscomponent binnen dezelfde locatie en een entree diploma kunnen behalen. Dit zorgt ervoor dat dit soort vsv-activiteiten populairder zijn dan anderen. Nu blijkt uit de veldstudie ook dat een entree-opleiding niet afdoende is en bestaat de wens om dit diploma uit te breiden naar een startkwalificatie, opdat de doelstelling wordt behaald. Daarnaast moet er meer nadruk worden gelegd op de preventieve activiteiten, waarbij Coaching Haagse Jongeren en Spirit 4 You bij uitstek effectieve voorbeelden zijn. Hierbij moet er niet alleen gemonitord en geadviseerd worden, maar moet er ook nadruk worden gelegd

op persoonsvorming binnen scholen, zoals Lehr. et al (2003) ook heeft geconcludeerd.

Bovendien is het zaak dat de vsv-activiteiten zich richten op het thuisfront van de desbetreffende jongere. Veelal raken de jongeren thuis in verval en derhalve is het de taak van de vsv-activiteiten om actief te communiceren met de ouders over de jongeren en de ouders zoveel mogelijk te betrekken bij het gehele proces. Het is aannemelijk dat een integrale aanpak dient te worden gerealiseerd waarbij de contacten tussen de vsv-activiteiten en de ouders een bijdrage kunnen leveren aan het bevorderen van uitstroom richting het onderwijs of arbeidsmarkt. Echter is er meer aandacht nodig voor de wederkerigheid in de relatie; ouders moeten ook actief participeren in plaats van louter de informatie ontvangen. Dit is wel een opgave voor de vsv-activiteiten aangezien ze ook de jongeren moeten enthousiasmeren bij het betrekken van het thuisfront.

Tot slot dient het bestaande aanbod zoals reeds gesteld beter aan te sluiten op de behoeftes van de jongeren, zodat voor elke jongere een passende plek is. De jongeren kaarten aan dat het aanbod breder moet zijn dan alleen horeca en techniek. Het huidige aanbod dat jarenlang wordt gesubsidieerd – zo ook D’roem en Trix – legt echter nadruk op vakspecialistische kennis. De vsv-activiteiten dienen mee te gaan met de tijd en gebruik te maken van nieuwe omgevingen. Daarenboven is de relatie tussen de vsv’ers en de vsv-activiteiten een cruciale factor voor het bepalen van de effectiviteit. Het verwezenlijken van een band zodat jongeren zich meer op hun gemak voelen is geen gemakkelijke opgave. Gezien alle jongeren dit van essentieel belang vinden lijkt er behoefte te bestaan aan rolmodellen. Dit zijn individuen die in het verleden kampte met soortgelijke multi-problematiek en hun successen kunnen delen met jongeren die ermee worstelen. Middels het inzetten van rolmodellen wordt de nadruk gelegd op het verwezenlijken van een band waardoor deze behoefte wordt ondervangen.

Op basis van deze conclusies kan ook de laatste werkhypothese bevestigd worden: *Wanneer er in het netwerk wordt samengewerkt kunnen de preventieve en curatieve activiteiten beter inspelen op de beschreven succesfactoren teneinde toeleiding richting het onderwijs of arbeidsmarkt te bevorderen.* Echter kunnen wel een aantal aanbevelingen voor de praktijk worden gedaan, zodat de effectiviteit van de vsv-activiteiten en daarmee ook de relaties worden vergroot. Hiermee wordt tevens de laatste deelvraag van dit onderzoek in het volgende hoofdstuk beantwoord.

7. Aanbevelingen

Teneinde de aanpak van voortijdig schoolverlaten en het beleid te verbeteren zijn er een aantal aanbevelingen vastgesteld die voortvloeien uit dit onderzoek. Hiermee wordt er in dit hoofdstuk de laatste deelvraag beantwoord, die luidt: Op welke wijze kan het vsv-beleid in Den Haag verbeterd worden?

1. Get the numbers straight

Opmerkelijk is dat bij de meeste vsv-activiteiten onduidelijkheid bestaat wat betreft de cijfers. Zo komt het voor dat er andere instroomcijfers bekend zijn bij de beleidsafdeling dan in de overzichten van de vsv-activiteiten zelf staan vermeld. Daarnaast komen de uitstroomcijfers doorgaans niet overeen met de instroomcijfers op jaarbasis. Een verklaring voor deze discrepanties ligt bij het onderscheid schooljaren en kalenderjaren. Veelal zijn de vsv-activiteiten verbonden met een onderwijscomponent waardoor er uit wordt gegaan van schooljaren. De-facto impliceert dit dat een aantal jongeren niet in hetzelfde kalenderjaar uitstromen, maar aan het eind van een schooljaar. Een aantal vsv-activiteiten nemen de jongeren mee in de resultaten van het jaar dat ze uitstromen, waardoor de instroom in een bepaald kalenderjaar niet overeenkomt met de uitstroom in hetzelfde jaar. De gemeente gaat echter wel uit van kalenderjaren bij het verwerken van de resultaten. Als er bijvoorbeeld tien jongeren instromen bij een bepaalde activiteit dan wil de gemeente uiteraard weten wat er met die tien jongeren is gebeurd. De instroom dient dus gelijk te zijn aan de aantallen van de uitstroom naar het onderwijs met en zonder diploma, werk en uitval.

Key take away points:

- Er dient eenduidigheid te zijn over de wijze waarop de vsv-activiteiten de cijfers moeten presenteren. Een dergelijk format biedt soelaas:
 - A. Hoeveel jongeren zijn ingestroomd tussen 1 januari 20XX en 31 december 20XX (hetzelfde kalenderjaar)?
 - B. Hoeveel van deze jongeren (dus van de instroom bij A) zijn uitgestroomd naar onderwijs zonder diploma?
 - C. Hoeveel van deze jongeren (dus van de instroom bij A) zijn uitgestroomd naar onderwijs met diploma?
 - D. Hoeveel van deze jongeren (dus van de instroom bij A) zijn uitgestroomd naar werk?
 - E. Hoeveel van deze jongeren (dus van de instroom bij A) zijn uitgevallen en wat is de reden?

2. Bevorderen van duurzaamheid; resultaten op lange termijn inzichtelijk maken

Er is momenteel onvoldoende informatie beschikbaar over de uitstroomrichting van jongeren. Bij een overgroot deel van de vsv-activiteiten staat niet vermeld naar welke specifieke opleiding/werk jongeren uitstromen. Er staat louter vermeld dat deze jongeren naar school/arbeidsmarkt uitstromen. Er moet dan ook vermeld worden waar de jongeren naar toe uitstromen, zodat er zicht gehouden kan worden op de jongeren en dan kan er tevens worden bekeken of deze vsv-activiteiten het uiteindelijke doel – een startkwalificatie – hebben behaald. Daarnaast is het zaak dat er duidelijkheid bestaat waarom jongeren uitvallen, zodat de actoren hierop kunnen inspelen en de duurzaamheid kan worden bevorderd.

Key take away points:

- De informatie over de specifieke uitstroomrichting van de jongeren bij de vsv-activiteit dient te worden aangevuld zodat er meer zicht is op de duurzaamheid van de vsv-activiteiten.
- Wanneer deze informatie volledig is kan worden bekeken of de jongere enige tijd na het verlaten van een vsv-activiteit zich nog op dezelfde plek bevindt als het moment van uitstroom.

3. De gemeente als regisseur?!

Een belangrijke conclusie die naar voren is gekomen heeft betrekking op regie. Te constateren valt hierbij dat de gemeentelijke regisseur veel meer wordt gezien als een centrale actor die toezicht houdt op de samenwerking in het netwerk, krachten bundelt en netwerkpartners bij elkaar brengt en op de hoogte houdt. Het is een rol dat een grote doorzettingsmacht vergt en hierbij dient de gemeente de koers te bepalen. Tegelijkertijd is er behoefte aan een meer faciliterende en visionaire invulling van de regisseur rol opdat doelconsensus, communicatie, commitment en in het verlengde hiervan samenwerking in het netwerk wordt bevorderd. Intern dient de regisseursrol van de gemeente op centraal niveau te worden gedefinieerd en uitgebouwd.

Key take away points doelconsensus: ‘Regisseren op hoofdlijnen’

- Door te regisseren op hoofdlijnen worden de vsv-activiteiten voor de eigen verantwoordelijkheid geplaatst en hebben ze een grote autonomie om invulling te geven aan de uitvoering, zoals deze van onderop wenselijk wordt geacht. Regisseren betekent immers, voor de duidelijkheid, niet noodzakelijk een sterke gedetailleerde invulling van sturing.
- Focus op behalen van het gemeenschappelijke doel: het behalen van een startkwalificatie. Dit kan worden bewerkstelligd middels het overtuigen, mobiliseren en enthousiasmeren van de opgestelde beleidsambities. Op deze manier komt er een collectieve visie tot stand, waarbij actoren elkaar tevens kunnen voorzien van feedback wanneer er wordt afgeweken van het beoogde doel.

- Kijk opnieuw naar de doelgroep zowel in relatie tot de financiering van de vsv-activiteiten als naar de financiering van de jongere. De doelgroep die momenteel onder één noemer gevangen wordt (de kwetsbare, overbelaste jongere die het tijdelijk niet alleen kan) is divers. Jongeren kampen immers met verschillende problematiek, dus dan heb je ook te maken met verschillende doelgroepen. Erken dat er sprake is van verschillende doelgroepen.

Key take away points communicatie: ‘Versterk het delen van informatie en kennis’

- Op het moment dat jongeren worden doorgestuurd naar een bepaalde vsv-activiteit is het zaak dat er allereerst een warme overdracht plaatsvindt. In plaats van ‘doorsturen naar’ de nadruk leggen op ‘betrekken bij’. Voor de jongere is het immers van belang dat er één contactpersoon die op een toezichhoudende wijze betrokken is en die ervoor zorgt dat er korte lijntjes zijn met andere actoren, waardoor de communicatie wordt gewaarborgd.
- De zichtbaarheid van de vsv-activiteiten dient bij Leerlingzaken intern te worden vergroot. Niet iedereen is op de hoogte van de regels en mogelijkheden van vsv-activiteiten. De ambtenaren dienen op de hoogte te zijn van de ambities, de werkwijze en de criteria van de vsv-activiteiten zodat de instroom kan worden bevorderd. Teneinde te voorkomen dat het delen van informatie afhankelijk is van de intrinsieke motivatie van individuele ambtenaren kan men gebruik maken van formele systemen van kennisdeling. Dit kan zowel mondeling door bijvoorbeeld overlegvormen, netwerksessies als schriftelijk door bijvoorbeeld nieuws- en verwijsbrieven en mailtjes. De informatie- en communicatietechnologie van de 21ste eeuw biedt een ontelbaar aantal mogelijkheden om informatie-uitwisseling te bevorderen.
- Door het ontschotten en een duidelijke regierol vanuit de gemeente worden actoren sterker geprikkeld om samen te werken. Zeker in de context waarin de middelen schaarser worden is ontschotting van belang zodat er een betere aanzet tot samenwerking is. Idealiter gaat ontschotten gepaard met het leggen van verbindingen, waardoor meerdere actoren geïntegreerd gaan denken en werken. Hierbij moet er meer naar proces worden gekeken en dienen de verschillende actoren om de tafel te zitten en met elkaar in gesprek te gaan over het gezamenlijk oplossen van vsv en het streven naar maatwerk.

Take away points commitment: ‘Betrek de partners in het proces’

- In plaats van de verantwoordelijkheid neer te leggen bij anderen dient men zich bewust te zijn van de gedeelde verantwoordelijkheid. Dit kan worden bewerkstelligd door:
 - A. Actief monitoren:** Probeer zicht te houden op de geplaatste jongeren en voortgang van de beoogde resultaten, zodat de resultaten in een vroeg stadium in kaart kunnen worden gebracht, toezicht op afstand kan worden gehouden en dan kan er - indien nodig - op tijd worden bijgestuurd. De gemeente dient de vsv-activiteiten regelmatig te evalueren en zodoende een beheersingsgerichte rol op zich te nemen in het netwerk.

B. Feedback vanuit het werkveld: Toewijding kan ook worden gerealiseerd door om de zoveel tijd de vsv-activiteiten en jongeren uit te nodigen voor een brainstormsessie of een rondetafelgesprek over de behaalde resultaten en de gang van zaken. Er kan direct van de gelegenheid gebruik worden gemaakt om te vragen naar feedbackpunten, waarmee het beleid (en daarmee ook de uitvoering) verder kan worden geoptimaliseerd opdat de toeleiding richting het onderwijs en arbeidsmarkt wordt bevorderd. Hierdoor hebben de betrokken partijen het gevoel dat er actief naar hun input wordt geluisterd en worden ze tegelijkertijd geënthousiasmeerd om de doelstellingen te behalen.

4. Beter voorkomen dan genezen

Beleed dient niet alleen te worden gemaakt om in te spelen op het terugdringen van voortijdig schoolverlaten, maar ook aan te grijpen op de wortels van de problematiek. De analyse toont aan dat de preventieve activiteiten veelbelovende resultaten hebben verwezenlijkt. Het is zaak dat de gemeente meer inzet op preventie aan de voorkant, op scholen.

Key take away points:

- Focus bij het voorkomen van voortijdig schoolverlaten op de succesfactoren zoals omschreven in het theoretisch kader. Het monitoren en adviseren op academisch niveau blijken in Den Haag het meest essentieel.
- Houd het meest voorkomende knelpunt hierbij in het achterhoofd, namelijk op persoonlijk niveau. Dit kan worden getackeld door op scholen meer nadruk te leggen op persoonsvorming van jongeren. Hierbij krijgen jongeren meer vertrouwen in hun eigen kunnen, wordt het gevoel van eigen waarde vergroot en worden ze geholpen bij het aanpakken van persoonlijke aangelegenheden.

5. Creëer een ouderraad

Ouderbetrokkenheid is cruciaal voor de ontwikkeling van jongeren. In de huidige situatie ligt de nadruk op het informeren van ouders over de ontwikkeling van de jongeren. Echter moet de nadruk komen te liggen op ouderparticipatie. Het is een moeilijke opgave om ouderparticipatie bij deze doelgroep te verwezenlijken, aangezien de ouders van de vsv'ers zelf veelal kampen met multi-problematiek. Echter zijn er een aantal ouders die wel willen participeren en zij kunnen als sleutelfiguren dienen om op een laagdrempelige manier andere ouders te bereiken. Hierdoor wordt er een onbevooroordeelde en informele basishouding gecreëerd die verder kan worden uitgediept.

Key take away points:

- Erken de gezamenlijke verantwoordelijkheid en taak bij het opvoeden en onderwijzen van jongeren, waarbij de vsv-activiteiten een open en flexibele houding dienen te hebben richting het thuisfront. Ouders moeten meer als een serieuze partner worden gezien.
- Leden van de ouderraad betrekken bij rondetafelgesprekken tussen de gemeente en de vsv-activiteiten.
- De aanpak moet worden afgestemd op de doelgroep: ouders die niet goed kunnen schrijven en/of lezen dienen meer persoonlijke benadering te krijgen. Zo kan worden gedacht aan het organiseren van een uitje of een diner, waarbij het aanbod wordt gekoppeld aan iets leuks en op een informele manier participatie tot stand komt.
- Duidelijk aangeven wat men van de ouders verwacht ten aanzien van betrokkenheid op het moment dat een jongere start bij een vsv-activiteit.

6. Focus op individuele behoeftes

Het doel op individueel vlak is tegemoet komen aan de basale behoeftes van jongeren zodat zij niet voortijdig uitvallen. De aanbevelingen die hieruit voortkomen richten zich dan ook voornamelijk op het bevorderen van competenties en autonomie van de jongeren en versterken van de relaties tussen de jongeren en de vsv-activiteiten.

Key take away points:

- **I just want my diploma:** Zoals is gebleken wordt er veel waarde gehecht aan het behalen van de uiteindelijke doelstelling; de startkwalificatie. Teneinde het bevorderen van academische successen en het stimuleren van de motivatie en interesse in de vsv-activiteiten is het aanbieden van de mogelijkheid om een startkwalificatie bij de vsv-activiteiten te behalen opportuun. Dit komt mede door het feit dat jongeren met een entreeopleiding vooralsnog kwetsbaar zijn in het regulier onderwijs. Het is zaak dat de duurzaamheid van de vsv-activiteiten wordt gewaarborgd, alsmede de doelstellingen van het beleid. Tevens wordt het perspectief van de vsv-activiteit voor de jongeren ‘wat levert het mij op’ vergroot.
- **Voor elk kind een passende plek:** Kijk opnieuw naar het bestaande aanbod in relatie tot de behoeftes van jongeren. Momenteel lijkt het huidig aanbod voornamelijk in te spelen op vakspecialistische kennis, met name omtrent techniek en horeca. Zoals ook uit het onderzoek van Traag (2012) blijkt dat er in Den Haag ook relatief meer jongens dan meisjes uitstromen uit het onderwijs. Voor een groot deel van de jongens bestaat een passend aanbod, echter is een valkuil dat er weinig tot geen aandacht wordt besteed aan jongeren die geen affiniteit hebben met het bestaande aanbod. De (nieuwe) vsv-activiteiten dienen mee te gaan met de tijd, in te spelen op de ontwikkelingen in de maatschappij, verschillende vaardigheden aan te leren en

tegelijkertijd ook voor meisjes aantrekkelijk te zijn. Verbreed het bestaande aanbod opdat voor elke jongere een passende plek is en kijk tegelijkertijd met een kritische blik naar het huidige aanbod. Activiteiten gericht op ICT, social media, sport en dienstverlening lijken veelbelovend.

- **Changemakers:** Het inzetten van rolmodellen lijkt opportuun. Zoals uit dit onderzoek blijkt is de relatie tussen een begeleider en vsv'er van cruciaal belang. Er kunnen duurzame oplossingen tot stand komen wanneer begeleiders in de schoenen van een jongere hebben gestaan en vanuit de leefwereld van de jongeren denken. De barrière om hulp te vragen wordt kleiner. Enerzijds kunnen oude vsv'ers hun ervaringen en kennis delen over het omgaan met multi-problematiek en anderzijds voelen de nieuwe vsv'ers zich gehoord en gezien en kunnen ze veel leren van jongeren die met soortgelijke problematiek hebben gekampt.

8. Reflectie

Het is praktisch onmogelijk om tijdens het uitvoeren van het onderzoek alle factoren te bestuderen om te komen tot een antwoord op de centrale vraagstelling. Om die reden is een reflectie op het onderzoek opportuun en biedt het de nodige ruimte voor een aantal kritische noten. Immers zijn er bij het in beschouwing nemen van de resultaten een aantal beperkingen naar voren gekomen.

Kritische noten validiteit

Een eerste kanttekening kan worden geplaatst bij de validiteit, aangezien de data is verzameld door één onderzoeker kan er sprake zijn van subjectiviteit. Hoewel er nauwkeurig is geoperationaliseerd en een evidente opzet voor de focusgroep en topiclijsten zijn opgesteld is er bij dergelijk kwalitatief onderzoek immers ruimte voor interpretatie. Hierbij is er niet alleen sprake van vrijheid voor de onderzoeker in het stellen van vragen en het interpreteren van antwoorden, maar kunnen de respondenten ook de vraagstelling op een andere wijze opvatten dan is beoogd. Teneinde de validiteit van het onderzoek beter te borgen dient de onderzoeker in het vervolg de validiteitstrategie *member checking* te hanteren. Hierbij verzoekt de onderzoeker de respondent te kijken naar de bevindingen en resultaten van het onderzoek. Wanneer de respondenten aangeven dat ze het eens zijn met de bevindingen, interpretaties, analyses en belangrijkste conclusies kan worden gesteld dat het een accurate beschrijving is van de ervaringen van de respondenten (Boeije, 2010). Dit wordt ook wel gezien als de beste techniek om de validiteit te waarborgen. Desalniettemin is dit getracht te ondervangen middels het stellen van heldere vragen en bij onduidelijkheid is gepoogd door te vragen of de vraag te herformuleren. Mede doordat er op verschillende manieren data is verzameld zijn er verschillende invalshoeken naar voren gekomen. Hiermee is getracht een objectief beeld te geven van de ervaringen en sociaal wenselijke antwoorden te vermijden. Of de resultaten uit dit onderzoek generaliseerbaar zijn naar bijvoorbeeld andere gemeentes (externe validiteit) kan middels dit onderzoek niet worden bevestigd. Hiervoor zou aanvullend onderzoek soelaas bieden.

Kritische noten betrouwbaarheid

Zoals reeds gesteld is getracht de betrouwbaarheid van het onderzoek zoveel mogelijk te borgen middels een evidente operationaliseringsschema dat is gebaseerd op de theoretische concepten uit de literatuur. Echter zou de betrouwbaarheid worden vergroot en de subjectiviteit kunnen worden beperkt wanneer er ook gebruik zou zijn gemaakt van *intercoder agreement*. Op deze manier worden de transcripten door meerdere codeurs geanalyseerd en worden discrepanties opgelost door voortdurend te discussiëren over de codes zodat er consistentie ontstaat tussen de verschillende analyses (Boeije, 2010). Hierdoor worden er meer pogingen ondernomen teneinde de herhaalbaarheid van het onderzoek te vergroten.

Kritische noten respondenten

Hoewel een groot aantal respondenten is meegenomen in het huidig onderzoek middels verschillende methodieken is er onvoldoende spreiding aan posities van actoren. De-facto richt dit onderzoek zich op drie typen actoren: de vsv-activiteiten, de gemeente en de jongeren. Voor vervolgonderzoek zou het interessant zijn om ook andere actoren mee te nemen, zoals scholen en ouders. Daarnaast zijn de jongeren door de korte tijdsperiode van dit onderzoek geworven door de vsv-activiteiten. Het feit dat deze jongeren hebben meegedaan aan het onderzoek getuigt van een zekere motivatie en ontwikkeling. Hierdoor zou het kunnen zijn dat alleen de jongeren met succesverhalen aan bod zijn gekomen waardoor mogelijk de resultaten van het onderzoek zijn beïnvloed. Daarnaast waren er drie deelnemers van de focusgroep niet aanwezig door onvoorziene omstandigheden. Derhalve is de focusgroep wellicht niet helemaal representatief. Echter is dit ondervangen door individuele afspraken te maken, waardoor ook de ervaringen, percepties en standpunten van de afwezigen in het onderzoek naar voren zijn gekomen. Tot slot behelst een laatste opmerking in dit huidig onderzoek de wenselijkheid om in vervolgonderzoek de resultaten verder uit te diepen en met name verder aan te vullen.

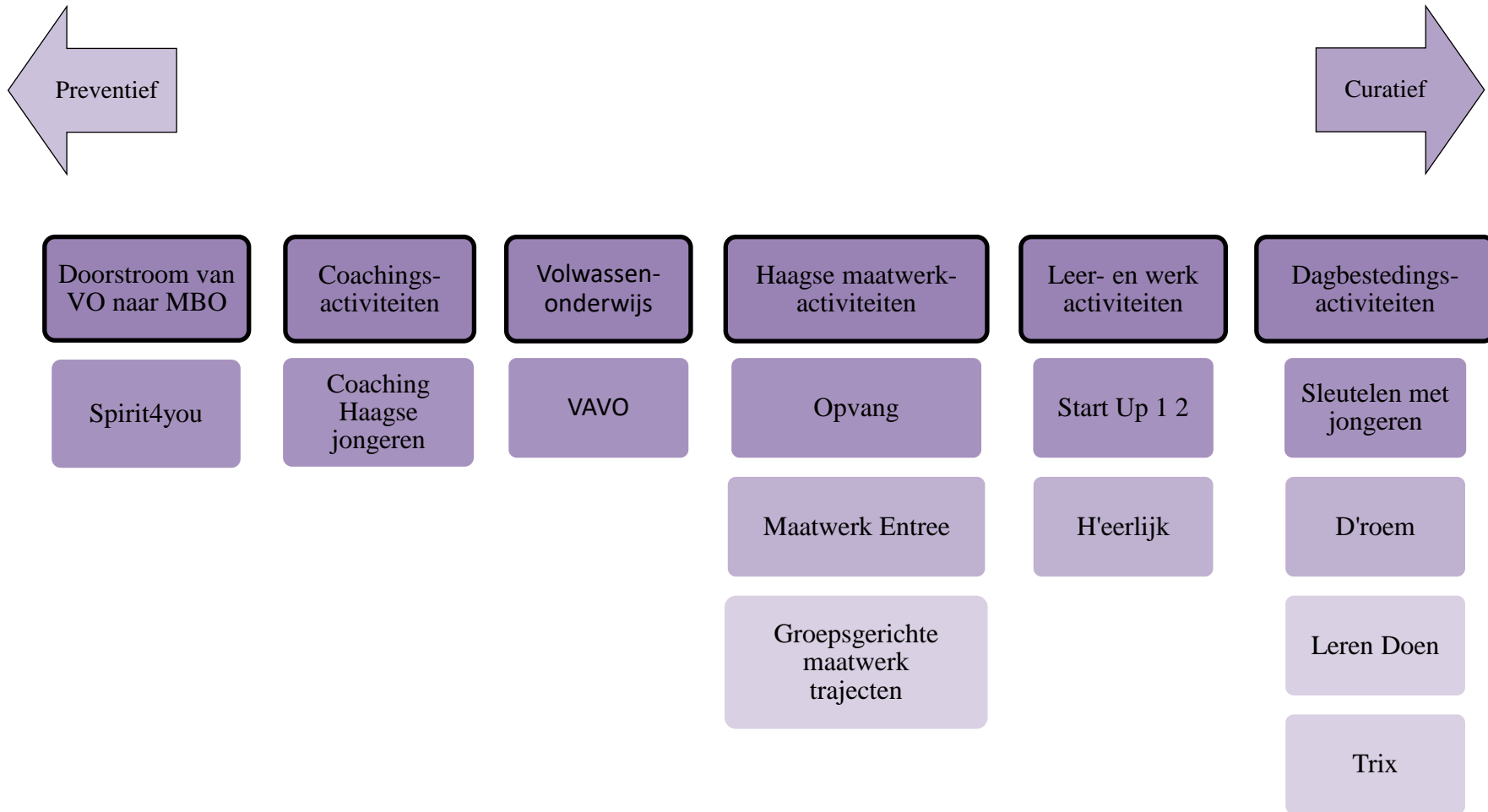
Literatuurlijst

- Anderson, E., & Weitz, B. (1992). The use of pledges to build and sustain commitment in distribution channels. *Journal of marketing research*, 29(1), 18-34.
- Van Assema, P., Mesters, I., & Kok, G. (1992). Het focusgroep-interview: een stappenplan. *The focus group interview: stepwise guidelines.* TSG (Dutch Journal of Health Sciences), 7, 431-7.
- de Baat, M. (2010). Beschermende en risicofactoren voor schoolverzuim. *Nederlands Jeugdinstituut*.
- de Baat, M., Messing, C., & Prins, D. (2013). *Wat werkt bij schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten?*
- Bekkers, V., J., J., M. (2009). Sturing van het onderwijs: over de (on) mogelijkheid van een robuuste sturingsconceptie. *Nederlands Tijdschrift voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid (NTOR)*, 1, 5-25.
- Bekkers, V., Noordegraaf, M., Waslander, S., & de Wit, B. C. (2011). *Passend onderwijs-Passend beleid? Drie visies op beleidsvorming rondom Passend Onderwijs*. ECPO.
- Boeije, H. (2010). *Analysis in qualitative research*. London: Sage.
- de Bruijn, H. (2003). *Managing performance in the public sector*. Routledge.
- van den Besselaar, P., A., A., Daemen, F., & Somers, A., T. (2006). *Sociale constructie van kennisnetwerken, en de implicaties voor de productie, uitwisseling en het gebruik van kennis*
- Cabus, S. (2013). *Wat werkt in de strijd tegen voortijdig schoolverlaten?*
- Commissiebrief. (2019). *Jaarverslag Leerlingzaken 2017-2018 en voortgang aanpak voortijdig schooluitval*. Verkregen op 14 februari, 2019, van https://denhaag.raadsinformatie.nl/modules/13/overige_bestuurlijke_stukken/491829
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry & research design: choosing among five approaches*. London, England: SAGE.
- de Jong, G., Docter-Jansen, L., & Zeelen, J. J. M. (2011). *Voortijdig schoolverlaten, een gedeelde verantwoordelijkheid: evaluatie-onderzoek naar de Plusvoorziening en het VSV-beleid in Groningen*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- de Jong, J., van der Meulen, L., van der Lubben, S., & Kooiman, R. (2006). *Kafkabrigade Voortijdig Schoolverlaten*.
- Junger-Tas, J. (2002). *Diploma's en goed gedrag II: Preventie van antisociaal gedrag in het onderwijs*. Den Haag
- Edelenbos, J., & Klijn, E. H. (2007). Trust in complex decision-making networks: A theoretical and empirical exploration. *Administration & Society*, 39(1), 25-50.
- Durlak, J. A. (1997). *Successful prevention programs for children and adolescents*. Springer Science & Business Media.

- Ferguson, B., Tilleczek, K., Boydell, K., Rummens, J. A., Cote, D., & Roth-Edney, D. (2005). Early school leavers: Understanding the lived reality of student disengagement from secondary school. *Final Report submitted to the Ontario Ministry of Education*.
- Fortin, L., Marcotte, D., Potvin, P., Royer, E., & Joly, J. (2006). Typology of students at risk of dropping out of school: Description by personal, family and school factors. *European Journal of Psychology of Education, 21*(4), 363-384.
- Haagse Educatieve Agenda. (2018). *Ontwikkel kansen in Den Haag*. Verkregen op 15 februari, 2019, van <https://www.denhaag.nl/nl/in-de-stad/onderwijs-en-studeren/haagse-educatieve-agenda-2018-2022-ontwikkel-kansen-in-den-haag-htm>
- el Hadioui, I. (2011). *Hoe de straat de school binnendringt*. Denken vanuit de pedagogische driehoek van de thuiscultuur, de schoolcultuur en de straatcultuur. Amsterdam: Van Genneep.
- Harchaoui, S., Janssens, R., & van der Meer, J. (2013). Klaar voor de start. Overwegingen bij de startkwalificatie. *Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling*.
- Holm, D. B., Eriksson, K., & Johanson, J. (1999). Creating value through mutual commitment to business network relationships. *Strategic management journal, 20*(5), 467-486.
- Holter, N. (2008). Oorzaken van voortijdig schoolverlaten. *Utrecht: NJI*.
- Holter, N., & Bruinsma, W. (2010). Wat werkt bij het voorkomen van voortijdig schoolverlaten?. *Nederlands Jeugd Instituut*.
- Hupe, P. L., & Klijn, E. H. (1997). *De gemeente als regisseur van het preventief jeugdbeleid*. Ontwikkeling lokaal preventief jeugdbeleid.
- Koppenjan, J. J. (2012). *Het verknipte bestuur. Over efficiency, samenhang en toewijding bij publieke dienstverlening*.
- Lehr, C. A., Johnson, D. R., Bremer, C. D., Cosio, A., & Thompson, M. (2004). Essential tools: Increasing rates of school completion: Moving from policy and research to practice. *Minneapolis, MN: National Center on Secondary Education and Transition*.
- Lusse, M. (2013). *Een kwestie van vertrouwen: Een ontwerpgericht onderzoek naar het verbeteren van het contact met ouders in het 'grootstedelijke' vmbo als bijdrage aan preventie van schooluitval*.
- Nancarrow, J. E. (1951). How Can the School Reduce the Number of Early School Leavers? *The Bulletin of the National Association of Secondary School Principals, 35*(177), 304-307. <https://doi.org/10.1177/019263655103517757>
- Pröpper, I., Litjens, B., & Weststeijn, E. (2004). Lokale regie uit macht of onmacht? Onderzoek naar de optimalisering van de gemeentelijke regiefunctie. *Vught: Partners en Pröpper*.
- Provan, K. G., & Kenis, P. (2008). Modes of network governance: Structure, management, and effectiveness. *Journal of public administration research and theory, 18*(2), 229-252.
- van Raaij, D., & Kenis, P. (2005). How do network actors assess networks? An exploration of norms used in networks. In *8th Public Management Research Conference, Los Angeles, September*.

- Ringeling, A. B. (1978). *Beleidsvrijheid van ambtenaren: Het spijtoptantenprobleem als illustratie van de activiteiten van ambtenaren bij de uitvoering van beleid*. Alphen aan den Rijn: Samsom.
- Rumberger, R. W. (2001). Why students drop out of school and what can be done.
- Steden, R., & Boutellier, J. C. J. (2010). Versnipperde regie: de positie van de gemeente in een lokaal veiligheidsnetwerk. *Tijdschrift voor veiligheid*, 9(3), 21-33.
- Subsidieoverzicht. (2019). Onderwijsbeleid. *Ontwikkel kansen in Den Haag*.
- Traag, T., & van der Velden, R. K. (2008). *Early school-leaving in the Netherlands: The role of student-, family-and school factors for early school-leaving in lower secondary education*.
- Vedung, E. (1997). Merit criteria and performance standards. In *Public Policy and Program Evaluation* (pp. 247–264). Transaction: New Brunswick.
- Visser, R. A., Gernerden, E. V., More, P. A., & De Roon, R. C. J. (2008). *Sturing en samenwerking in handhavingsprojecten* (p. 88). Leiden University Press.
- Weerman, F. M., & Van der Laan, P. H. (2006). Het verband tussen spijbelen, voortijdig schoolverlaten en criminaliteit. *Justitiële verkenningen*, 4(6), 3.
- de Witte, K., Cabus, S., Groot, W., & van den Brink, H. M. (2014). *Voortijdig schoolverlaten Rapportage van TIER/Platform31*.
- WRR (2017). *Weten is nog geen doen. Een realistisch perspectief op redzaamheid*. Den Haag.
- Wyn, J., Stokes, H., & Tyler, D. (2004). *Stepping Stones: TAFE and ACE Program Development for Early School Leavers*. National Centre for Vocational Education Research Ltd. PO Box 8288, Stational Arcade, Adelaide, SA 5000, Australia.

Bijlage 1: Schematisch overzicht vsv-activiteiten

Bijlage 2: Vragenlijst vsv-activiteiten

Topic	Voorbeeldvragen
Rol respondent	- Hoe zou u uw werk omschrijven op verjaardagen? - Welke rol vervult u binnen de aanpak van voortijdig schooluitval?
Samenwerking	Hoe zou u de samenwerking tussen de verschillende partijen beschrijven? Door welke drijfveren wordt u geprikkeld om samen te werken met andere partijen?
Doelconsensus	- Wat zijn uw doelen bij het terugdringen van voortijdig schooluitval en wat zijn uw verwachtingen van andere partijen? - Zijn er heldere afspraken omtrent taken en bevoegdheden? voorbeelden
Communicatie	- Op welke wijze communiceert u met de betrokken partijen? - Hoe ervaart u de informatiedeling tussen de verschillende partijen in relatie tot de jongeren?
Commitment	- Bent u van mening dat andere partijen toegewijd zijn aan bevorderen van samenwerking in het netwerk? Waarom wel/niet? - Komen de partijen hun beloftes en toezeggingen na?
Aanpak	Op welke wijze pakt de activiteit voortijdig schooluitval aan?
Preventief	- Kunt u mij vertellen op welke wijze jongeren die de school de rug willen toekeren tijdig in beeld worden gebracht? - Is er sprake van individuele hulp, advisering en/of begeleiding voor het aanleren van academische vaardigheden? (voorbeelden) - Worden regelmatig gegevens verzameld om signalen van voortijdig schooluitval op te vangen? <u>Relatie vsv-activiteit-ouders</u> - Kunt u mij vertellen hoe de relatie tussen de vsv-activiteit en de ouders van de jongeren eruit ziet? - Krijgt de vsv-activiteit feedback vanuit het gezin waar de jongere uit komt? <u>Relatie vsv-activiteit-jongeren</u> - Bent u van mening dat de jongeren zich herkend voelen en vertrouwen hebben in zich zelf? (wat is de bijdrage van vsv-activiteit hieraan) - Worden de jongeren geholpen bij het aanpakken van persoonlijke en gezinsaanlegingen? (voorbeelden) - Op welke wijze wordt de relevantie van het onderwijs benadrukt?
Curatief	<u>Multidisciplinaire samenwerking</u> - Kunt u mij vertellen hoe de samenwerking verloopt met: -de scholen? -de arbeidsmarkt? -leerplichtambtenaren/casemanagers? -ouders? <u>Schoolstructuren</u> - Wat maakt de vsv-activiteit bijzonder als het gaat om de begeleiding van jongeren? - Op welke wijze maakt u verschil in het leven van de jongere? - Op welke wijze verschilt de organisatie van de vsv-activiteit met betrekking tot het hanteren van regels, normen en verwachtingen van gewenst gedrag met het regulier onderwijs? (voorbeelden) - Op welke wijze worden jongeren beloond en gestraft?

	<u>Werk gerelateerd</u> - Hoe worden de jongeren van de vsv-activiteit verbonden aan de arbeidsmarkt? - Is er ook sprake van vrijwilligerswerk/stages?
Effecten	- Wat voor effect heeft de activiteit naar uw mening gehad op de jongeren? (voorbeelden) - Wat zijn de belangrijkste positieve resultaten geweest van de activiteit? - Wat zou u als negatieve resultaat kunnen benoemen? Wat is er misgegaan en hoe komt dat? Hoe zou dit voor de volgende keer opgelost kunnen worden?
Succesfactoren	- Wat maakt de huidige werkwijze van de vsv-activiteit succesvol?
Knelpunten	- Tegen welke knelpunten loopt de vsv-activiteit aan bij het voorkomen dan wel terug dringen van voortijdig schoolverlaten? - Wat missen de jongeren die buiten de boot vallen en is er geen passend aanbod voor hen?
Tekortkomingen	- Ervaart u enkele tekortkomingen in het werk van de vsv-activiteit?
Behoeften	- Denkt u dat de jongeren behoefte hebben aan iets anders?
Aanbevelingen	- Hoe denkt u dat de werkwijze van de vsv-activiteit kan worden verbeterd zodat het aantal voortijdig schoolverlaters zal afnemen?

Bijlage 3: Vragenlijst jongeren

1. Zou je allereerst jezelf kunnen voorstellen?
 - a. Hoe oud ben je?
 - b. Wat zijn je hobby's?
 - c. Wat heb je op school gedaan?
2. Zou je me kunnen vertellen wat je allemaal hebt gedaan bij deze activiteit?
 - a. Wat vind je leuk om te doen? (waarom)
 - b. Wat vind je minder leuk om te doen? (waarom)
3. Word je individueel geholpen en begeleid door de mensen hier?
 - a. Helpen ze je bij problemen? (voorbeelden)
 - b. Kan je altijd bij iemand terecht? (bij wie?)
 - c. Hebben jouw ouders ook contact met deze activiteit? Wat vind je daarvan?
4. Wat vind je van deze activiteit en de jongeren die je hier leert kennen?
 - a. Voel je je hier thuis/op je plek?
 - b. Vind je het hier leuker dan op jouw oude school? (waarom wel/niet)
 - c. Wat vind je van de regels en verwachtingen die ze hier hebben?
 - d. Op welke wijze word je hier beloond en gestraft?
 - e. Krijg je hier ook hulp bij het vinden van een (bij)baan/stage/vrijwilligerswerk? (voorbeelden)
5. Wat voor invloed heeft de activiteit gehad op jou? Kijk je nu bijvoorbeeld anders naar school?
6. Wat zijn jouw belangrijkste resultaten geweest hier?
7. Wat ging minder goed bij deze activiteit?
 - a. Wat is er misgegaan en hoe zou dat komen?
 - b. Hoe zou je dit anders kunnen doen de volgende keer?
8. Heb je het idee dat je behoefte hebt aan iets anders? Iets wat deze activiteit niet aanbied?
9. Zou je deze activiteit aanraden bij iemand anders? Voor wie zou dit niet een goede activiteit zijn?
10. Hoe denk je dat de werkwijze van deze activiteit kan worden verbeterd zodat er minder jongeren uitvallen?

Bijlage 4: Vragenlijst medewerkers gemeente

Topic	Voorbeeldvragen
Rol respondent	- Hoe zou u uw werk omschrijven op verjaardagen? - Welke rol vervult u binnen de aanpak van voortijdig schooluitval?
Regie	- Is de gemeente in staat om medewerking van andere partijen in een netwerk af te dwingen? (op welke wijze gebeurt dit) - Kan de gemeente haar wil op de betrokken partijen opleggen? - Op welke wijze wordt het beleidskader vormgegeven? - Wordt hiermee de koers uitgestippeld?
Samenwerking	Hoe zou u de samenwerking tussen de verschillende partijen beschrijven? Door welke drijfveren wordt u geprikkeld om samen te werken met andere partijen?
Doelconsensus	- Wat zijn de doelen van de gemeente bij het terugdringen van voortijdig schooluitval en wat zijn de verwachtingen van andere partijen? - Zijn er heldere afspraken omtrent taken en bevoegdheden? voorbeelden
Communicatie	- Op welke wijze communiceert u met de betrokken partijen? - Hoe ervaart u de informatiedeling tussen de verschillende partijen in relatie tot de jongeren?
Commitment	- Bent u van mening dat andere partijen toegewijd zijn aan bevorderen van samenwerking in het netwerk? Waarom wel/niet? - Komen de partijen hun beloftes en toezeggingen na? - In hoeverre hebben de activiteiten volgens u de verantwoordelijkheid in het voorkomen en terugdringen van voortijdig schooluitval? - In hoeverre is de gemeente betrokken geweest bij de uitvoering van de beleidsmaatregelen, zoals de vsv-activiteiten? Waarom en hoe?
Effecten	- Wat voor effect denkt u dat de activiteiten teweeg hebben gebracht? Heeft u daar zicht op? - Wat voor effect hebben de activiteiten volgens u gehad op de jongeren? (voorbeelden) - Wat zijn de belangrijkste positieve resultaten geweest van de activiteiten? - Wat zou u als negatieve resultaat kunnen benoemen? Wat is er misgegaan en hoe komt dat? Hoe zou dit voor de volgende keer opgelost kunnen worden?
Succesfactoren	- Wat maakt de huidige werkwijze van het beleid succesvol?
Knelpunten	- Tegen welke knelpunten loopt de gemeente aan bij het voorkomen dan wel terug dringen van voortijdig schoolverlaten? - Wat missen de jongeren die buiten de boot vallen en is er geen passend aanbod voor hen?
Tekortkomingen	- Wat is volgens u het grootse probleem geweest waarop gereageerd is met het beleidsprogramma 'Ieder kind een passende plek' en wat zijn de grootste oorzaken hiervan?
Behoeften	- Denkt u dat de jongeren behoefte hebben aan iets anders?
Aanbevelingen	- Hoe kunnen de beleidsmaatregelen, zoals de vsv-activiteiten bijdragen aan het voorkomen dan wel terugdringen van voortijdig schoolverlaten? Wat kan er anders? Welke andere alternatieven zijn er?

Bijlage 5: Opzet focusgroep

Agenda focusgroep (3 min)

- Verwelkomen participanten (4 casemanagers en 2 leerplichtambtenaren)
- Bedank participanten voor hun komst
- Mezelf voorstellen
- In grote lijnen uitleggen wat het doel van vandaag is
- Aankondigen hoeveel tijd er is voor de discussie
- Vermelden dat het gesprek wordt opgenomen en dat anonimiteit wordt gewaarborgd
- Aantal afspraken vooraf:
 - o Ieders mening telt
 - o Er is telkens één persoon aan het woord
 - o Er wordt niet door elkaar gesproken
- Participanten schrijven hun naam op een naambordje en zetten dat voor zich op de tafel

Fase 1: ijsbreker/openingsvraag (5 min)

Doel: Participanten op hun gemak laten voelen, zodat ze zich betrokken voelen.

Noot: Dit is de enige vraag die iedereen die participeert aan de focusgroep dient te beantwoorden. Op den duur is dit geen vereiste meer.

Vraag: Hoe zou je jezelf voorstellen op een verjaardagsfeest?

Fase 2: Inleidende vragen (10 min)

Doel: Het gesprek starten. Deze vragen zijn algemeen van aard en niet moeilijk te beantwoorden. Hierbij wordt er getracht te peilen wat de participanten weten van het onderwerp. Hierdoor kan er een inschatting worden gemaakt en is er zicht op de belevingen met en beelden over het thema.

Thema 1: Samenwerking

Vraag: Wat roept deze foto op bij jullie?

Noot: Het plaatje illustreert het Afrikaanse gezegde: *It takes a village to raise a child.*

Vraag: Als jullie aan *it takes a village to raise a child* denken, waar denken jullie aan?

Fase 3: Sleutelvragen (30 min)

Doel: Uit de literatuur kan worden geconcludeerd dat bepaalde factoren invloed hebben op de samenwerking. Derhalve moet het gesprek langzaam naar de beschreven factoren worden gestuurd. Hierbij is het de bedoeling dat het gesprek van algemeen naar concreet gaat.

Thema 1.1: Doelconsensus

Vraag: Wat zijn jullie doelen bij het terugdringen van voortijdig schooluitval?

Vraag: Wat zijn jullie verwachtingen van de vsv-activiteiten?

Vraag: Zijn er heldere afspraken omtrent taken en bevoegdheden?

Thema 1.2: Communicatie

Vraag: Wordt er gecommuniceerd tussen de verschillende partijen over de voortgang van de jongeren?

Vraag: Wat missen jullie met betrekking tot de communicatie?

Thema 1.3: Commitment

Vraag: Zijn jullie van mening dat andere partijen toegewijd zijn aan het bevorderen van samenwerking? Waarom wel/niet?

Vraag: Komen de partijen hun beloftes en toezeggingen na?

Thema 2: regie

Vraag: Zijn jullie in staat medewerking van andere partijen in het netwerk af te dwingen?

Vraag: Kunnen jullie bij andere betrokken partijen jullie wil opleggen?

Noot: Het is van belang om ook overzichtsvragen te stellen. Deze vragen peilen hoeveel waarde de participanten hechten aan de besproken thema's.

Vraag: Als jullie iets zouden mogen veranderen aan de samenwerking wat zou dat dan zijn?

Vraag: Vinden jullie dat de gemeente een bepaalde rol in moet nemen bij de uitvoering? En wat voor rol zou dat moeten zijn?

Vraag: Zijn er nog andere zaken van belang die we nu over het hoofd hebben gezien?

Thema 3: invloed vsv-activiteiten op voorkomen/terugdringen vsv

Thema 3.1: gezin

Vraag: Welke rol moet het gezin volgens jullie vervullen bij de vsv'ers?

Thema 3.2: school

Stelling: 'vsv'ers moeten ook de mogelijkheid krijgen om een startkwalificatie te ontvangen bij de curatieve vsv-activiteiten'

Thema 3.3: individuele behoeftes

Vraag: Zijn jullie van mening dat de jongeren ergens behoefte aan hebben?

Stelling: 'Er moeten meer activiteiten zijn gericht op meisjes'

Stelling: 'De vsv'ers moeten ook de mogelijkheid krijgen om een rolmodel te zijn'

Stelling: 'Niet iedereen kan vsv'ers begeleiden, je moet je makkelijk aanpassen aan hun situatie'

Fase 4: Eindvragen (15 min)

Vraag: Wat voor effecten hebben de vsv-activiteiten gehad op de jongeren?

Positieve/negatieve voorbeelden

Vraag: Wat missen de jongen die buiten de boot vallen en is er geen passend aanbod voor hen?

Vraag: Ervaren jullie enkele tekortkomingen bij het werk dat jullie verrichten?

Vraag: Hoe denken jullie dat de werkwijze van de vsv-activiteiten kan worden verbeterd zodat het aantal voortijdig schooluitvallers afneemt?

Bijlage 6: Respondentenlijst

15 medewerkers vsv-activiteiten:

- *Dagbestedingsactiviteiten:*
 - o D'roem (directeur)
 - o Leren Doen (directeur)
 - o Sleutelen Met Jongeren (projectleider)
 - o Trix (projectleider)
- *Leer- werkactiviteiten:*
 - o H'eerlijk (projectleider)
 - o Start Up 1 2 (projectleider en jongerenbegeleider)
- *Volwassenonderwijs:*
 - o Vavo (coördinator)
- *Maatwerkactiviteiten (directeur projecten):*
 - o Maatwerk entree (projectleider)
 - o Opvang (projectleider)
 - o Groepsgerichte maatwerkactiviteiten (projectleider)
- *Preventieve activiteiten:*
 - o Spirit 4 You (programma manager)
 - o Coaching Haagse Jongeren (teamleider en studentadviseur)

10 jongeren (vsv'ers):

- 3 jongeren dagbestedingsactiviteiten
- 3 jongeren leer- werkactiviteiten
- 4 jongeren maatwerkactiviteiten

11 medewerkers van de gemeente Den Haag:

- 4 poortwachters
- 4 casemanagers
- 2 leerplichtambtenaren
- 1 beleidsmedewerker